

Yhteistä turvallisuutta rakentamassa

Turvallisuutta luovien tekijöiden huomioiminen lasten-
kodin arjessa

Piia Lappi

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2019

Sosiaalialan ylempi tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi tutkinto-ohjelma

LAPPI, PIIA:

Yhteistä turvallisuutta rakentamassa

Turvallisuutta luovien tekijöiden huomioiminen lastenkodin arjessa

Opinnäytetyö 87 sivua, joista liitteitä 1 sivu

Marraskuu 2019

Opinnäytetyössä tarkasteltiin, miten lastenkodin turvallisuus lasten ja työntekijöiden mielestä rakentuu. Tutkimuksessa vertailtiin työntekijöiden ja lasten turvallisuuden kokemiseen ja muotoutumiseen liittyviä tekijöitä. Lisäksi kartoitettiin, millaista turvallisuustyöskentelyä lastenkodissa tutkimushetkellä oli. Sijaishuollon keskeisenä tehtävänä on mahdollistaa turvallinen kasvuympäristö sen piirissä oleville lapsille. Sijaishuollon tulee olla turvallinen myös työntekijöille. Tämän opinnäytetyöprosessin avulla pyrittiin kohti määrätietoista turvallisuustyön arviointia yhteistyössä lasten ja työntekijöiden kanssa.

Turvallisuutta luovia tekijöitä kartoitettiin eläytymismenetelmän, valokuvauksen ja turvakävelyn avulla. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Lastenkodissa tapahtuvaa turvallisuustyöskentelyä tarkasteltiin osallistuvan havainnoinnin avulla. Havainnoista koottiin tutkijanpäiväkirjaa. Tämä aineisto analysoitiin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Teoreettiselle sisällönanalyysille perustan loi turvallisuuskulttuurin psykologisten ulottuvuuksien, sosiaalisten prosessien sekä organisatoristen ulottuvuuksien tasot.

Lasten ja työntekijöiden kuvaukset turvallisuutta luovista tekijöistä erosivat toisistaan hyvin vähän. Lasten ja työntekijöiden kuvaamat turvallisuutta luovat tekijät ovat toisten ihmisten tuki, vuorovaikutus, aikuisten sekä rakenteiden luoma turva. Eroavina tekijöinä olivat aikuisten kuvaama ennakkoinnin merkitys ja lasten kuvaama oman toiminnan kautta luotu turvallisuus. Turvallisuuden tässä lastenkodissa, niin lapsille kuin työntekijöille, voidaan nähdä muodostuvan hyvin pitkälti vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, vahvojen raamien tukemana.

Tutkimus osoitti, että lastenkodissa sekä lapsilla että työntekijöillä on halua turvallisuuskulttuurin kehittämiseen. Toimintaa turvallisuuden varmistamiseksi lastenkodissa oli paljon. Ajoittain tapahtumissa korostuivat organisatoriset toiminnot, ajoittain puolestaan psykologisen- ja sosiaalisen tason tapahtumat. Lastenkodissa muutoksiin reagoitiin turvallisuuskulttuurin jokaisella tasolla. Turvallisuus lastenkodissa oli aito arvo, jonka ylläpitämiseen ja vahvistamiseen työntekijät osallistuivat aktiivisesti.

Asiasanat: lastenkoti, turvallisuus, turvallisuuskulttuuri

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

LAPPI PIIA:
Building Shared Safety
Keeping Safety in Mind in Everyday Life in a Children's Home

Master's thesis 87 pages, 1 appendix page
November 2019

The new Child Welfare Quality Recommendation recommends employee involvement in assessment and development of their own work. It emphasizes the child's ability to participate in everyday planning and decision-making. The purpose was to work towards a determined and ongoing assessment of safety work in a children's home and observe safety from the perspective. The aim was to study how children and employees feel the sense of safety in a children's home.

The data were collected using creative methods i.e. the method of empathy-based stories, photography and safety walk. The data were analyzed using data-driven content analysis. Ongoing safety work was examined through participatory observation. This material was analyzed by theory-based content analysis.

In the descriptions about the factors that create safety there were only some differences between the children and employees. Safety in this children's home can be seen to be created through interaction amongst other people, backed by solid frameworks.

In this children's home, both children and employees have a desire to develop the safety culture. In this children's home changes were responded to at every level of the safety culture. Safety in the children's home was a real asset, and the workforce actively contributed to maintain and strengthen it.

Key words: children's home, safety, safety culture

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TYÖN TAUSTAA, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
	2.1 Turvallisuus keskeisenä tavoitteena sosiaalialalla	8
	2.2 Tutkimuskontekstina lastenkoti	10
	2.3 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	13
3	TURVALLISUUS LASTENKODIN KONTEKSTISSA	14
	3.1 Turvallisuuden määrittelyä	14
	3.1.1 Turvallisuuden monet käsitteet	14
	3.1.2 Turvallisuuden määritelmiä sosiaalialalla	16
	3.2 Aiempia tutkimuksia turvallisuudesta lastenkotikontekstissa	18
	3.2.1 Kansainvälisiä tutkimuksia	18
	3.2.2 Kotimaisia tutkimuksia	21
	3.2.3 Yhteenvetoa lastenkodin kontekstissa tehdyistä tutkimuksista	25
	3.3 Tavoitteena yhtenäinen turvallisuuskulttuuri	25
	3.3.1 Turvallisuuskulttuurin taustaa	28
	3.3.2 Turvallisuuskulttuurin määritelmiä Suomessa	29
	3.3.3 Turvallisuuskulttuurin ulottuvuudet	31
	3.4 Yhteenvetoa turvallisuudesta lastenkodin kontekstissa	34
4	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	35
	4.1 Toimintatutkimus tutkimusotteena	35
	4.2 Tutkimusprosessi ja tutkimuksen aikataulu	37
	4.3 Aineistokeruumenetelmät	38
	4.3.1 Luovat menetelmät aineistonkeruumenetelminä	38
	4.3.2 Havainnointi aineistokeruumenetelmänä	42
	4.4 Analyysimenetelmät	44
5	TURVALLISUUSTEKIJÄT JA TURVALLISUUSTYÖ ARJESSA	47
	5.1 Turvallisuutta luovat tekijät lastenkodissa	47
	5.1.1 Lasten kuvaukset turvallisuutta luovista tekijöistä	47
	5.1.2 Työntekijöiden kuvaukset turvallisuutta luovista tekijöistä ..	50
	5.1.3 Lasten ja työntekijöiden kuvausten erot ja yhtäläisyydet	54
	5.2 Lastenkodissa toteutunut turvallisuustyö	56
	5.2.1 Organisatoriset tekijät	57
	5.2.2 Sosiaalisen tason prosessit	60
	5.2.3 Psykologiset ulottuvuudet	61
	5.2.4 Turvallisuuskulttuurin kolmen tason kokonaisuus	63

5.3 Tutkimustulosten tarkastelu	65
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	69
7 POHDINTAA.....	74
7.1 Turvallisuuden ja turvallisuuskulttuurin tarkastelua lastenkodissa	74
7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	78
7.3 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimukset	80
LÄHTEET.....	82
LIITTEET	87
Liite 1. Eläytymismenetelmän kehyskertomukset.....	87

1 JOHDANTO

Elettiin vuotta 2017. Yksityisen sosiaalipalveluntuottajan lastensuojelulaitoksien johtoryhmän jäsenet olivat kokoontuneet yhteen tavoitteenaan pohtia organisaation tulevaisuutta. Johtoryhmä loi yhteistyössä kunnianhimoisen, mutta erityisen tärkeän vision: ”tulevaisuudessa organisaation ylläpitämät lastenkodit ovat Suomen turvallisimmat – niin lapsille kuin työntekijöillekin”. Tämä YAMK – opinnäytetyö pyrkii tukemaan kohdeyksikköä tavoitteessaan. Opinnäytetyö kohdistaa huomion turvallisuuteen – sen kokemiseen, arviointiin ja vahvistamiseen.

Aiempien sekä lastenkotien turvallisuuteen että yleisesti turvallisuuden kokemiseen liittyvien tutkimusten perusteella on havaittu, että turvallisuus voi näyttäytyä hyvin eri tavalla riippuen kenen näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Lastensuojeluun liittyvissä tutkimuksissa korostuu usein aikuislähtöinen asioiden määrittely. Tämä opinnäytetyö pyrkii lähestymään asiaa eri tavalla. Tässä työssä halutaan tutkia turvallisuustekijöitä lasten näkökulmasta, työntekijöitä unohtamatta. Molempien näkökulmat on tärkeää huomioida. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös, millaisia eroja esiintyy lasten ja työntekijöiden kuvauksissa turvallisuutta luovien tekijöiden suhteen.

Opinnäytetyö toteutettiin lastensuojelulaitoksen perusyksikössä. Turvallisuuden tutkiminen tässä kontekstissa on tärkeää. Lapsen kohdatessa elämässään tilanteen, jossa yhteiskunta ottaa suuren roolin hänen kokonaisvaltaisessa hoidossaan, on erityisen tärkeää, että lapsen turva on kaiken lähtökohta. Sen määrittelee lakikin: ”Sijaishuollon keskeisenä tehtävänä on mahdollistaa turvallinen ja väkivallaton kasvuympäristö sen piirissä oleville lapsille ja nuorille heidän perus- ja ihmisoikeuksiaan kunnioittaen.” (Lastensuojelulaki 417/2007.) Sijoitusprosessissa, ja usein jo paljon ennen sitä, lapsen turvallisuuden tunne on kokenut suuria muutoksia. Valitettavasti on myös mahdollista, että lapsen turvallisuus vaarantuu vielä sijoituksenkin aikana joko hänen lähiverkostoissa tai sijaishuollon aikaisissa vertais- ja aikuissuhteissaan. Näin ei saisi tapahtua ja sen estämiseksi on tehtävä määrätietoisesti työtä.

Sijaishuollossa on tärkeää kiinnittää huomiota myös lasten kanssa työskentelevien turvallisuustilanteeseen. Tässä kontekstissa erilaisille riskitekijöille altistuvat lasten ohella myös työntekijät. Asiakas- ja työturvallisuuteen liittyvät haasteet ovat arkipäiväisiä. ”Sijaishuollon tulisi olla turvallinen myös sitä toteuttaville aikuisille, perhehoitajille ja laitostyöntekijöille” (Hoikkala & Kuokkanen 2017, 6). Näin kuvaavat lastensuojelun erityisasiantuntijat Susanna Hoikkala ja Julia Kuokkanen, jotka ovat kirjoittaneet turvallisuudesta lastensuojelun näkökulmasta. Sijaishuollossa työskentelevät joutuvat valitettavasti kohtaamaan monia muita useammin vakaviakin turvallisuusuhkia, jopa väkivaltaa.

Suomessa turvallisuuteen sekä asiakkaiden että työntekijöiden näkökulmasta halutaan panostaa. Tästä osoituksena on esimerkiksi kansallinen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelma. Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategian vuosille 2017–2021 tavoitteena on osaltaan kehittää ja edistää yhtenäistä suomalaista sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuuskulttuuria. Tässä strategissa on huomioitu, että lastensuojelun asiakasturvallisuuteen liittyvät haasteet koskettavat luonnollisesti myös lastensuojelussa työskenteleviä työntekijöitä.

Kohdeorganisaation työyhteisökartoituksissa ja asiakaspalautekyselyissä turvallisuus on ollut yhtenä arviointiaiheena. Kartoitusten mukaan kohdeyksikkö on koettu pääsääntöisesti turvalliseksi niin asiakkaiden kuin työntekijöidenkin mielestä. Näissä kartoituksissa on selvitetty sitä, koetaanko kohdeyksikössä oleminen turvalliseksi. Se, missä asioissa turvallisuutta koetaan tai turvallisuus vaarantuu, ei kyseisissä kartoituksissa selviä. Turvallisuuden yksityiskohtaisempi arviointi tulee yleisestikin ajankohtaisemmaksi usein vasta silloin, kun turvallisuuden tunne syystä tai toisesta vähenee.

Lastensuojelun uusi laatusuositus suosittaa työntekijöiden osallisuutta oman työn kehittämiseen ja työhön liittyviin arviointi, tutkimus ja kehittämistoimiin. Lisäksi se korostaa lapsen mahdollisuuksia osallistua arjen suunnitteluun ja päätöksentekoon (Malja, Puustinen-Korhonen, Petrelius & Eriksson 2019, 34, 67.) Tämän opinnäytetyöprosessin avulla pyritään kohti määrätietoista ja jatkuvaa turvallisuustyön arviointia. Sellaista arviointia, jossa tarkastellaan turvallisuutta sekä kohdeyksikössä asuvien lasten että työntekijöiden näkökulmasta, yhteistyössä toimien.

2 TYÖN TAUSTAA, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1 Turvallisuus keskeisenä tavoitteena sosiaalialalla

Vuosina 2017–2018 monialaisessa yhteistyössä virkamies- ja asiantuntijatahojen kesken valmisteltiin kansallista lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelmaa vuosille 2018–2025. Tässä tavoite- ja toimenpidesuunnitelmassa huomioidaan sekä yhteiskunnallisia ilmiöitä, kuten myös tapaturmien, itsemurhien ja kuritusväkivallan ehkäisytoimia. Lapsuuden aikaisilla kokemuksilla on todettu olevan oleellisia vaikutuksia myöhempään elämään ja yksilön hyvinvointiin. Tutkimuksien mukaan lapsena koettu turvattomuus, väkivalta ja kaltoinkohtelu ovat tekijöitä, jotka kasvattavat riskiä aikuisiän syrjäytymiseen ja heikkoon sosioekonomiseen asemaan. (Korpilahti 2018, 5-6.)

Vuonna 2017 julkaistun Sisäisen turvallisuuden strategia - toimenpidekokonaisuuden yhtenä tavoitteena on tukea ja vahvistaa erityisesti lasten ja nuorten sekä heidän kanssa työskentelevien tahojen turvallisuusosaamista eri kohde-ryhmien tarpeet ja vahvuudet huomioiden. Tavoite on myös edistää turvallisuuskulttuuria ja sekä turvallisuusosaamista. (Hyvä elämä... 2017, 42.)

Yhteiskunnallisesti turvallisuuteen halutaan panostaa. Tämän kautta turvallisuutta on määritelty ajankohtaisesti pyrkien yhdenmukaistamaan käsitteitä. Tässä opinnäytetyössä turvallisuuskäsitteen määrittelemisen on myös haasteellista. Opinnäytetyön tavoite ei kuitenkaan edellytä tässä kohtaa turvallisuuden laajaa teoreettista tarkastelua. Se ei ole mielekästä käsitteen vahvan kontekstisidonnaisuuden vuoksi. Opinnäytetyössä selvitetään, miten turvallisuus määrittyy juuri tässä kontekstissa, tutkittavien kuvaamana. Opinnäytetyössä edetään turvallisuuden määrittymisestä kohdeyksikössä kohti konkreettisia toiveita ja tavoitteita, joilla koettuun turvallisuuteen voitaisiin vaikuttaa. Tätä analyysia tehdään suhteessa sosiaalialalle tavoitellun turvallisuuskulttuurin teoriaan.

Omavalvonta toimii lastensuojelussa tällä hetkellä merkittävänä laadunhallinnan välineenä. Lastensuojelulaitosten omavalvontasuunnitelman tulee perustua suunnitelmallisesti toteutettuun riskienhallintaan. Omavalvonnassa tulisi tarkastella, muun muassa, miten varmistetaan, että yksikössä ja palvelussa kaikki toimivat yhteisesti sovitulla tavalla ja mitä omassa yksikössä tai omassa toiminnassa ei ainakaan saisi tapahtua. Omavalvonta mahdollistaa välittömän puuttumisen ja lastenkotien epäkohtien ennaltaehkäisyn. Sen tarkoituksena on edistää hyvän turvallisuuskulttuurin luomista. (Husso 2017b, 3.)

Tiitisen & Silénin toteuttamassa tutkimuksessa (2016) tarkasteltiin sosiaalialan epäkohtien muotoja. Raportin mukaan yli puolet toteutettuun kyselyyn vastanneista kertoi, että omavalvonta ei omassa työyhteisössä toiminut toivotulla tavalla. (Tiitinen & Silén 2016, 14.) Kohdeyksikössä omavalvontaa on tehty säännöllisesti ja sen tarkastelemiseen ja kehittämiseen osallistuu koko työyhteisö. Omavalvontasuunnitelma on nähtävillä myös lapsille. Omavalvontasuunnitelma on tärkeä osatekijä turvallisuuden näkökulmasta sekä aikuisten että lasten kohdalla. Omavalvontasuunnitelma perustuu pitkälti riskienhallinnan näkökulmaan. Tämä näkökulma on turvallisuuden kannalta erittäin tärkeä. Tärkeää on myös pysähtyä tarkastelemaan ajankohtaista, kontekstuaalista turvallisuuden kokemista ja sitä, mitä sen eteen voidaan tehdä. Omavalvontasuunnitelman ajantasaisuus ja päivittäminen ei vielä voi itsessään taata sitä, että kohteessa, jonne omavalvontasuunnitelma on luotu, koetaan turvallisuutta.

Sosiaali- ja terveysministeriön laatima Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017–2021 on asettanut tavoitteeksi muun muassa, että vuoteen 2021 mennessä potilas- ja asiakasturvallisuuden kehittäminen perustuu monipuoliseen ja yhtenäiseen seurantaan organisaatioissa ja että potilas- ja asiakasturvallisuutta sekä hoidon ja hoivan laatua parannetaan tutkimukseen sekä seuranta- ja valvontatietoon perustuen. Tutkimuksella varmistetaan, että palvelut ovat laadukkaita ja vaikuttavia. (Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017, 18.) Strategia pyrkii kehittämään asiakasturvallisuutta, omavalvontasuunnitelman rinnalla. Turvallisuuskulttuurin tarkasteleminen tässä opinnäytetyössä on yksikönjohtajan väline suunnata organisaation toimintaa kohti potilas- ja asiakasturvallisuusstrategian määrittelemää tavoitetilaa. Samalla kohdeyksikkö pyrkii vastaamaan potilas – ja asiakasturvallisuusstrategian asettamiin tavoitteisiin.

2.2 Tutkimuskontekstina lastenkoti

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata jokaisen lapsen oikeus turvalliseen, tasapainoiseen ja ikätasoiseen kehitykseen. Lapsella on lakiin sidottuna oikeus erityisen suojeluun. (Räty 2015, 1.) Lastensuojelusta puhuttaessa viitataan kaikkeen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia tukevaan toimintaan. Lastensuojelua väljästi määritellen viitataan lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojelutyöhön, jota voidaan toteuttaa asiakassuunnitelmaan perustuen joko avo-, sijais- tai jälkihuollona. (Hoikkala & Kuokkanen 2017, 9-10.) Lastensuojelu voi olla yksilökohtaista työtä tai kohteena voi olla laajempi läheisten joukko. Lastensuojelua voidaan järjestää avohuollon tukitoimin, tai niiden ollessa riittämättömiä, kiireellisen sijoituksen, huostaanoton ja tätä kautta jälkihuollon avulla. (Räty 2015, 4.)

Kun lapsi joudutaan sijoittamaan lastensuojelulain nojalla kodin ulkopuoliseen hoitoon, on kyseessä joko avohuollollinen sijoitus, kiireellinen sijoitus tai huostaanotto. Avohuollollinen sijoitus perustuu sekä lapsen että huoltajien suostumukseen ja sen toteuttaminen on lyhytaikaista. Avohuollon tukitoimenpiteenä tehtävässä sijoituksessa päätösvalta lapsen asioista on huoltajilla. (Araneva 2016, 288, 297.) Kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton aikana lapsen asioissa päätösvalta siirtyy lapsen sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Päätöksenteko pyritään toteuttamaan vanhempia ja lasta kuullen, mutta viime kädessä päätösvalta on huollosta vastaavalla toimielimellä. Lapsen sijaishuoltoa voivat järjestää lastenkodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset (Araneva 2016, 309, 314).

Lasten sijoituksia joudutaan tekemään monissa erilaisissa elämäntilanteissa ja niillä pyritään auttamaan hyvin erilaisten lasten ja perheiden haasteisiin. Lasten huostaanottoja ei tehdä löysin perustein, vaan lapsen ja/tai perheen tilanteen eteen on tehty paljon ennen varsinaista huostaanottoa. 31.12.2018 Suomessa oli 9 533 sijoitettuna olevaa lasta, joista 27,7% oli sijoitettuna laitoshiitoon. Vuoden 2018 aikana yhteensä 18 544 lasta ja nuorta oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Huostaanotto ei ole käytännössä koskaan lapsen ensimmäinen sijoitus kodin ulkopuolelle. Sijoitetulla lapsella on mahdollisesti ollut jo useita erilaisia sijoituksia ennen huostaanottoa. Esimerkiksi lapsi on mahdollisesti ensin sijoitettu kiireellisesti lastenkotiin, ja myöhemmin on päädytty huostaanottoon, ja hänet on

voitu sijoittaa uudelleen mahdollisesti sijaisperheeseen tai toiseen lastenkotiin. (THL 2019, 6, 9.) Sijaishuollon yhtenä tavoitteena on tarjota lapselle kasvuympäristö, joka on pysyvä ja turvallinen. Tähän turvallisen kasvuympäristön tavoitteeseen tämä opinnäytetyö haluaa osaltaan olla vaikuttamassa juuri kohdeyksikön kohdalla.

Opinnäytetyön kohdeorganisaationa on yksityisen lastensuojelulaitoksen perusyksikkö. Yksikkö mahdollistaa sijaishuoltopaikan seitsemälle lapselle. Kohteena oleva lastenkodin yksikkö on tarkoitettu sosiaalisesti ja/tai psyykkisesti oirehtiville lapsille. Pääsääntöisesti lastenkodissa asuu pitkäaikaisesti sijoitettuja, huostaanotettuja lapsia. Lastenkodissa painotetaan arjenhallintaa, koulunkäynnin tärkeyttä ja rajat asettavaa aikuisuutta. Kohdeyksikössä on eri ikäisiä lapsia ja nuoria. Tässä opinnäytetyössä tulosten raportointiosuudessa ja pohdinnoissa käytetään kuitenkin käsitettä lapsi. Lastensuojelulaissa pidetään lapsena alle 18-vuotiaista ja nuorena 18–20-vuotiaista (Lastensuojelulaki 417/2007).

Opinnäytetyön tutkimuskohteena oleva yksikkö on kodintapainen lastenkoti, jonka keskeiset elementit ovat tavoitteellisuus, arjenhallinta ja vahva omaohjaajuuus. Lastenkodin toimintaa ohjaavat vahvasti yhteisesti määritellyt arvot: lapsen elämän ja yksilöllisyyden kunnioittaminen, huolenpito, turvallisuus, suunnitelmallisuus, jatkuvuus, ammatillisuus ja asiakaslähtöisyys. Kasvatustyöstä lastenkodissa vastaa moniammatillinen ja erittäin sitoutunut työryhmä. Vakituksia työntekijöitä yksikössä on seitsemän, jonka lisäksi säännöllisesti työvuoroja tekee yhdestä kahteen tuttua sijaista.

Opinnäytetyön toteuttaja toimii yksikönjohtajana opinnäytetyön kohdeyksikössä. Opinnäytetyön aihe valikoitui opinnäytetyön toteuttajan toiveesta. Toive puolestaan sai alkunsa vuonna 2017 tehdystä johtoryhmän päättämästä Turvallisimmat lastenkodit – visiosta. Kohdeyksikössä turvallisuustilanne on opinnäytetyön prosessin alkaessa hyvä. Tuoreissa, kuten myös aiempien vuosien, työntekijöiden ja lasten antamien palautteiden mukaan lastenkoti koettiin turvalliseksi. Tätä turvallisuuden tunteen kokemista ei saa pitää itsestään selvytenä. Sen eteen on tehtävä jatkuvasti töitä ja siihen tämä opinnäytetyö osaltaan aktivoi sekä työntekijöitä että lapsia.

Vuonna 2017 toteutetun kouluterveyskyselyn mukaan sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla on tilastojen mukaan erilaisia riskitekijöitä. Sijoitetut lapset ovat usein kokeneet isoja muutoksia elämässään; kaveri- ja ihmissuhteiden sekä asuinpaikkojen muutoksia, vanhempien eroja, läheisten kuolemia muutaman mainiten. Kolminkertainen määrä sijoitetuista lapsista suhteessa kotona asuviin lapsiin ilmoitti itsellään olevan kognitiivisen toimintarajoitteen. Lääkärin toteamia pitkäaikaissairauksia tai terveysongelmia on diagnosoitu enemmän suhteessa kotona asuviin lapsiin. Useimmat sijoitetut lapset kertoivat psyykkisistä ongelmista sekä koulunkäynnin erilaisista haasteista. Kouluterveyskyselyn tuloksissa koettu turvattomuus korostui sijoitettujen lasten kohdalla. Huolestuttavaa on, että sijoitetuista lapsista (tässä tilastossa 4-5-luokkalaiset) neljännes ja nuorista (tässä tilastossa 8-9-luokkalaiset) neljä kymmenestä oli kokenut fyysistä uhkaa viimeisen vuoden aikana. Aineisto ei ilmaissut, ovatko väkivallan kokemukset tapahtuneet ennen sijoitusta vai sijoituksen aikana. Huomattava on myös se, että sijoitetuista lapsista kuitenkin kaksi kolmesta kertoi olevansa melko tai erittäin tyytyväisiä elämäänsä. (THL 2017, 2, 5, 7.)

Luvattomat poissaolot ovat valitettavan yleisiä sijaishuollon kontekstissa. Hatkassa – raportin mukaan lapsella on luvattoman poissaolon aikana suurentunut riski sille, että lapsi kohtaa tapahtumia, jotka saattavat vaarantaa hänen kasvuun ja kehitystään. Luvattoman poissaolonsa aikana nuoret ovat raportin mukaan alttiina päihteille, rikoksille, väkivallalle sekä itsetuhoiselle käyttäytymiselle ja seksuaaliselle hyväksikäytölle. Sijoituksen vastustaminen, liian myöhään ja kiireellisesti tehty sijoitus tai lapsen kaipuu kavereiden luokse ja hetkelliseen vapauden tunteeseen, ovat tutkimuksen mukaan altistavia tekijöitä luvattomaan poissaoloon. (Lehtonen & Telén 2013, 40.)

Luvattomat poissaolot, niihin johtaneet syyt ja niistä seuraavat tapahtumat ovat turvallisuuden kannalta merkittäviä. Näissä kohdin sekä lapsen että häntä hoitavien työntekijöiden ja mahdollisesti myös samassa sijaishuolto paikassa olevien muiden lasten turvallisuustilanne muuttuu. Sijaishuolto paikan lapset voivat altistua edellä mainituille turvallisuusriskeille välillisesti. Ne tulevat ilmiönä sijaishuolto paikan kontekstiin luvattomilla poissaoloilla olleiden lasten toimissa ja pu-

heissa. Sen vuoksi sijaishuollossa kontekstuaalisuudella on suuri merkitys. Asioita arvioitaessa on pohdintaa tehtävä sekä suhteessa menneeseen että tulevaan yksittäisen lapsen, työntekijöiden sekä koko yhteisön kannalta.

2.3 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kartoittaa sekä lasten että työntekijöiden yksittäisiä ja arvokkaita turvallisuuteen liittyviä ajatuksia. Opinnäytetyössä halutaan selvittää, mistä turvallisuuden tunne kohdeyksikössä lasten ja työntekijöiden mielestä rakentuu. Samalla tehdään vertailua turvallisuuden kokemiseen tai muotoutumiseen liittyvistä tekijöistä työntekijöiden ja lasten kuvauksissa. Lisäksi opinnäytetyön avulla kartoitetaan, mitä turvallisuuden eteen kohdeyksikössä tehdään nyt. Näiden tietojen avulla pohditaan, miten toimintaa jatkossa voidaan yhdessä toimien kehittää turvallisuusorientoituneesti. Työn tavoite on näiden ajatusten pohjalta pyrkiä muuttamaan kohdeyksikön toimintaa aktiivisesti turvallisuutta luovaksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä tekijät luovat turvallisuutta lastenkodissa?
2. Millaisia eroja lasten ja työntekijöiden kuvaamisessa turvallisuustekijöissä ilmenee?
3. Millaista turvallisuustyöskentelyä kohdeyksikössä on?

3 TURVALLISUUS LASTENKODIN KONTEKSTISSA

3.1 Turvallisuuden määrittelyä

Turvallisuuden määrittelemineen on haasteellista. Onko se turvattomuuden synonyymi? Onko turvallinen tila silloin, kun kaikki turvattomuustekijät ovat poistettu? Kuka määrittelee turvan tai turvattomuuden ja kenen näkökulmasta? Vuonna 2017 Turvallisuuskomitea ja Sanastokeskus TSK käynnistivät yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivittämisen vuoksi sanastohankkeen tavoitteenaan päivittää kokonaisturvallisuuden sanastoa. Tämä päivitystyö toteutettiin yhteistyössä eri hallinnonalojen kanssa. Vuonna 2017 julkaistussa sanastossa on esitetty noin 190:n aihepiiriin kuuluvan käsitteen tiedot. (Sanastokeskus 2017, 3.) Tämä käsitteiden runsaus osoittaa konkreettisesti aihepiirin laajuuden. Aiheen laajuus luo haasteet myös turvallisuuden tutkimiseen. Turvallisuutta tutkittaessa on otettava huomioon aiheen laajuus ja määrittelemisen monitahoisuus sekä se, että näennäisesti tuttujen käsitteiden tulkinnat ja määritelmät yksilöstä ja kontekstista toiseen voivat vaihdella merkittävästikin.

3.1.1 Turvallisuuden monet käsitteet

Turvallisuuden käsite on muuttuva, sen sisältö vaihtelee ja se kehittyy ympäristön muuttuessa. Turvallisuuden määrittelyt ovat lähtökohtaisesti aina jonkin tieteenalan luoma tai vakiintunut käsitys turvallisuudesta. Sen vuoksi turvallisuus määrittyy aina senhetkisen tutkimuskohteen mukaan. Lisäksi eri koulukuntien ja tieteenalojen käsitykset turvallisuudesta vaihtelevat. (Branders 2016, 19.)

Sanastokeskus määrittelee turvallisuuden olevan tila, jossa uhat ja riskit ovat hallittavissa. Turvallisuudesta voidaan puhua myös silloin, kun kuvataan toimintaa tai toimintojen kokonaisuutta, joilla tavoitellaan sitä, että uhat ja riskit ovat hallinnassa. Turvallisuus – käsitettä voidaan käyttää puhuttaessa tunteesta, jolloin uhat ja riskit ovat hallinnassa. (Sanastokeskus 2017, 16.) Erona suomen kielen, useissa kielissä turvallisuus – sanalla on useampia vastineita. Esimerkiksi englannin kielessä turvallisuudesta puhuttaessa käytetään sekä sanaa security että safety.

Viitattaessa vapauteen pelosta, vaarasta, riskeistä tai huolesta voidaan englanninkielisen määritelmän mukaan käyttää käsitettä security (Branders 2016, 19). Security – käsitteellä tarkoitetaan tarkoituksellista vahingoittavaa toimintaa esimerkiksi väkivaltaa, rikollista toimintaa tai tilannetta, jolloin puhutaan suojassa olemisesta, käsittäen esimerkiksi rakennuksiin liittyvää turvallisuutta. Security – käsitettä käytetään esimerkiksi puhuttaessa sellaisesta toiminnasta, jolla tavoitellaan uhkien ja riskien hallitsemiseen yhteiskunnan toimijoiden toimintana. Security – käsitettä käytetään myös tilasta, jolloin edellä mainittu yhteiskunnan toiminta on onnistunut. (Sanastokeskus 2017, 16.)

Safety - käsitteellä viitataan niin sanottuun pehmeään turvallisuuteen tarkoittaen turvallisuutta, joka vaarantuu esimerkiksi inhimillisten virheiden, tapaturmien tai onnettomuuksien vuoksi (Sanastokeskus 2017, 16). Safety – käsitettä voidaan käyttää silloin, kun ollaan vapaina vaaroista tai riskeistä. Safety – käsitteeseen yhdistetään myös lisämerkitys fyysisten olosuhteiden turvallisuudesta kuten myös omaisuuden suojelemisesta. (Branders 2016, 19.)

Inhimillisen turvallisuuden käsite on laajasti käytössä oleva käsite, jolla viitataan perustaltaan yksittäisen yksilön turvallisuuteen. Turvallisuudesta puhuttaessa voidaan puhua objektiivisesta turvallisuudesta, jolloin tarkoitetaan ulkoista, toimintaympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvää turvallisuustekijöitä, ja subjektiivisesta turvallisuudesta, jolloin tarkoitetaan yksilön kokemaa turvallisuutta, tai näiden välisestä suhteesta. (Waitinen 2016, 5.) Näiden käsitteiden rajanveto on kuitenkin ristiriitainen. Ihminen voi kokea olonsa täysin turvalliseksi huolimatta mahdollisista suuristakin turvallisuusriskeistä. Vastaavasti täysin turvallisessa ympäristössä yksilö voi kokea vahvaakin pelkoa oman turvallisuutensa puolesta. Kun tarkastellaan yksittäisen ihmisen turvallisuutta, puhutaan aina subjektiivisesta tilasta. Tällöin käsitys turvallisuudesta liittyy sekä ympäröiviin tosiasioihin, tunteuksiin ja tunteisiin. Puhuttaessa objektiivisesta turvallisuudesta, tarkoitetaan tosiasiallista uhkaamattomuutta tai tilaa, jossa löytyy riittävät keinot uhkien torjumiseen. (Waitinen 2016,11,12.)

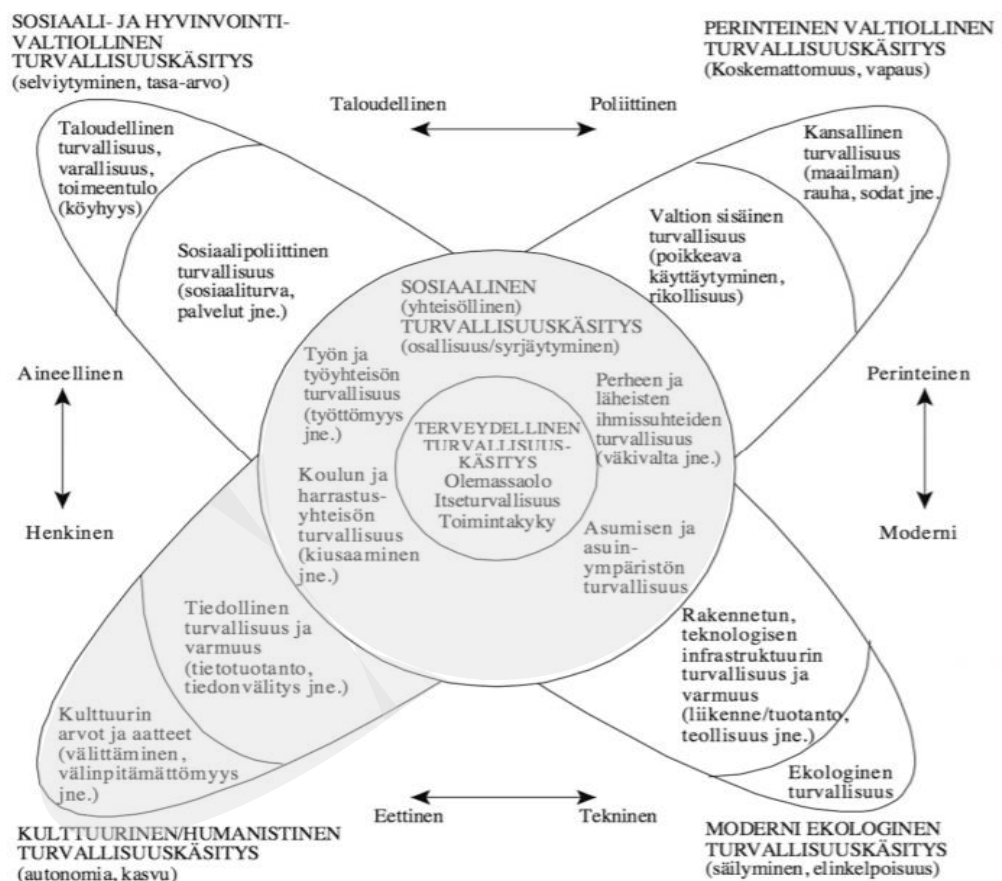
Vaikuttamalla ihmisen turvallisuuden tuntemukseen voidaan lisätä myös objektiivista turvallisuutta. Kun kiinnitetään huomiota puolestaan objektiiviseen turvallisuuteen, on mahdollisuus lisätä myös turvallisuuden tunnetta. Tärkeää on huomioida, että ihminen on aina osa yhteisöä/ yhteisöjä. Tämä yhteisöllisyys huomioiden voidaan sanoa, että turvallisuus ei kuitenkaan ole koskaan vain ihmisen henkilökohtainen asia, vaan se on myös yhteisöllinen asia. (Koskela 2009, 16, 38.)

Turvallisuuskulttuurijohtaja Teemu Reiman määritteli turvallisuuskäsitettä organisaation näkökulmasta julkaisussaan Turvallisuusasiantuntijoiden roolit, toimintatavat ja tarvittavat kyvyt ja taidot. Reiman kuvaa turvallisuutta organisaation toiminnan ominaisuutena, jota ei voida palauttaa takaisin osatekijöihinsä. Se on dynaaminen tapahtuma merkiten sitä, että vaikka se on ilmeisen näkymätöntä toimintaa, siihen pyrkiminen vaatii jatkuvaa työtä ja se on tällöin toiminnallisen prosessin tulosta. Turvallisuus vaatii tietämystä organisaation kontekstiin liittyvistä vaaroista sekä kykyä hallita organisaation toimintaa. (Reiman 2015, 8.) Vaikka määritelmä keskittyi organisaation turvallisuuteen, se on rinnastettavissa yksilön turvallisuuteen. Yksilön kokemus turvallisuuden tila on erilaisten tapahtumien ja niiden analysoimisen senhetkinen tulos. Tila on muuttuva ja se vaatii jatkuvaa työstöä; omaa ympäristöään on havainnoitava; omaa toimintaansa on havainnoitava; näiden kahden vaikutuksia on havainnoitava. Dynaamisuus on aina läsnä turvallisuutta analysoitaessa.

3.1.2 Turvallisuuden määritelmiä sosiaalialalla

Kuntien palvelurakenteiden kehittämisprojektin loppuraportti vuodelta 2011 käsittelee turvallisuuden määritelmää. Raportissa avattiin turvallisuuspuhe – käsitettä, jonka kuvailtiin olevan vuorovaikutteinen tapa, johon liittyy käsitys turvallisuuden yhteisöllisestä luonteesta. Raportissa kuvattiin turvallisuuden tunnetta yksilöllisenä, jolloin jokaisella ihmisellä on omat henkilökohtaiset turvallisuuden tarpeensa vaihdellen eri ikäkausina, elämäntilanteissa ja arkisissa tapahtumissa. Turvallisuuspuheen kautta voidaan nostaa käsittelyyn se, miten turvallisuus ilmenee kontekstissaan ja miten sitä ylläpidetään. Turvallisuuspuheen kuvattiin olevan arkisia toimia, tapaa puhua toisille, tapaa, jolla näemme itsemme ja toisemme ja miten ilmaisemme niitä toisillemme arjessamme. (Simola ym. 2011, 14.)

Sosiaalipoliitikko Pauli Niemelä on luonut turvallisuuden tarkastelemiseksi mallin, (kuvio 1) jonka keskiössä ovat terveydellinen ja sosiaalinen/yhteisöllinen turvallisuuskäsitys. Nämä käsitykset kytkeytyvät laajempiin vaikuttaviin viitekehyksiin, joita Niemelä kutsuu perinteiseksi valtiolliseksi, sosiaali- ja hyvinvointivaltiolliseksi, kulttuuriseksi/humanistiseksi ja moderniksi tai ekologiseksi turvallisuusajatteluksi. Sosiaalinen/yhteisöllinen turvallisuuskäsitys käsittää ihmisen lähipiiriin ja sosiaaliset verkostot. Niemelän mukaan turvallisuuden vaje, joka liittyy lähipiiriin ja verkostoihin on vakava uhka ihmisen hyvinvoinnille. (Niemelä & Lahikainen 2000, 27.) Tämä opinnäytetyö asettuu terveydellisen ja sosiaalisen/yhteisöllinen turvallisuuskäsityksen ohella myös kulttuurisen/humanistisen turvallisuuskäsityksen alueelle sen tarkastellessa muun muassa tutkimuskontekstin arvoja ja tiedollista turvallisuutta. Sen vuoksi kuviossa 1 on korostettu juuri turvallisuuskäsityksen näitä osa-alueita.

KUVIO 1. Malli laajenevan turvallisuuskäsityksen tarkastelukehikoksi (Niemelä & Lahikainen 2000, 27. muokattu värityksen osalta.)

Niemelän mukaan turvallisuutta voidaan tarkastella objektiivisesti tai yksilön subjektiivisena tilana (Niemelä & Lahikainen 2000, 21). Sosiaalipsykologian emerita-professori Anja Riitta Lahikainen on tutkinut erityisesti lasten hyvinvointia ja turvallisuutta. Hänen näkemyksensä mukaan lasten hyvinvoinnin mittareina tärkeämpiä mittareita ovat nimenomaa subjektiiviset kokemukset. (Simola ym. 2011, 9.) Puhuttaessa turvallisuuden kokemuksesta yksilön näkökulmasta, viitataan usein turvallisuuden puutteesta esille tuleviin ilmiöihin. Psykososiaalisesta näkökulmasta voidaan turvallisuutta katsoa ihmisen lähiyhteisön sosiaalisten suhteiden ja niiden laadun kannalta. (Niemelä & Lahikainen 2000, 21.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategiaa, sen tavoitteita ja sitä kautta strategian määrittelemää turvallisuus - käsitettä. Strategiassa potilas- ja asiakasturvallisuus määritellään siten, että henkilön saamat palvelut, huolenpito ja vaikuttava hoito edistävät hänen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointiaan ja näistä aiheutuisi mahdollisimman vähän haittaa. Strategia tarkoittaa turvallisuudella myös sosiaali- ja terveydenhuollossa toimivien henkilöiden ja organisaatioiden periaatteita ja toimintoja, joiden tarkoituksena on varmistaa palvelujen, huolenpidon ja hoidon turvallisuus sekä suojata asiakkaita tai potilaita vahingoittumasta. Potilas- ja asiakasturvallisuuteen kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuollossa toimiva osaava henkilökunta, tilojen ja välineiden asianmukaisuus sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tuottamiseen liittyvän dokumentoinnin ja tiedonkulun turvallisuus. (Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017, 12, 25.)

3.2 Aiempia tutkimuksia turvallisuudesta lastenkotikontekstissa

3.2.1 Kansainvälisiä tutkimuksia

Kansainvälisiä tutkimuksia tarkastellessa oli havaittavissa, että tämän kontekstin tutkimus on melko harvinaista kansainvälisesti, joskin laajenemassa. Kansainvälisesti on tehty useita tutkimuksia, joissa on pyritty saamaan esiin ilmiöitä

ja kokemuksia arkisesta toiminnasta ja tunnelmia lastensuojelun laitoshoidon sisältä, nimenomaisesti asiakkailta itseltään. Tämä näyttäisi olevan uusi suunta tämän kontekstin tutkimisessa.

Tutkijat Moore ym. käsittelivät turvallisuus lastenkodissa- teemaa artikkelissaan *Young people's views on safety and preventing abuse and harm in residential care: "It's got to be better than home"* (2016). Tutkimuksessa tarkasteltiin sijoitetujen nuorten kokemuksia turvallisuudesta ja toiveista sekä siitä, miten ennaltaehkäistä kaltoinkohtelu lastenkodeissa. Tutkimus nosti esiin, kuinka sijoitetut lapset ja nuoret kokevat olonsa usein turvattomaksi. Raportin mukaan nuoret kuvasivat turvallisen yksikön olevan kodinomainen, jossa heillä on positiivisia ihmissuhteita. He kokivat, että sijoituspaikan pitäisi olla vakaa, ennustettava, jossa heidän turvallisuuden tarpeensa olisivat etusijalla. Tutkimuksessa osallistujien mielestä elintärkeäksi nähtiin turvassa olo sekä luottamuksellinen ja saatavissa oleva henkilökunta. (Moore ym. 2016a, 26, 83.)

Artikkelissa *Safe and sound: Exploring the safety of young people in residential care* edelleen tutkijat Moore ym. (2016) etsivät vastauksia kysymyksiin siitä, miten nuoret mieltävät turvallisuuden käsitteen sijaishuollossa ja mitä he tarvitsevat ollakseen turvassa ja kokeakseen olevansa turvassa. He selvittivät myös, mitkä asiat huolestuttavat lapsia ja nuoria sijaishuollossa ja miten heidän huoliinsa sijaishuollossa oli reagoitu. Tutkimuksessa nuoret määrittelivät turvallisuutta usein turvattomuustekijöiden puuttumisella ja kuvasivat näitä vastakohtina. (Moore ym. 2016b, 29.)

Mooren ym. tutkimuksessa nuoret kuvasivat turvallisuutta myös tunteena ja tarpeena. Tutkimuksen mukaan nuoret halusivat olla turvassa ja myös tuntea olevansa turvassa. Kokeakseen olevansa turvassa osallistujat toivoivat, että sijaishuolto- paikka olisi enemmänkin kuin koti, jossa ympärillä olisi välittäviä ja tukevia ikätovereita ja henkilökuntaa, joka valvoo ja ohjaa. He toivoivat myös pysyvyyttä ja ennustettavuutta, rutiineja ja mahdollisuuksia sanoa, miten asioiden kanssa menetellään ja miten turvallisuusasioihin suhtaudutaan. Sijaishuolto- paikkojen odotettiin olevan fyysisesti ja strategisesti turvallisia. (Moore ym. 2016b, 29.)

Christina Wilsonin Keeping Transgender and Gender-Expansive Youth Safe in Out-of-Home Care - raportti käsitteli tutkimusta liittyen sukupuoli-vähemmistöön kuuluvien nuorten kokemuksista sijaishuollosta. Tutkimuksen mukaan nuoret toivoivat sijaishuollon työntekijöiden kunnioittavan lapsia ja nuoria ja auttavan heitä rakentamaan luottamusta työntekijöihin. Nuoret toivoivat työntekijöitä auttavan nuoria ja heidän ympärillä olevia ihmisiä ymmärtämään nuoren tilannetta ja oppimaan siitä. He toivoivat työntekijöiden vahvistavan heidän identiteettiään kaikilla osa-alueilla ja edistävän heidän hyvinvointia. He toivoivat työntekijöiden edistävän turvallista ympäristöä, joka sallii lasten kehittyä positiivisella tavalla. (Wilson 2017.)

Meksikossa tehdyssä tutkimuksessa tutkijat Khoo, Mancinas & Skoog (2015) tutkivat nuorten kokemuksia laitoshoidosta. Tutkimuksessa ydinlöytönä todetaan, että ihmissuhteet ovat avainasemassa sijaishuollon kokemuksissa. Nuoret kuvasivat tärkeiksi ihmiset ja puitteet, jotka tekevät laitoksesta kuin kodin. Nuoret kokivat olevansa myös toisten tukena ja vahvistuvansa toisten avulla sekä laitoksen henkilökunnan kautta. (Khoo ym. 2015, 3-6.)

Edelleen toisten ihmisten merkitystä korostettiin artikkelissa Who Makes Decisions for Vulnerable Young People? Shifting Sands and Murky Waters. Tutkijat Kertesz, Spriggs & Humphreys (2018) toivat esiin, että tukeva ja luottavainen suhde aikuiseen luo parhaan ympäristön tasapainoilevalle, haavoittuvalle nuorelle. Tutkimuksen tuloksessa korostui suhdeperusteisen työn tärkeys. (Kertesz ym. 2018, 10.) Saman nostivat esiin tutkijat Moore ym. (2018) artikkelissa Sticking with us through it all: The importance of trustworthy relationships for children and young people in residential care. He kuvasivat tutkimusartikkelissaan, miten tärkeää on, että jokaisen nuoren saatavilla olisi luotettava aikuinen, etenkin silloin, kun nuoret itse kokevat turvattomuutta, tai silloin, kun he ovat alttiina kaltoinkohtelulle tai hyväksikäytölle. Artikkelissa tutkijat korostivat myös, että nuorille tarvitsee tarjota ja mahdollistaa eri toimintamuotoja, jossa aikuiset ja instituutiot tunnistaisivat nuorten kaltoinkohtelun ja pystyisivät vastaamaan havaittuihin tapahtumiin. (Moore ym. 2018)

Tutkijat Southwell & Fraser kuvasivat artikkelissaan Young People's Satisfaction with Residential Care: Identifying Strengths and Weaknesses in Service Delivery,

(2010) että sijoitetut nuoret kauttaaltaan tunsivat olonsa turvallisiksi silloin, kun he kokivat olevansa hyvinhoidettuja, tuettuja ja kokivat, että hoitajat välittivät heistä. Turvallisuuden tunne oli vahva myös silloin, kun heidän tarpeensa ja heikkoutensa huomioitiin ja kohdattiin. (Southwell & Fraser 2010, 222.)

Tutkimuksessa *Our safety counts: Children and young people's perceptions of safety and institutional responses to their safety concerns* tutkijat Moore ym. (2016) havaitsivat, että nuoret kuvasivat turvattomuuden usein suhteessa vaaroihin, riskeihin sekä niiden turvallisten ihmisten ja strategioiden puuttumisena, jotka pitäisivät heidät turvassa. Turvattomuutta tutkittavat kuvasivat suhteessa tunteisiin. Turvallisuutta he puolestaan kuvasivat usein suhteessa muihin ihmisiin. Nämä ihmiset kuvattiin olevan heille tuttuja, ja tunnistavan heidän turvattomuuden tunteensa, he antoivat aikaa lapsille ja heidän murheilleen ja ottivat heidän huolensa vakavasti ja kunnioittivat heitä. Myös ennakoitavuus loi nuorille turvaa. Tutkittavat ilmaisivat, että aikuiset usein keskittyivät havaittaviin ongelmiin lasten ympärillä, huomaamatta sitä, miten lapset tunsivat tai halusivat tuntea turvallisuuden. He uskoivat, etteivät aikuiset joskus tunnustaneet ja arvostaneet heidän huoliaan. (Moore ym. 2016c, 58.)

3.2.2 Kotimaisia tutkimuksia

Vuonna 2011 Suomen sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti selvityksen lastensuojelun sijaishuollon epäkohdista. Selvityksen tavoitteena oli kuvata kyseisenä aikana sijoitettuna olleiden omakohtaisia kokemuksia sijaishuollon epäkohdista keskittyen kaltoinkohtelun eri muotoihin. Tavoitteena oli myös ennaltaehkäistä vastaavia epäkohtia ja huolehtia siitä, että jatkossa epäkohtiin puututtaisiin välittömästi. Muissa Pohjoismaissa selvityksiä oli jo aiemmin tehty, mutta Suomessa asiaa ei vielä ollut juuri tutkittu. (Hytönen ym. 2016, 6, 8.)

Edellä mainittu tutkimuksen loppuraportti, *Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983*, nosti esiin vakavia epäkohtia Suomessa tapahtuneessa sijaishuollossa kyseisenä aikana. Tutkimus osoitti, että kaltoinkohtelua ja väkivaltaa oli tapahtunut kaikissa sijaishuollon muodoissa. Lastenko-

deissa asuneiden lasten ulkoinen huolto kuvattiin haastatteluissa usein kohtuulliseksi. Sen sijaan suurin osa lastenkodeissa kasvaneista kuvasivat haastattelussa hoivan puutetta: kukaan ei osoittanut välittävänsä lapsista, heitä ei otettu syliin, eikä kukaan vaikuttanut kiinnostuneen lapsesta itsestään. Haastateltavat olivat kaivanneet lähelleen välittäviä aikuisia, turvallisen sylin ja ihmisiä, jotka olivat aidosti kiinnostuneita heistä. (Hytönen ym. 2016, 166.)

Tutkimuksessa tuli myös ilmi, että lastensuojelua tutkittaessa oli hyvin usein päädytty tekemään tutkimusta joko asiakirjoihin keskittymällä tai työntekijöitä haastatteleamalla. Tarja Pösö (2007) kirjoitti artikkelissaan Lastensuojelun puuttuva tieto siitä, miten vähän Suomessa on tutkittu lastensuojelua ja erityisesti sijaishuoltoa. Huostaanottoprosesseja on tutkittu melko runsaasti, mutta nimenomaan sen juridisiin ja käytäntöön liittyvien kysymysten kautta. (Pösö 2007, 79.)

Tutkimusta liittyen turvallisuus – teemaan lastensuojelussa on siis edelleenkin tehty hyvin vähän. Suojeltu lapsuus? - Raportti lapsuudentutkimuksen päiviltä vuodelta 2011 pyrki nostamaan esiin erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja ja avauksia liittyen lapsuuden historiaan, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen erityisesti suojelun näkökulmasta. Kari Lintuaho kuvasi omassa artikkelissaan Riittävän turvallista lapsellesi? vuonna 2010 tehtyä tutkimusta, jossa tutkittiin, mistä lasten tyytyväisyys rakentuu sijaishuollossa? Tutkimuksen mukaan lapset kaipaavat elämään arkisia asioita. Aikuisen antama aika ja se, että aikuiset olivat tavoitettavissa, oli tärkeää. Tutkimuksessa ääneen päässeet nuoret arvostivat arjen perusasioita esimerkiksi ruokaa, vuorokausirytmisiä ja saamaansa tukea arjen toimintoihin. (Aalto ym. 2012, 74.)

Samaa kotitapaisuutta, arjen merkitystä ja lasten kohtaamista korostaa myös Laakson (2009) väitöskirjatutkimus. Laakson tutkimuksen mukaan sijoitetut lapset haluavat kokea olevansa tavallisia lapsia. Tutkimuksen mukaan lastenkodin arjessa korostuu kohtaamisen tärkeys ja arjen struktuurit, jotka luovat turvaa lapsille. Laakson tutkimuksen mukaan oleellista arjessa ovat toiminnan säännöllisyys, luottamuksellisuus, avoimuus, tarpeenmukaisuus sekä joustavuus. (Laakso 2009, 253-254.)

Sekä kansainvälisten että kotimaisten tutkimusten mukaan nuoret eivät vaadi ihmeitä sijaishuoltopaikoilta, vaan hyvinkin arkisia asioita; struktuureja, ruokaa, ennakoitavuutta, mutta ennen kaikkea aitoa kohtaamista, aikuisen aikaa ja kuulluksi tulemistä. Raportissa Riittävän turvallista lapsellesi? Hille Koskela on kuvasi, että pyrittäessä turvallisuuteen suhteessa lapsiin ja heidän elinympäristöihin korostuu usein aikuislähtöinen määrittely. Sen vuoksi monet toimenpiteet ja suositukset ovat ymmärrettäviä ja hyväksyttäviä, mutta lopputulokseltaan mahdollisesti ei – toivotun kaltaisia lasten näkökulmasta. Tässä kohtaa sekä turvallisuuden nimissä toimivien aikuisten ja toimenpiteitä arvioivien ulkopuolisten tahojen arviointikyky on rajallinen. Inhimillinen turvallisuuden tunteen tavoittelu voi ohjata toimintaa jopa turvattomuuden lisääntymiseen. Koskelan mukaan avoin keskustelu, yhteisöllisyys ja sosiaaliset ratkaisut loisivat mahdollisesti paremman tavan isojen ja pienien riskien havaitsemiseen. Näin mahdollistuisi myös kenties ilmapiiri, jossa voitaisiin kohdata riskejä, valmistauduttaisiin kohtaamaan vahvemmin pienet häiriötekijät ja samalla opittaisiin elämään paremmin erilaisuuden kanssa. (Aalto ym. 2012, 23, 27.)

Viime vuosina YAMK- taseisia opinnäytetöitä liittyen lastenkotikontekstiin on tehty useampiakin. Muun muassa Sini Juholan YAMK - opinnäytetyössä vuonna 2013 nostettiin turvallisuustekijät esiin työntekijöiden näkökulmasta. Turvallisuuden tarpeen näkökulmasta heikkouksiksi nousivat esiin mm. tilat ja ergonomia, pienipalkkaisuus, työn vaativuus ja kuormittavuus. Toisaalta tilat koettiin myös hyväksi. Päivystäminen yksin, jatkuva väkivallan uhka, odottamattomat kriisit ja henkilöityminen oikeusprosesseissa koettiin turvattomuutta lisääväksi. (Juhola 2013, 83-84.) Tämä tutkimus havainnollisti turvallisuuskäsitteen haastavuutta. Turvallinen toiselle voi olla turvaton toiselle. Tutkimus havainnollisti myös, että turvallisuuteen liittyvät asiat ovat subjektiivisia.

Minna Majoinen teki YAMK – opinnäytetyön vuonna 2016 aiheesta Turvataitokasvatus lastensuojelulaitoksessa. Majoinen tutkimus kohdistui työntekijöiden ajatuksiin. Tutkimuksessa työntekijät kertoivat luottamussuhteella ja sen syntymiseen vaikuttavilla tekijöillä olevan suuri vaikutus turvataitokasvatuksen toteuttamiseen. Työntekijöiden mukaan ilman luottamuksellista suhdetta avoin ja toimiva vuorovaikutus nuoren kanssa koettiin haasteelliseksi. (Majoinen 2016, 27, 50.)

Johanna Aaltonen tutki vuonna 2014 YAMK – opinnäytteessään työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia uhka- ja vaaratilanteista. Työväkivalta on sosiaalityössä valitettavan yleistä ja hyvin kuormittavaa. Tutkimuksessa nousi esiin, että kohderyhmän joukossa kaikki työntekijät olivat kokeneet työväkivaltaa lastensuojelun työkentällä. Esiin nousi myös eriasteiset pelon kokemukset. Työ lastensuojelussa koettiin henkisesti ja fyysisesti kuormittavavaksi. Tutkimuksen mukaan työntekijät kokivat parhaaksi hyvän, keskustelevan ja avoimen ilmapiirin. Työyhteisön koettiin olevan suuressa roolissa työssäjaksamisen näkökulmaa ajatellen. Aaltosen mukaan työväkivallan estämiseen on mahdollisuuksia vaikuttaa mm. ennakoinnilla. (Aaltonen 2014, 2.)

”Ehkä enemmän niit omaohjaaja hetkii” - nimisessä YAMK opinnäytteessään (2013) Maria Korkka kuvasi tutkimuksensa keskeisimpänä ja tärkeimpänä tuloksena nuorten toivomuksen siitä, että omaohjaaja viettäisi aikaa enemmän heidän kanssaan. Myös luottamus ja läsnäolo koettiin merkittäväksi. Sillä ei tuntunut olevan vaikutusta, miten omaohjaajan kanssa vietetty aika käytetään. Itse ajan saaminen ja kohtaaminen ja vuorovaikutus koettiin tärkeiksi. (Korkka 2013, 65.)

Tuija Eronen Lastenkoti osana elämäntarinaa – väitöskirja vuodelta 2012 korosti, miten tärkeää olisi monien näkökulmien kuuluminen lastensuojeluun liittyvissä tutkimuksissa. Eronen toivoi myös mahdollisimman autenttisten olosuhteiden mahdollistumista tutkimusta toteutettaessa. Eronen totesi väitöskirjassaan, että sosiaalityön tutkijan olisi mentävä paikan päälle, tai pyrittävä tutkiessaan ilmiöitä, keräämään aineistoa erilaisista paikoista käyttäen liittolaisia ja yhdessä tutkimisen menetelmiä. Hänen mukaansa olisi syytä tarttua rohkeasti, mutta ymmärtävästi, sekä analyyttisesti ihmisten elämänkulkua haavoittaviin teemoihin. (Eronen 2012, 113.)

Tutkijat Rantapelkonen ja Limnell (2018) halusivat kuulla tutkimuksissaan suomalaisilta nuorilta heidän turvallisuushuolia ja näkemyksiä tulevaisuuden Suomesta. Tutkijat toteuttivat Suomessa vuonna 2016 ryhmätutkimuksen 19-36 – vuotiaille nuorille. Tutkimus ei kohdentunut lastensuojeluun, vaan yleisesti suomalaisnuoriin. Tutkimuksessa havaittiin, että ajallisesti nuorten turvallisuus koettiin vahvasti nykyhetkeen sidoksissa olevana. Turvallisuus tämän tutkimuksen

mukaan määrittyi paljon arkisten asioiden kautta. Turvallisuuden havaittiin yhdistyvät oleellisesti elämäntilanteeseen, kotiin, perheeseen, omaan taloudelliseen tilanteeseen sekä lähiympäristöön. Nuorten turvallisuuden kokemuksessa oleellista oli luottamus muihin ihmisiin. Nuorten turvallisuusymmärrys koostuu henkilökohtaisesta turvallisuuden kokemuksesta arjessa, omassa elinympäristössä. (Rantapelkonen & Limnell 2018, 87, 97, 118, 113.)

3.2.3 Yhteenvetoa lastenkodin kontekstissa tehdyistä tutkimuksista

Niin Suomessa kuten kansainvälisessä tutkimuskeskustelussa on voimistunut kiinnostus laitoshoidon kehittämiseen ja tutkimiseen. Aiemmissa tutkimuksissa on tarkasteltu usein laitostyön sisältöä, toimintatapoja ja menetelmien kehittämistä. Tutkimuksessa korostui usein aikuismääritteisyys ja ongelmakeskeisyys. Tarkastelluista tutkimuksista pystyi havaitsemaan, että tutkimus lastensuojelun kontekstissa on valitettavan harvinaista ja erityisesti nuorten kokemuksia on tutkittu hyvin vähän.

Tässä opinnäytetyössä lastenkodin konteksteissa tehtyjä tutkimuksia tarkasteltiin useammasta maasta mahdollisten erojen tai yhtäläisyyksien löytymiseksi suhteessa nuorten kokemuksiin. Laitoshoidossa olevien lasten kokemuksista Meksikossa, Australiassa, Amerikassa ja Suomessa nousi esiin täysin samoja teemoja. Tutkimuksista pystyi havaitsemaan, miten tärkeää nuorille on tulla kuulluksi. Nuoret haluavat, että heitä kuullaan ja heidän mielipiteensä huomioidaan. Nuoret kuvasivat tärkeiksi laitoshoidossa työntekijät ja puitteet. He arvostivat kodinomaisia laitoksia ja aikuisten viettämää aikaa heidän kanssaan. He korostivat vahvistuvansa sekä laitoksen henkilökunnan että muiden nuorten avulla.

3.3 Tavoitteena yhtenäinen turvallisuuskulttuuri

Sosiaalialalla turvallisuuteen liittyvät riskit on tiedostettu ja tilanteen parantamiseksi on jo tehty toimenpidesuunnitelmia. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on päivittänyt potilas- ja asiakasturvallisuusstrategian vuosille 2017–2021. Tuottajien, eli tässä kontekstissa tutkimuksen kohteena olevan sijaishuollon yksikön,

vastuuseen kuuluu, että potilas- ja asiakasturvallisuus varmistetaan käytännössä. Strategian tavoitteena on, että vuoteen 2021 potilas- ja asiakasturvallisuus näkyy rakenteissa ja käytännön toiminnassa. Palveluiden tavoitellaan olevan vaikuttavia ja turvallisia - sellaisia, joissa potilas ja asiakas olisivat yhdenvertaisia toimijoita palveluprosessissa ja sen suunnittelussa ja joissa jokainen voisi vaikuttaa, tehdä valintoja ja ottaa vastuuta potilas- ja asiakasturvallisuudesta. Strategian tavoitteena on edistää ja kehittää suomalaista sosiaali- ja terveydenhuoltoa kohti yhtenäistä turvallisuuskulttuuria ja sen toteutumista. (Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017, 12.)

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä 2017 julkaistussa Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategiassa vuosille 2017–2021 turvallisuuskulttuuri määritellään seuraavasti:

Turvallisuuskulttuuri on yksilöiden ja yhteisön tapana toimia siten, että varmistetaan potilaiden ja asiakkaiden saamien palveluiden turvallisuus. Turvallisuuskulttuuri sisältää turvallista toimintaa tukevan johtamisen, arvot, asenteet ja toimintatavat. Turvallisuuskulttuuria edistäviä menetelmiä ovat riskien arviointi, ehkäisevät ja korjaavat toimenpiteet sekä toiminnan jatkuva kehittäminen. Turvallisuuskulttuuria vahvistamalla hallitaan toimintaan liittyviä riskejä ja siten potilaille ja asiakkaille aiheutuvia haittoja. Tämä edellyttää yhteistä vastuuta turvallisuuskulttuurista. (Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017, 25-26.)

Strategia korostaa ajatusta siitä, että vahvistamalla turvallisuuskulttuuria vähennetään eri toimintoihin liittyviä riskejä sekä potilaille ja asiakkaille, jolloin toiminnan aikana mahdollisesti aiheutuvia haittoja voitaisiin tällä tavoin vähentää.

Strategia tavoittelee yhteistä vastuuta turvallisuusasioissa ja korostaa asiakkaiden aktiivista osallisuutta kehitystyössä. Sen tavoite on aikaansaada ilmapiiri, jossa asioita uskalletaan ottaa puheeksi ja käsittelyyn ja jossa on mahdollisuus puuttua toiminnassa tai ympäristössä havaitsemiinsa turvallisuutta uhkaaviin tekijöihin. Turvallisuuskulttuurin parantamiseksi peräänkuulutetaan tutkimuksellista tietoa, yhteisiä käytäntöjä ja moniammatillista, joustavaa ja jatkuvasti kehitettyä toimintaa. Terveystieteiden tutkimuksessa turvallisuuskulttuuria on tutkittu jo melko paljon, mutta valitettavasti sosiaalialan puolella tutkimuksellista tietoa ei vielä juuri ole.

Potilas ja asiakasturvallisuusstrategian määrittelemä turvallisuuskulttuurista on hyvin väljästi määritelty. Sen tarkasteleminen ja siihen pyrkiminen lastenkodin kontekstissa ei ole yksinkertaista. Strategian tavoitteena on palveluiden vaikuttavuus ja turvallisuus sekä asiakkaan yhdenvertaisuus palveluprosessissa ja sen suunnittelussa. Kuten jo aiemmin huomattiin, turvallisuuden määritteleminen on haasteellista erityisesti siksi, että sen kokeminen on subjektiivista. Myöskään palvelujen vaikuttavuuden arviointi ei ole yksinkertaista. Näissä molemmissa näkökulmissa ilmenee määrittelyn ja näkökulman vaikeus. Kuka nämä asiat määrittelee ja kenen näkökulmasta?

Asiakkaiden osallisuus on tärkeää ja tavoiteltavaa. Lastenkodin kontekstissa on kuitenkin huomioitava, että turvallisuus ja lapsen osallisuus omien palveluprosessin suunnitteluun ei ole yksinkertaista. Joskus työntekijöiden on lapsen turvallisuuden vuoksi pakko käyttää rajoitustoimenpiteitä. Näissä usein akuuteissakin tilanteissa lapsen osallisuus ei aina mahdollistu. Kun tarkastellaan lastensuojelun viimesijaisimpaa toimenpidevaihtoehtoa, sijoitusta kodin ulkopuolelle, ollaan kontekstissa, jossa yhdenvertaisuus tavoitteena on tärkeä, mutta myös ajoittain vaikeasti toteutettavissa – erityisesti tilanteessa, jossa kyseessä on asiakkaaseen liittyvä turvallisuusriski.

Sosiaalialalle tavoitellaan yhtenäistä turvallisuuskulttuuria, mutta selkeää määritelmää turvallisuuskulttuurista tai sen sisällöstä ei kuitenkaan vielä ole olemassa. Riitta Husso, (Husso 2017a, 10-11.) sosiaali- ja terveydenhuollon lupa ja valvontaviraston sosiaalihuollon valvonnasta vastaava lakimies, esitteli Reimanin, Oedewaldin ja Pietikäisen vuonna 2008 julkaisemaa turvallisuuskulttuurin teoriaa käsitellessään omavalvontaa ja turvallisuuskulttuuria sosiaalialan kontekstissa esityksessään 25.10.2017. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan tämän vuoksi kohdeorganisaation tilannetta kyseisen Reimanin, Oedewaldin ja Pietikäisen vuonna 2008 julkaiseman Turvallisuuskulttuuri Teoria ja arviointi – kirjassa esiteltyyn turvallisuuskulttuurin teoriaan suhteutettuna.

3.3.1 Turvallisuuskulttuurin taustaa

Turvallisuuskulttuurin käsite otettiin käyttöön 1980 – luvulla Tšernobylin ydinonnettomuuden tutkinnan yhteydessä. Termi esiteltiin ensimmäisen kerran vuonna 1986 IAEA:n julkaisemassa Tšernobylin onnettomuuden jälkeisen arviointikokouksen raportissa. Vuonna 1988 termi julkaistiin uudelleen aiempaa laajennetummin. Turvallisuuskulttuurin käsite jäi raporteissa hyvin tulkinnanvaraiseksi. Alkuperäisen turvallisuuskulttuurin – määritelmän mukaan, jonka on julkaissut IAEA vuonna 1991, turvallisuuskulttuuri koostuu sekä asenteista että rakenteista. (IAEA 1991, 1.) Tällä luodulla käsitteellä pyrittiin havainnollistamaan, että pelkääntään tekniset viat tai yksittäisten ihmisten tekemät inhimilliset virheet eivät ole onnettomuuksien syynä. Turvallisuuskulttuurista puhuttaessa haluttiin tuoda esiin se, miten toimintojen johtaminen, työyhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät voivat olla vaikuttamassa onnettomuuksien ja erilaisten uhkien syntyyn. Turvallisuuskulttuurista puhuttaessa korostui yksilöiden, ryhmien sekä organisaation asenteiden, käsityksien ja käyttäytymisen välinen suhde. (Reiman, Pietikäinen & Oedewald 2008, 18.)

Yksilöiden, ryhmien sekä organisaation asenteiden, käsityksien ja käyttäytymisen välistä suhdetta korostivat myös tutkijat Blockley, Pidgeon, Turner ja Tof julkaisuissaan *Safety Culture: Its Importance in Future Risk Management* vuonna 1989. He kuvasivat turvallisuuskulttuurin muodostuvan uskomuksista, normeista, asenteista, rooleista sekä sosiaalisista ja teknisistä menettelyistä, joka liittyyvät pyrkimykseen minimoida henkilöstön, asiakkaiden ja yleisön altistuminen vaarallisille tai haitallisille olosuhteille. (Turner ym. 1989, 6.)

Vaikka turvallisuuskulttuurin käsite oli aluksi jäsentymätön ja väljästi määritelty, käsite jäi käyttöön ja vakiinnutti asemaa erityisesti turvallisuuskriittisissä organisaatioissa. Sen havaittiin olevan hyödyllinen työväline. Tänä päivänä turvallisuuskulttuurin käsite on käytössä monilla aloilla ja sen käyttö laajenee edelleen. Turvallisuuskulttuuriin liittyviä projekteja on toteutettu muun muassa ydinvoimateollisuudessa, ilmailualalla, kemianteollisuudessa, terveydenhuoltoalalla ja oppilaitosmaailmassa. Tällä hetkellä suomessa myös sosiaalialalle pyritään luomaan yhtenäistä turvallisuuskulttuuria potilas- ja asiakasturvallisuusstrategian avulla (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.)

Huolimatta turvallisuuskulttuurin käsitteen yhä yleistyvistä käytöistä, voidaan edelleen todeta sen määrittämisen olevan haasteellista. Tarkasteltaessa jo sanan rakennetta, voi havaita, että sana itsessään koostuu perussanoista, joiden itsenäinen määrittäminen on vaikeaa. Aiemmin tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin turvallisuuden määrittelyn haasteellisuutta. Samaa haasteellisuutta voidaan kohdata kulttuuri – sanan määrittelyssä. Suomisanakirja määrittelee kulttuurin olevan esimerkiksi yhteisön tai koko ihmiskunnan henkisten ja aineellisten saavutusten kokonaisuus, yksilön tai yhteisön henkisten tai ruumiillisten kykyjen kehittämistä, ajattelu- tai toimintatapojen kehittymistä (Suomisanakirja 2019). Vain tätä yhtä määritelmää tarkasteltaessa voidaan havaita, että tarkastellaan vaikeasti mitattavissa olevia asioita. Tässä opinnäytetyössä ei ole tarkoituksenmukaista lähteä tarkastelemaan itse kulttuurin – määritelmää. Se on kuitenkin asia, joka on hyvä huomioida tarkasteltaessa turvallisuuskulttuurin määrittelyä.

3.3.2 Turvallisuuskulttuurin määritelmiä Suomessa

Ruuhilehto ja Vilppola ottivat osaa Turvatekniikan keskuksen käynnistämään hankkeeseen, jonka yhtenä lähtökohtana oli tarkastella turvallisuuskulttuurin suhdetta kaikkeen aiempaan oppiin turvallisuuden edistämisen tavoista ja toimista. Ruuhilehto ja Vilppola totesivat raportissaan Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuden edistäminen yrityksissä turvallisuuskulttuurin olevan yksinkertaisimmillaan määritelty tavaksi, jolla asiat organisaatiossa tehdään tai organisaation tavaksi toimia turvallisuusasioissa. (Ruuhilehto ja Vilppola 2000, 15.)

VTT:n vuonna 2012 julkaisemassa esitutkimuksessa Turvallisuuskulttuuri liikennejärjestelmässä Reiman, Silla, Heikkilä, Pietikäinen ja Luoma määrittelivät hyvän turvallisuuskulttuurin kriteeriä kuuden tekijän mukaan. Heidän mukaansa turvallisuus on organisaatiossa aito arvo, joka huomioidaan päätöksenteossa ja päivittäisessä toiminnassa. Organisaatiossa ymmärretään turvallisuus monimutkaiseksi ja systeemiseksi ilmiöksi. Kolmantena kriteerinä he kuvasivat sen, että perustehtävän vaarat ja vaatimukset ymmärretään hyvin. Organisaatio tulee olla tietoinen toiminnan epävarmuuksista ja oltava valppaana riskejä kohtaan. Viides kriteeri vastuuttaa koko organisaation vastaamaan turvallisesta toiminnasta. Viimeinen kriteeri määrittelee toiminnan olevan organisoitu hallittavalla tavalla. (Reiman, Silla, Heikkilä, Pietikäinen & Luoma 2012, 10.)

Turvallisuuskulttuurin voidaan sanoa heijastavan organisaation perusarvoja, oletuksia, odotuksia ja normeja, jotka sisältyvät yrityksen omiin toimintaperiaatteisiin. Turvallisuuskulttuurin nähdään koostuvan neljästä osatekijästä. Ensimmäinen tekijä on turvallisuuden hallinta, joka on kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista toimintaa turvallisuuden edistämiseksi. Toiminnan kulmakivi on yhteistyö koko henkilöstön kesken. Toisena osatekijänä nähdään johtamisjärjestelmä, joka on menettelyjen ja resurssien yhdistelmä, joiden välillä on määrätietoista vuorovaikutusta tavoitteiden saavuttamiseksi. Kolmantena osatekijänä on riskien arviointi. Se on vaarojen ja haittojen järjestelmällistä tunnistamista ja arvioimista työntekijän turvallisuudelle ja terveydelle. Neljäntenä osatekijänä on riskienhallinta, joka on osa turvallisuusjohtamista, järjestelmällistä työtä henkilöstön turvallisuuden ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi ja varmistamiseksi. Sillä tarkoitetaan kaikkea organisaatiossa tehtävää toimintaa riskien minimoimiseksi tai poistamiseksi. (Turvallisuusjohtaminen 2019.)

Otto Sunell toteaa väitöskirjassaan Turvallisuuskulttuuri julkisen hallinnon organisaatiossa vuoteen 2025 tultaessa turvallisuuskulttuurin olevan vaikeasti määriteltävissä, eikä tutkijoiden kesken siitä vallitse yhteistä totuutta. Hänen mukaansa turvallisuuskulttuurista on havaittavissa kuitenkin viisi kokonaisuutta. Turvallisuuskulttuuriin sisältyy henkilöstön osaaminen, ammattitaito ja motivaatio, ajantasainen ohjeistus turvallisuusasioista, johdon sitoutuminen turvallisuusasioihin ja käytettävän teknologian vaatimukset täyttävä taso. (Sunell 2016, 2.)

Pyrkimyksissä määritellä turvallisuuskulttuuria on sekä eroavaisuuksia että yhtäläisyyksiä. Sen vuoksi onkin hyvä pohtia, minkä vuoksi turvallisuuskulttuuri on saanut niin paljon laajuutta huolimatta sen epämääräisyydestä ja muokkautuvuudesta. Voidaan todeta, että samoin kuin itse turvallisuuskulttuurissa, on sen käytössä oleellista suhtautuminen itse asiaan. Mikäli halutaan menetelmä, jolla turvallisuutta halutaan parantaa ja päädytään analysoimaan turvallisuuskulttuurin tilaa, ja saadaa sitä kautta merkityksellisiä muutoksia kohti turvallisempaa organisaatiota, on hyvin ymmärrettävää, että tämänkaltaisen lähestymistapa leviää muihinkin turvallisuusorientoituneisiin organisaatioihin. Tämänkaltaisen kehityskulun pohdintaa kävivät myös tutkijat Ruuhilehto ja Vilppola. Heidän mukaansa toimiakseen toivotulla tavalla turvallisuuskulttuuri on käsitteenä määritel-

tävä sellaiseen muotoon, että sitä voidaan käsitellä. Käsite on operationalisoitava eli saatetta mitattavaan muotoon. Palvellakseen tarkoitustaan, turvallisuuskäsitteen käsittelijällä on oikeus saattaa käsite käytännön työtä varten juuri itselleen toivomaansa muotoon. (Ruuhilehto ja Vilppola 2000, 53.)

3.3.3 Turvallisuuskulttuurin ulottuvuudet

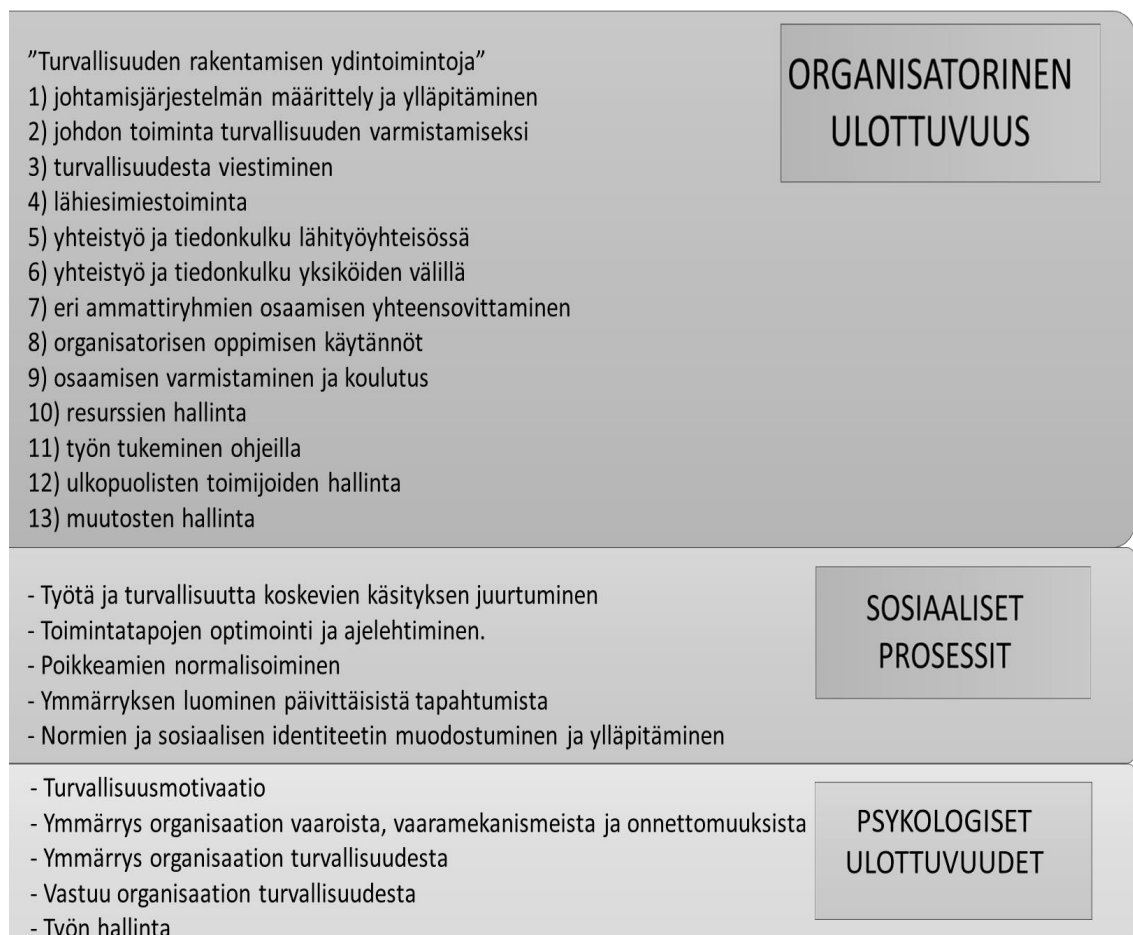
Reiman, Pietikäinen ja Oedewald kuvaavat Turvallisuuskulttuuri Teoria ja arviointi julkaisussaan teoreettisen mallin turvallisuuskulttuurista. He kuvaavat mallissaan turvallisuuskulttuurin olevan organisaation kykyä ja tahtoa ymmärtää, millaista turvallinen toiminta organisaatiossa on. Se on kykyä ymmärtää ja nähdä, millaisia vaaroja sen toimintaan liittyy ja miten niitä voidaan ehkäistä. Turvallisuuskulttuuri on sekä kykyä ja tahtoa toimia turvallisesti sekä ehkäistä vaarojen toteutumista. Turvallisuuskulttuuri nähdään dynaamisena ja muokkautuva. Turvallisuuskulttuuria voidaan kuvata ilmiönä, jossa yhdistyvät yksilöiden subjektiiviset kokemukset ja näkemykset, työyhteisön sosiaaliset ilmiöt ja organisaation toimintaprosessit. Kuviossa 2 nähdään tutkijoiden Reiman, Pietikäinen ja Oedewald kuvaaman turvallisuuskulttuurin näkökulmat. (Reiman, T, Pietikäinen, E & Oedewald, p. 2008, 50.)

KUVIO 2. Turvallisuuskulttuurin näkökulmat
(Reiman, Pietikäinen & Oedewald 2008, 50.)

Turvallisuuskulttuurissa organisaatio on kokonaisuus, jossa eri tapahtumat ja ilmiöt ovat suhteessa toisiinsa. Sen vuoksi voidaan sanoa kaikilla organisaation työntekijöillä, ja muillakin kuin varsinaisia perustyötä tekevillä, olevan vaikutusta turvallisuuteen. Onnistunut turvallisuuskulttuuri luo edellytykset turvalliseen työntekoon. (Reiman, T, Pietikäinen, E & Oedewald, p. 2008, 3.)

Turvallisuuskulttuurista voidaan käyttää kuvaajana kolmen tarkastelutason kuvausta. (kuvio 2) Nämä kolme näkökulmaa esitellään tässä opinnäytetyössä Pietikäisen, Reimanin & Oedewaldin luoman Turvallisuuskulttuurin teorian mukaan (Pietikäinen, Reiman & Oedewald 2008, 27-31). Turvallisuuskulttuurin kolme tasoa ovat Pietikäisen, Reimanin & Oedewaldin mukaan psykologisten ulottuvuuksien, sosiaalisten prosessien sekä organisatoristen ulottuvuuksien taso. Kuviossa 3 on kuvattu sisällöllisesti turvallisuuskulttuurin kolmea tarkastelutasoa.

KUVIO 3. Turvallisuuskulttuurin kolme ulottuvuutta Pietikäisen, Reimanin & Oedewaldin teorian pohjalta (Pietikäinen, Reiman & Oedewald 2008, 27-34.)

Organisatorisella tasolla olevat ulottuvuudet kuvataan olevan turvallisuuden rakentamisen ydintoimintoja. Niiden avulla muodostetaan edellytykset turvallisuuskulttuurin vaikeammin havaittaville psykologisen tason ulottuvuuksille. Niiden voidaan sanoa olevan sellaisia konkreettisia toimintaprosesseja, joita voidaan arvioida ja kehittää. (Pietikäinen, Reiman & Oedewald 2008, 27.)

Psykologisella tasolla tarkoitetaan henkilön subjektiivisia kokemuksia ja käsityksiä tilanteestaan, turvallisuudesta ja vaaroista. Niiden voidaan sanoa olevan organisatoristen ulottuvuuksien toimivuuden indikaattoreina, ja siten kaikkein turvallisuuskulttuurin tärkeimpiä ja syvimpiä tasoja. (Pietikäinen, Reiman & Oedewald 2008, 31.)

Sosiaalisten prosessien tasolla puolestaan ilmenevät erilaiset sosiaaliset tekijät, joiden kautta asioita tulkitaan ja luodaan ja ylläpidetään merkityksiä. Sosiaalisten prosessien tason tarkastelussa on huomioitava, että organisaation toimintatavat, käsitykset ja merkitykset muokkautuvat yhteisön päivittäisessä vuorovaikutuksessa, ja niihin liittyy oleellisesti myös organisaation historia. Sosiaalisten prosessien havainnointi auttaa ennakoimaan organisaation toimintaa. Nämä sosiaaliset prosessit sisältävät ihmisten kollektiivisia kokemuksia, vuorovaikutustapoja. Niiden voidaan olevan selitteitä siitä, miten aiemmin kuvatut organisatoriset prosessit muuttuvat erilaisiksi psykologisiksi tiloiksi eri tavoin, riippuen kontekstista ja siitä, miten eri psykologiset tilat osaltaan uudelleen vaikuttavat myös organisatoristen prosessien tulkintaan. (Pietikäinen, Reiman & Oedewald 2008, 34.)

Kuten jo aiemmin kuvattiin, turvallisuuskulttuuri näkee organisaation kokonaisuutena, jossa eri tapahtumat ja ilmiöt ovat suhteessa toisiinsa. Turvallisuuskulttuurin arviointiprosessi voi tapahtumana itsessään olla interventio, joka toteutuessaan vaikuttaa jokaiseen edellä mainittuun kolmeen tasoon. Sen avulla voidaan tuoda esiin turvallisuusasioiden merkitystä. Tällä merkityksen luomisella voidaan saada aikaan muutoksia jokaisella eri turvallisuuskulttuurin tasolla. Turvallisuuskulttuuriarviointi mahdollistaa uudenlaiset näkökulmat organisaation turvallisuudesta kiinnittämällä aikaisempaa määrätietoisemmin huomiota turvallisuuteen liittyviin asioihin (Pietikäinen, Reiman & Oedewald 2008, 40).

3.4 Yhteenvetoa turvallisuudesta lastenkodin kontekstissa

Tämä luku käsitteli turvallisuutta lastenkodin kontekstissa. Seuraavaa yhteenvetokuvioon (kuvio 4) on koottu tämän luvun keskeiset löydöt.

TURVALLISUUDEN KÄSITE	Turvallisuutta on vaikeaa määritellä, mikä tekee sen tutkimisesta haasteellista. Turvallisuuden tunne on yksiköllinen ja ihmisillä on kontekstista riippuen vaihteleva turvallisuuden tunteen tarve. Turvallisuus on aina myös yhteisöllinen asia.
TURVALLISUUS-TUTKIMUKSET LASTENKODIN KONTEKSTISSA	Lastenkodin kontekstissa tehdyissä tutkimuksissa tarkastelu usein työntekijöiden näkökulmasta ja ongelmalähtöisesti. Tutkimusta lastensuojelun kontekstissa erityisesti lasten näkökulmasta valittavan vähän. Tehdyissä tutkimuksissa nousi esiin lastenkodin työntekijöiden rooli – läsnäolo, luotettavuus ja aika.
TAVOITTEENA TURVALLISUUS SOSIAALIALLA	Vuonna 2017 julkaistun Sisäisen turvallisuuden strategia - toimenpidekokonaisuuden yhtenä tavoitteena on tukea ja vahvistaa erityisesti lasten ja nuorten sekä heidän kanssa työskentelevien tahojen turvallisuusosaamista. Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia vuosille 2017–2021 tavoitteena on kehittää ja edistää yhtenäistä suomalaista sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuuskulttuuria.
TURVALLISUUS-KULTTUURIN KÄSITE	Turvallisuuskulttuuri koostuu sekä asenteista että rakenteista. ”Turvallisuuskulttuuri on yksinkertaisimmillaan tapa tehdä asioita” Reiman, Pietikäinen ja Oedewald kuvaavat Turvallisuuskulttuuri Teoria ja arviointi julkaisussaan teoreettisen mallin turvallisuuskulttuurista, jonka teoriaan tapahtumat tullaan suhteuttamaan.
TURVALLISUUS-KULTTUURIN ULOTTUVUUDET	Organisatoriset ulottuvuudet – turvallisuuden rakentamisen ydintoiminnot. Psykologiset ulottuvuudet – subjektiiviset kokemukset ja käsitykset. Sosiaalisten prosessien taso - tekijöitä, joiden kautta asioita tulkitaan ja ylläpidetään merkityksiä.

KUVIO 4 Yhteenvetoa turvallisuudesta lastenkodin kontekstissa - luvusta

Turvallisuuteen sosiaalialalla halutaan panostaa, jonka osoittaa esimerkiksi sisäisen turvallisuuden strategian tavoitteet. Lasten ja nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien turvallisuusosaamista halutaan vahvistaa. Lisäksi sosiaalialalle halutaan kehittää yhtenäistä turvallisuuskulttuuria. Tapaa, jolla turvallisuuskulttuuria voidaan sosiaalialalla kehittää ei vielä ole kuitenkaan selkeästi määritelty. Tämä opinnäytetyö pyrkii kohti määrätietoista turvallisuustyöskentelyä lastenkodin kontekstissa, kohti strategian tavoitteita, omassa kontekstissaan. Tutkijat Ruuhilehto ja Vilppola totesivat, että palvelukseen tarkoitustaan turvallisuuskulttuurin käsite on saatetta mitattavaan muotoon. Tässä opinnäytetyössä Pietikäisen, Reimanin ja Oedewaldin kolmen tason määritelmä tarjoaa rakenteen, jonka avulla kohdeorganisaation turvallisuustyöskentelyä tarkastellaan.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Toimintatutkimus tutkimusotteena

Opinnäytetyössä tutkimusstrategiana käytettiin toimintatutkimusta. Toimintatutkimus pyrkii käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuorovaikutukseen. Lähestymistavan historia on 1940-luvun USA:ssa, jossa Kurt Lewin, sosiaalipsykologi, otti käyttöön action research -termin. Tässä lähestymistavassa tutkimuskäytännölle oli ominaista pyrkiminen toiminnan yhteisvastuulliseen kehittämiseen, ryhmässä toimien. Tätä Lewinin kehittämää toimintatutkimusmetodia voidaan kuvata seuraavin piirtein: Toiminta on demokraattista, jossa oleellista on osallistuminen ja pyrkimys vaikuttaa samanaikaisesti sekä sosiaaliseen muutokseen että tieteen kehittämiseen. (Suojanen 2004.) Tässä opinnäytetyössä tieteen kehittämällä tarkoitetaan kyseisessä kontekstissa tietämyksen lisäämistä muun muassa turvallisuuden vaikuttavista tekijöistä, ja siitä, miten näiden tekijöiden suhteen on toimittu ja miten tulevaisuudessa voitaisiin yhdessä toimia.

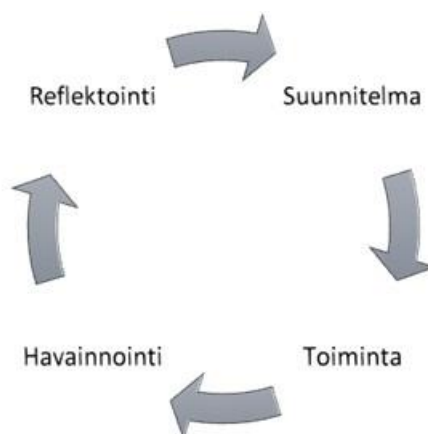
Monissa yhteyksissä on huomattu, että tilanteissa, joissa työntekijät eivät itse osallistu toimintansa kehittämiseen ei tapahdu todellista muutosta. Ne henkilöt, jotka työtä tekevät tai käyttävät palvelua ovat muutoksen toteuttajia, ilman heitä kehityksen lopputulos ei ole luotettava (Salonen, Eloranta, Hautala, & Kinos 2017, 39). Usein pysyvään kehittämiseen tarvitaan, työntekijöiden osallistumisen lisäksi, myös teoreettista analyysiä toimintajärjestelmästä, jossa muutokseen pyritään. Toimintatutkimus pyrkii auttamaan tutkimukseen osallistujia teoretisoimaan toimintatapojaan, tarkastelemaan teorioitaan kriittisesti toimintaan suhteutettuna ja muuttamaan työskentelytapojansa. (Suojanen 2004.) Toimintatutkimus pyrkii vaikuttamaan käytännön toimintojen kehittämiseen, osallistujien toimintojensa ymmärtämiskyvyn lisääntymiseen ja itse toimintatilanteen kehittämiseen muun muassa aktivoivien ja havainnollistavien välineiden avulla. (Salonen ym. 2017, 39.)

Tähän opinnäytetyöhön toimintatutkimus metodina valikoitui juuri osallistumisen ja demokraattisuuden vuoksi. Opinnäytetyön tavoite oli tarkastella turvallisuuden ulottuvuuksia yhdessä, käydä reflektiota aiheesta ja myös tarkastella tilannetta

sekä osallistujien kannalta, että turvallisuuskulttuurin teoriaan suhteutettuna. Tämän opinnäytetyön voidaan sanoa olevan tutkimuspainotteinen toimintatutkimus, joka yhdistää konkreettisen työtoiminnan teoreettiseen tutkimukseen. Frank Heller Tavistock kutsui tutkimuspainotteista toimintatutkimusta nimellä 'Research Action' puhuessaan toiminnan ja tutkimuksen suhteesta toimintatutkimuksessa. (Suojanen 2004).

Työntutkimusta käsittelevässä teoksessa Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa erotetaan tutkimus- ja kehittämistoiminta toisistaan kehittävän työntutkimuksen kontekstissa. Tutkimustoiminnan pyrkimyksenä on tuottaa uutta teoretietoa noudattaen vuosisataisia perinteikäitä ja tieteellisiä sääntöjä suhteessa tutkimusmenetelmiin. Kehittämistoiminnassa puolestaan katsotaan ensisijaisena tavoitteena olevan konkreettisen asi- antilan ja toiminnan muuttaminen, rajatussa kontekstissa, vaiheittain suunnitel- lun, yhdessä sovittujen sääntöjen puitteissa. (Salonen ym. 2017, 34-35.) Tämä opinnäytetyö, kuten usein toimintatutkimukset, sijoittuu tutkimus – ja kehittämis- toiminnan yhtymäkohtaan sisältäen ominaisuuksia molemmista elementeistä.

Tiedonkeruu, aineiston analysointi ja työn muuttaminen tapahtuvat toimintatutki- muksessa samanaikaisesti. Työn kehittäminen tapahtuu ihmisten välisessä vuo- rovaikutuksessa. (Salonen ym. 2017, 40.) Toimintatutkimukselle tyypillistä on muutosprosessin syklinen eteneminen, joka alkaa muutostarpeen tunnistami- sesta kohti suunnitelmaa, edeten toimintaan ja päätyen havainnointiin ja reflek- tointiin jatkuen mahdolliseen uuteen kehittämissykliin (Suojanen 2004). Kehittä- missykli havainnollistettuna kuviossa 5.

KUVIO 5. Toimintatutkimuksen sykli. Mukailten Suojanen 2004.

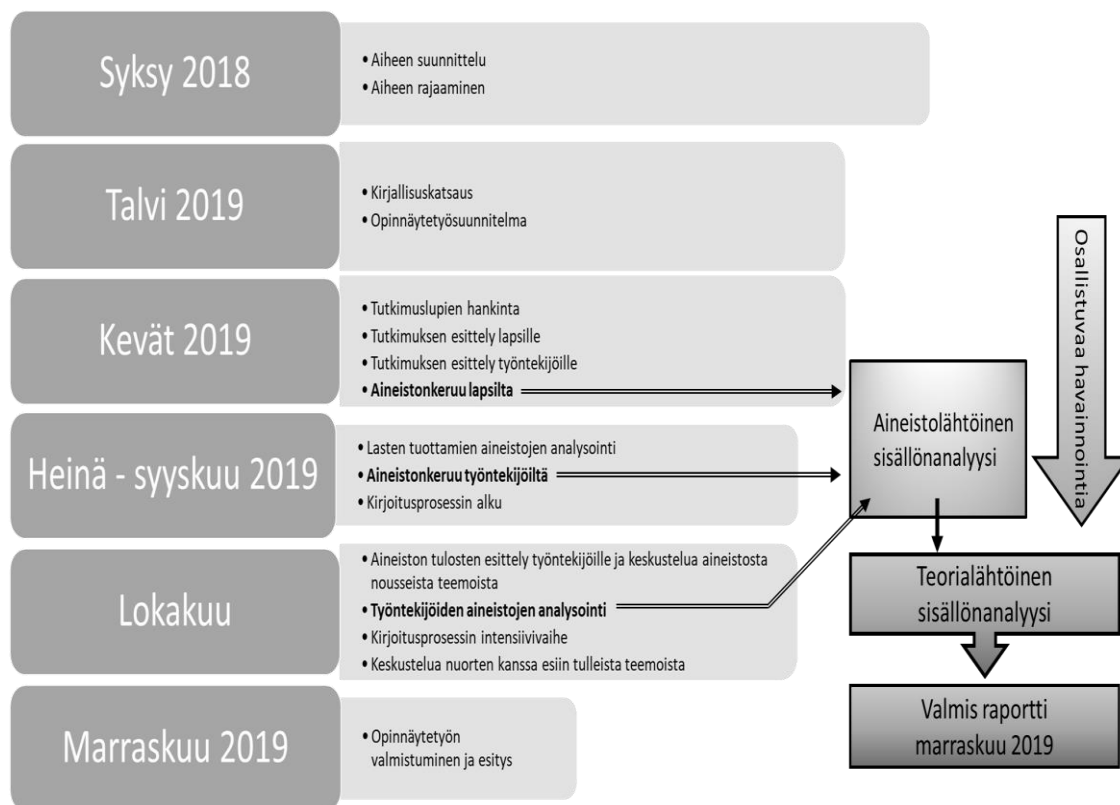
Tämän opinnäytetyön tutkimussuunnitelmassa oli tehty sykleihin pohjautuva tutkimussuunnitelma. Toimintatutkimukselle tyypillinen yllätyksellisyys toi tutkimussuunnitelman ja tutkimuksen toteutumisen suhteen muutoksia. Todellisuudessa tutkimuksellisen opinnäytetyöprosessin aikana kehittyi monia syklejä, joita tutkimussuunnitelman aikana ei ollut mahdollista ennakoida. Syklit toivat prosessiin paljon lisätietoa, jota myös aineiston analysointivaiheessa analysoitiin ja raportoitiin.

4.2 Tutkimusprosessi ja tutkimuksen aikataulu

Tutkimuksen suunnittelu alkoi marraskuussa 2018, jolloin tutkimusaihe varmistui ja aiheen rajaamistyö alkoi. Helmikuussa 2019 valmistui kirjallisuuskatsaus aiheesta ja samalla muotoutui työn toteuttamisen tapa. Tutkimussuunnitelma valmistui huhtikuussa 2019, jonka jälkeen tutkimuslupien hakeminen alkoi. Työn eettisyys oli otettava tarkkaan huomioon, jonka vuoksi lupaprosessissa oli oltava huolellinen.

Touko- ja kesäkuussa 2019 järjestettiin lapsille tilaisuudet, jossa valokuvien avulla etsittiin turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Samalla asiasta kerrottiin myös työntekijöille, että he saivat jo ennakkoon pohtia, mistä itse tulisivat ottamaan kuvansa. Kesäkuussa 2019 nuoret myös saivat eläytymismenetelmää hyödyntävän kirjoitustehtävän. Työntekijät saivat kirjoitus- ja valokuvaustehtävän elokuussa 2019. Nuorten eläytymismenetelmien kautta saatujen aineistojen analyysi valmistui elokuussa 2019 ja työntekijöiden lokakuussa 2019. Lokakuussa 2019 aineistojen tulokset esiteltiin työntekijöille henkilökuntapalaverissa ja samalla käytiin keskustelua siitä, mihin olisi hyvä panostaa jatkossa.

Syksyllä toteutettiin tutkijanpäiväkirjan analyysi käyttäen aineistolähtöistä sisälönanalyysiä. Samalla rakentui tutkimusraportin runko. Tutkimusraportti ja kokonaisanalyysi valmistui marraskuussa 2019. Kuvaus tutkimusprosessista on havainnollistettuna kuviossa 6.

KUVIO 6. Tutkimusprosessi

4.3 Aineistokeruumenetelmät

4.3.1 Luovat menetelmät aineistonkeruumenetelminä

Opinnäytetyön ensimmäisenä aineistonkeruumenetelmänä käytettiin eläytymismenetelmää. Eläytymismenetelmän avulla tutkimusaineistoa kerätään vastaajien kirjoittamien kirjoitelmien avulla. Vastaajat saavat tutkijan ennakkoon luoman kehyskertomuksen luettavakseen ja kirjoittavat sitten oman näkemyksensä kehyskertomuksen jatkoksi. Kehyskertomuksia on tavallisesti kaksi, jotka poikkeavat toisistaan. Tämä kehyskertomuksen poikkeama, yhden tekijän varioiminen, mahdollistaa tarkastelun liittyen siihen, miten tämä nimenomainen muuttuja mahdollisesti vaikuttaa tutkittavaan asiaan. (Eskola, Mäenpää & Wallin 2017, 267.)

Tutkimusaineistona eläytymismenetelmäkirjoitukset ovat yksityisiä, henkilökohtaisia dokumentteja. Yksityisten dokumenttien käyttäminen tässä tutkimuksessa

perustuu ajatukseen, että kirjoittaessaan vastaaja kykenee ilmaisemaan itseään eläytymismenetelmän avulla rohkeammin tai luovemmin, kuin esimerkiksi haastattelulomakkeen avulla. Eläytymismenetelmän kehyskertomuksiin vastaamalla vastaajat kuvasivat lastenkodissa turvallisuuteen vaikuttavia asioita. Käytetyt kertomukset löytyvät tämän raportin liitteistä. (Liite1) Eläytymismenetelmää käytettiin sekä lasten että työntekijöiden kanssa. Lapsille ja työntekijöille annettiin samat kehyskertomukset, joita he täydensivät kirjoittamalla. Kehyskertomuksissa muuttavana tekijänä oli kohde, jolle turvallisuutta lastenkodissa kuvataan. Ensimmäisessä tarinassa vastaajia pyydettiin kuvailemaan turvallisuutta luovia tekijöitä lastenkotiin muuttavalle lapselle ja toisessa puolestaan lastenkotiin tulevalle uudelle työntekijälle.

Eläytymismenetelmän käyttäminen opinnäytetyössä valikoitui menetelmäksi sen tarjoaman väljyyden vuoksi. Menetelmää käyttämällä vastaaja saa itse valita sen, mistä haluaa kirjoittaa. Menetelmässä valta ja osallisuuden mahdollisuus pysyy vastaajalla koko ajan, ilman, että tutkija, lukuun ottamatta kehyskertomuksen johdatusta, vaikuttaa vastauksen sisältöön. Eläytymismenetelmässä on myös haasteensa. Eläytymismenetelmässä vastaajat eläytyvät kehyskertomuksessa esitellyyn tilanteeseen. Juuri tähän liittyy menetelmän riski. Eläytymismenetelmä 2017 - kirjassa todetaan, ettei eläytymismenetelmää käyttämällä mahdollisesti saada tietoa vastaajan omista käsityksistä tai kokemuksista, sen vuoksi, että vastaajille tarjotaan mahdollisuus kuvitteellisen kertomuksen esittämiseen. Menetelmä antaa sen sijaan vastaajille mahdollisuuden laajentaa ilmiön pohdintaa oman ajattelunsa ulkopuolelle. Kirjassa todetaan, että eläytymismenetelmä ei sovi niinkään sen selvittämiseen, mitä ilmiö on, vaan mitä se mahdollisesti voisi olla. (Eskola, Mäenpää & Wallin 2017, 268.) Huolimatta riskistä, että kirjoituksien avulla aineisto koostuu mahdollisista turvallisuustekijöistä, aitojen turvallisuustekijöiden sijaan, eläytymismenetelmä valikoitui tutkimuksen yhdeksi aineistonkeruumuodoksi.

”Narratiivit paljastavat fiktionakin yhdenlaisen tekijälle merkityksellisen todellisuuden” (Vilka 2015, 652).

Näin toteaa Hanna Vilka Tutki ja kehittä teoksessaan (Vilka 2015, 652). Tämä ajatus merkityksellisyydestä, vaikkakin se olisi fiktiivinenkin kirjoittajalle, vahvasti

päätöstä pitäytyä eläytymismenetelmässä yhtenä aineistonkeruumenetelmänä. Menetelmänä se sopi toteutettavaksi sekä lapsille että työntekijöille. Eläytymismenetelmän kautta saatuja kirjoituksia kertyi yhteensä 11, joista lasten kirjoittamia oli 5 kappaletta ja työntekijöiden 6 kappaletta.

Selvitettäessä tekijöitä, jotka luovat kohdeyksikössä turvattomuutta tai turvallisuutta, opinnäytetyössä käytettiin valokuvausta toiminnallisena menetelmänä. Valokuvauksessa osallistujat saivat valokuvien avulla tuoda ilmi itselleen turvallisia asioita tai paikkoja kohdeyksikössä. Valokuvaus valikoitui yhdeksi aineistonkeruumenetelmäksi sen tuttuuden takia. Tutkimuskohteessa valokuvausta oli aiemminkin käytetty eri tavoin hyödyntäen. Valokuvaus on toiminnallinen tapa, jota lapset säännöllisesti ovat myös itse toivoneet eri yhteyksissä. Yksikössä on myös osaamista valokuvauksen voimauttavasta käytöstä, sillä yhdellä työntekijällä on voimauttavan valokuvauksen tutkinto. Voimauttavan valokuvauksen menetelmän kehittäjän Minna Savolaisen (2008) mukaan voimauttavan valokuvauksen menetelmää on mahdollista hyödyntää toimintatapojen reflektoinnissa. Hänen mukaansa valokuvaustilanteessa voidaan hyödyntää arkielämän ajankohtaisten teemojen tavoitteellista kuvaamista. Savolaisen mukaan valokuvia käyttämällä on mahdollista selkeyttää hajanaisia ja tunnepitoisia asioita sekä mahdollisesti havaita piiloon jääneitä voimavaroja. (Savolainen 2008.)

Valokuvaus, digikuvaus, ovat nyky-yhteiskunnassa luonnollinen tapa välittää tietoa, tuntemuksia, viestejä. Valokuvia arjessaan hyödyntävät sekä lapset että työntekijät. Kuvat ovat oleellisia rakenteita lasten, kuten usein aikuistenkin, itseilmaisussa ja osallisuudessa. Osallistavien visuaalisten menetelmien hyödyntäminen mahdollistaa lapsille erilaisia itseilmaisun keinoja ja havainnollistaa lasten mielipiteiden ainutlaatuisuutta (Muistola, Mykkänen, Böök & Kärjä 2017, 18-19.) Lasten ja nuorten osallisuutta peräänkuulutetaan tänä päivänä sosiaalityön kontekstissa. Valokuvaus toimintana mahdollistaa osallistuvuuden jättäen kuitenkin kuvaajalle mahdollisuuden itsensä suojaamiseen. Kuvaajalla on valta. Hän voi halutessaan tuoda ajatuksensa rohkeasti ilmi tai puolestaan kuvata asioita, jotka hän itse juuri kuvaushetkellä haluaa prosessoida.

Nuorten kokemusmaailman moniulotteisuuden hahmottuminen mahdollistuu valokuvien avulla asioita työstettäessä. Sanallisen vuorovaikutuksen, erityisesti instituutionaalisen viestinnän keinoin, ei välttämättä päästä kiinni tähän moniulotteisuuteen. Kuvat voivat olla mahdollisuusrakenteita sosiaalityön osallistaville asiakkuusprosesseille ja luovat perustusta asiakkaiden ja työntekijöiden yhteiselle toimijuudelle. (Pohjola, Kairala, Lyly & Niskala 2017, 289.) Kuvatyöskentelyn tarkoitus tässä opinnäytetyössä oli nimenomaan olla vaihtoehto joskus haasteelliselle sanalliselle ilmaisulle. Valokuvat mahdollistivat kaikille osallisuuden, huolimatta mahdollisista vuorovaikutukseen liittyvistä haasteista.

Opinnäytetyön toteuttamisen tavoitteena oli, että tutkimus toteutuu luonnollisessa ympäristössä, mahdollisimman luontevasti ja siten, että opinnäytetyön toteuttajan osallisuus itse aineistonkeruuprosessiin on minimaalinen. Nuorten kohdalla valokuvaus tapahtui kahdessa ryhmässä. Toinen ryhmä oli lastenkodissa jo toimiva ryhmä, jonka vastuutyöntekijä ohjasi valokuvaustapahtuman, oli apuna kuvien tallentamisessa sekä kirjasi kuviin liittyvät selitykset. Toinen ryhmä otti kuvansa opinnäytetyön toteuttajan ohjeiden perusteella omatoimisesti. Opinnäytetyön toteuttaja auttoi kuvien tallennuksessa ja niihin liittyvien selityksien kirjaamisessa. Työntekijät puolestaan saivat kuvaamisohjeet samanaikaisesti kirjallisena. Työntekijät ottivat kuvansa yksin ja toimittivat ne opinnäytetyön toteuttajalle kuviin liittyvien selityksien kanssa. Tutkimuksessa tavoite oli osallistaa tutkittavat prosessiin, pelkän osallistumisen sijasta. Osallistumisella tarkoitetaan vastaajan olevan tutkimuksessa tiedonantajan roolissa, kun taas osallisuudella tarkoitetaan asiakkaan toimintaa, jolla on vaikutusta palveluprosessiin (Pohjola ym. 2017, 194).

Tutkimuksessa kaikille vastaajille annettiin kuvausaihe:

”Kuvaa asioita, jotka luovat lastenkodissa sinulle turvallisuutta.”

Osallistujia pyydettiin vielä kuvaamaan omin sanoin, mitä kuva esittää. Kuvien sanallistamisella pyrittiin välttämään tutkijan henkilökohtaista tulkintaa ja nähdä juuri se, minkä lapsi tai työntekijä kuvasi luovan turvallisuutta. Kuvat tulostettiin ja kuvien yhteyteen kirjattiin kuvattaman määritelmä siitä, mitä kuvassa on. Aineistossa valokuvia oli yhteensä 18 kappaletta lasten ottamia kuvia ja työntekijöiden

ottamia kuvia 14 kappaletta. Kuvat analysoitiin ensin aineistolähtöisellä sisällyönanalyysillä ja myöhemmin osana kokonaisaineistoa teorialähtöisellä sisällyönanalyysillä.

Viimeisenä menetelmänä lasten kanssa käytettiin turvakävelyä. Turvakävelyn aikana lapset saivat pienissä ryhmissä kävellä lastenkodissa yksikön pohjapiirustus mukanaan. Lapset saivat merkata pohjapiirustukseen paikkoja, jotka he kokivat yksikössä turvallisiksi. Edelleen siis keskiössä oli turvallisuutta luovat tekijät. Lapset perustelivat myös, mitkä tekijät saivat heidän merkkamaan karttaan juuri heidän valitsemat paikat. 5 lasta osallistui kävelyyn. Aikuisten kanssa turvakävelyä ei toteutettu, koska näiden asioiden suhteen oli keskustelua käyty paljon jo aiemmin esimerkiksi yhteisissä palavereissa ja työnohjauksissa sekä erityisesti ennen toteutettua pelastusharjoitusta.

Turvakävelyä on suomessa toteutettu paljon esimerkiksi osana oppilaitoksien turvallisuuskoulutuksia. Turvakävelyillä on mahdollista lisätä turvallisuustietoisuutta ja ihmisten omaa vastuunottoa turvallisuudesta. Onnistuessaan turvakävely on innostava oppimiskokemus, jonka avulla on mahdollista osallistaa lapsia yhteiseen turvallisuustoimintaan. Turvakävelyn kautta voidaan luoda yhteisöön tunne siitä, että turvallisuudesta huolehtiminen on sekä yhteisön että jokaisen henkilökohtainenkin asia. (Ranta & Martikainen 2017, 6.) Juuri yhteisöllisen tekemisen vuoksi tämä valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi. Se mahdollisti ryhmässä tekemisen, keskustelemisen, asioiden yhteisen jakamisen.

4.3.2 Havainnointi aineistokeruumenetelmänä

Opinnäytetyön yhtenä aineistonkeruumenetelmä käytettiin havainnointia. Osallistuva havainnointi on hyvä keino saada tutkittavien joukosta tietoa niin yhteisön jäsenenä kuin yksilönäkin, mutta myös suhteessa tutkijaan (Vilka 2015, 625). On osoitettu, että haastatteleamalla tehdyissä tutkimuksissa voi nousta voimakkaasti esiin kohdistettuun ilmiöön tai asiaan liittyvät tavanomaiset normit. Tämä mahdollistaa ristiriidan esiintymisen itse haastatellusta ilmenneen painotuksen ja varsinaisen käyttäytymisen välille. Havainnoinnin avulla on mahdollista tarkas-

tella ilmiötä muiden tiedonhankintamenetelmien rinnalla ja löytää näissä mahdollisesti esiintyviä ristiriitoja. Havainnoimalla on myös mahdollista monipuolistaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 152.)

Havainnointi tapahtui sekä osallistavana että osallistuvana havainnointina. Pääsääntöisesti tutkija toimi oman asemansakin vuoksi prosessin aikana osallistuvana havainnoijana osana toimintayksikön arkea. Prosessin aikana oli kuitenkin tilanteita, joissa tutkijan oli mahdollista olla myös osallistavan havainnoijan roolissa, jolloin tutkija ei ottanut itse tapahtumaan osaa vaan havainnoi sitä ulkopuolisena havainnoijana ja tarkkailijana. Osallistavan havainnoinnin avulla on mahdollista saada tietoa yhteisön sosiaalisista ja kulttuurisista piirteistä (Vilka 2015, 625).

Osallistavan havainnoinnin tutkimusote on kehittynyt 1970 – luvulta lähtien. Osallistavassa havainnoinnissa korostetaan yhteisten asioiden hoitamisen näkökulmaa tiedon tuottamisessa. Ihmisten kokemusten kautta syntyneen tiedon ja ihmisten yhteistyöprosessien kautta tavoitellaan muutokseen tähtäävää toimintaa. Osallistava havainnointi pyrkii siihen, että tutkimuksen aikana tutkimusprojektiin osallistujat osallistetaan projektiin siten, että projektissa luotu toiminta jatkuisi vielä tutkimuksen päätyttyäkin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 153.)

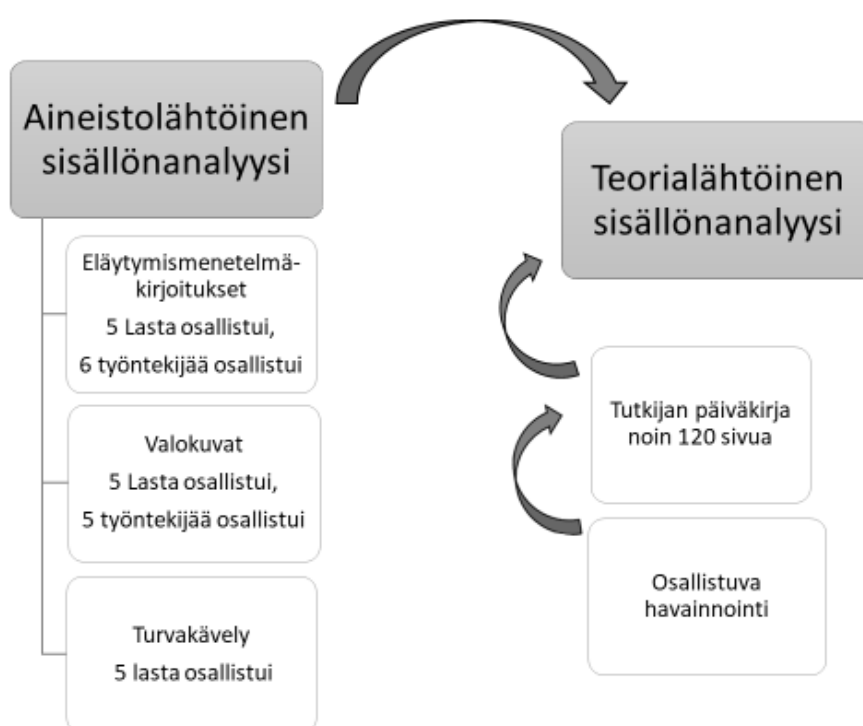
Tarkasteltaessa sitä, mitä turvallisuuden eteen kohdeorganisaatiossa tehdään, arjen havainnointi oli tutkimusta tehtäessä suuressa roolissa. Havainnointia tapahtui koko opinnäytetyöprosessin ajan. Se kohdentui turvallisuuteen liittyviin asioihin, keskusteluihin, ilmiöihin, mutta myös tapahtumiin, joissa turvallisuustilanne selkeästi muuttui.

Erityisesti huomiota kiinnitettiin muutoksiin ja siihen, miten nämä muutostilanteet vaikuttivat työyhteisön toimintaan. Näistä havainnoista koottiin tutkijanpäiväkirjaa.

Tutkimuksen aikana opinnäytetyötä varten tehtiin runsaasti muistiinpanoja tutkijanpäiväkirjaan. Tämä päiväkirja analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmin opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa.

4.4 Analyysimenetelmät

Opinnäytetyön aineistoja analysoitiin etsien turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä tapahtumia, jotka ovat olleet turvallisuuteen vaikuttamassa opinnäytetyöprosessin aikana. Aineistoa prosessoitiin eri tavoin riippuen analysoitavasta aineistosta, koska opinnäytetyössä kerättiin aineistoa monin eri tavoin. Tässä opinnäytetyössä käytettiin analyysimenetelmänä sekä aineistolähtöistä että teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Kuviossa 7 on havainnollistettu aineistonkeruumenetelmät ja se, miten kerättyjä aineistoja on analysoitu.

KUVIO 7. Opinnäytetyön aineisto ja analysointimenetelmät

Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käytettiin analysoitaessa aineistoa, joka oli hankittu luovien menetelmien avulla, eli eläytymismenetelmän, valokuvauksen sekä turvakävelyn kautta. Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat kirjassaan Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, että aineistolähtöisen analyysin analyysiyksiköt eivät ole ennakkoon suunniteltuja, eikä aikaisemmillä tiedoilla tai teorioilla pitäisi olla vaikutusta analyysin lopputuloksen kanssa. Puhtaasti aineistolähtöinen analyysi on vaikeaa toteuttaa, sillä jo tutkimusasetelma ja käytetyt tiedonkeruumene-

telmät ovat tutkijan asettamia ja usein taustateoriasta kehittyneitä. Tutkijan ennakkoluuloilla ja aikaisemmalla tiedolla on jo lähtökohtaisesti siis vaikutusta tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 516-523.) Huolimatta aineistolähtöisen analyysin kritiikistä, tässä tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä yhtenä analyysimenetelmänä. Tässä opinnäytetyössä tavoiteltiin tietoa yksittäisistä ja arvokkaista turvallisuuden kokemiseen liittyvistä tekijöistä. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi antoi tilaa tämänkaltaisille havainnoille. Turvallisuuden kokeminen on subjektiivista. Aineistolähtöisellä analyysillä tavoiteltiin tämän subjektisuuden säilymistä suhteessa lasten ja työntekijöiden tuottamaan aineistoon.

Aineistolähtöisessä analyysissä eläytymismenetelmän, valokuvien ja turvakävelyn avulla saatu aineisto pelkistettiin. Pelkistämällä tarkoitetaan aineiston läpikäyntiä siten, että epäoleellinen karsitaan pois ja vain tutkimuskysymykseen vastaava aineisto jää käsiteltäväksi. (Vilkko 2015, 726.) Tämän jälkeen aineisto ryhmiteltiin turvallisuutta luovien asioiden/ilmiöiden mukaan. Aineistosta havainnoitiin eri piirteitä ja ominaisuuksia, joilla turvallisuutta luovia tekijäitä kuvattiin. Löydetyt piirteet ryhmiteltiin eri luokkiin ja luokat nimettiin niiden sisältöä kuvaavilla kuvauksilla, esimerkiksi aikuisiin tai hänen toimintaan liittyviin asioihin, lasten toimintaan liittyviin asioihin, rakenteisiin liittyviin asioihin. Aikuisten toimintaan liittyvä luokka sisälsi kuvauksia aikuisiin liittyvistä rooleista, ominaisuuksista, toimintatavoista. Lasten toimintaan liittyvä luokka puolestaan sisälsi esimerkiksi kuvauksia lasten omasta toiminnasta suhteessa itseensä tai muihin nuoriin, heidän toiveitaan ja pyyntöjään. Rakenteisiin liittyvään luokkaan koottiin ulkoisia tekijöitä, kuten kohdeyksikön tiloihin liittyviä asioita tai ilmiöitä.

Opinnäytetyöprosessin loppuvaiheessa analysoitiin tutkijan päiväkirjaa. Tämä tutkijan päiväkirja analysoitiin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Teorialähtöinen analyysi etenee nimensä mukaisesti valittuun teoriaan sitoutuen (Vilkko 2015, 755). Teorialähtöisessä analyysissä ilmiöstä jo ennakkoon tiedetty teoria määrittelee, miten aineistoa tutkittavasta ilmiöstä analyysissä käsitellään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 535). Saatua aineistoa analysoitiin suhteessa turvallisuuskulttuuriin ja sen kolmeen eri tasoon; psykologiseen, sosiaaliseen ja organisatoriseen tasoon. Nämä kolme tasoa muodostivat teorialähtöisen sisällönanalyysin analyysirungon. Organisatoriseen tasoon koottiin esimerkiksi lastenkodin puitteisiin tai rakenteellisiin muutoksiin liittyviä asioita. Sosiaalisen tason alle koottiin

määritelmän mukaisesti sosiaalisia toimia, kuten työyhteisön yhteisen jakamisen mahdollistavia hetkiä, kuten palaverit, raportit ja niihin liittyviä asioita. Psykologisen ulottuvuuden alle koottiin tapahtumia, joissa keskiössä oli arvoihin, motivaatioon tai hyvinvointiin liittyvät asiat. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysirunko muodostaa käsitellystä teoriasta luokituksia tai kategorioita, jotka ohjaavat analyysintekijän etsimään ne asiat, jotka kuuluvat analyysiin ja jättämään ulkopuolelle ne asiat, jotka eivät siihen sisälly (Tuomi & Sarajarvi 2018, 624).

5 TURVALLISUUSTEKIJÄT JA TURVALLISUUSTYÖ ARJESSA

5.1 Turvallisuutta luovat tekijät lastenkodeissa

Turvallisuutta luovia tekijöitä on tässä tulosluvussa käsitelty vastaamalla opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Turvallisuutta luovien tekijöihin tulososioon on koottu luovien menetelmien kautta saatujen aineistojen yhteisanalyysin tulokset.

5.1.1 Lasten kuvaukset turvallisuutta luovista tekijöistä

Lasten kuvauksia turvallisuudesta kartoitettiin ensin eläytymismenetelmäkirjoitusten avulla. Lasten ajatuksia turvallisuutta luovista tekijöistä kerättiin myöhemmin valokuvien avulla. Lapsia pyydettiin sanallistamaan, mitä heidän ottamat kuvat esittävät analyysivirheiden minimoimiseksi. Tutkimuksen loppuvaiheessa lapset osallistuivat myös turvakävelyyn, jossa kartoitettiin turvallisuutta luovia tekijöitä. Kirjoitukset, kuvat ja turvakävelystä saatu aineisto analysoitiin yhtenä kokonaisuutena aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Turvallisuutta luoviksi tekijöiksi lapset kuvasivat seuraavia tekijöitä:

Työntekijöiden luoma tuki ja turva

Kirjoittaessaan turvallisuustekijöistä, työntekijöiden luoma tuki ja turva korostui vahvasti sekä lasten kirjoittaessa lapselle että työntekijälle. Lasten kirjoittaessa lapselle, heidän kirjoituksissaan korostui työntekijöiden läsnäolo. Lapset kuvasivat työntekijän olevan aina saatavilla ja valmiina vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Kirjoittaessaan uudelle työntekijälle, työntekijöiden rooli turvan mahdollistajana korostui vielä enemmän. Joissain kirjoituksessa toivottiin työntekijöiden olevan rentoja, mutta samanaikaisesti toivottiin myös rajoja.

”Toivoisin kaikilta aikuisilta, että he olisivat rentoja, mutta ei liian rentoja minua kohtaan”.

”Voitaisi jutella ja samalla tutustua toisiin paremmin.”

”Me halutaan, että työntekijä tuo turvaa meille.”

Lapset toivoivat työntekijöiden tekävän paljon heidän kanssaan. Lapset eivät juurikaan määritelleet, mitä he halusivat tehdä, vain toive yhdessä tekemiseen ilmaistiin. Toive työntekijöiden tarjoamaan turvallisuuteen, työntekijän kanssa juttelemiseen ja läsnäoloon oli vahva. Vaikka lapset toivoivat työntekijöiltä rentoutta, he toivoivat myös työntekijöiden luovan sääntöjä ja olevan rajaamassa lapsia. Lasten kirjoituksissa korostui lasten rohkaisu uutta työntekijää tekemään yhteistyötä muiden työntekijöiden kanssa. He kannustivat työntekijää kysymään muilta, kahvittelemaan muiden kanssa. Myös valokuvissa aikuisten läsnäolo ja yhteinen tekeminen oli vahvasti edustettuna. Valokuvia oli otettu aikuisten toimistosta, yhteisestä neuvottelutilasta sekä piha-alueista.

Lapset tukena ja turvana

Kirjoittaessaan turvallisuustekijöistä uudelle lapselle lasten kirjoituksista tuli erittäin vahvasti ilmi se, miten lapset kokevat luovan toisilleen turvaa. Kirjoituksissa osa lapsista tarjoutui olemaan tukena ja apuna uudelle lapselle. Lapset kirjoittivat myös useita rohkaisevia lauseita, joissa kertoivat lastenkodin olevan turvallinen paikka, jossa lapsella ei tule olemaan mitään hätää. He kirjoittivat paljon kannustavia lauseita. Lapset tarjosivat kirjoituksissaan paljon omaa apuaan, he kertoivat olevansa itse luotettavia lapsia, joihin voi tukeutua. Lapset kirjoittivat myös konkreettisia neuvoja. Lapset olivat kirjoituksissaan hyvin rauhoittavia ja kannustivat lasta vuorovaikutukseen muiden kanssa. Vuorovaikutukseen kannustettiin sekä lasten, ohjaajien, perheenjäsenten sekä muiden läheisten kanssa. Kirjoittaessaan aikuisille turvallisuutta luovista tekijöistä, tämä lasten toisilleen tarjoama tuki ei tullut esille.

Valokuvissa lapset ilmaisivat yhdessä olemisen oleelliseksi tekijäksi. Valokuvia otettiin yhteisistä tiloista, paikoista, joissa on muita ihmisiä ja joissa on mahdollista tehdä asioita yhdessä. Samoin karttatyöskentelyssä lapset kuvasivat paikkojen, joissa ollaan yhdessä, luovan turvaa.

Rakenteet

Lasten kirjoituksissa fyysiset turvallisuustekijät olivat melko pienessä roolissa. Lasten kirjoituksissa lähinnä mainittiin lapsen oman huoneen ovi rakenteellisena tekijänä turvaa luomassa. Myös ovesa oleva lukko oli merkityksellinen, koska

sen avulla lapset kuvasivat saavansa huoneensa halutessaan lukittua. Oman huoneen ovi konkretisoitui enemmän lasten toiveissa suhteessa heidän yksityisyyteen. Aikuisten toivottiin kunnioittavan lapsen yksityisyyttä mennessään lapsen huoneeseen. Valokuvissa rakenteelliset turvallisuustekijät olivat suuremmassa roolissa. Lapset olivat ottaneet kuvia ulko-ovesta, sammutinpeitteestä, luukoista ja pyöräilykypäristä. (Kuva 1.) Karttatyöskentelyssä rakenteet korostuivat paljon. Karttoihin merkittiin turvallisiksi paikoiksi esimerkiksi yleiset oleskelutilat sekä toimisto. Karttatyöskentelyssä fyysiset tekijät olivat myös melko korostetusti esillä suhteessa kirjoituksiin turvallisuudesta.

KUVA 1. Lasten kuvia turvallisuutta luovista asioista

Itse luotu turvallisuuden tunne

Valokuvien ja kirjoitettujen tarinoiden selkeänä erona oli kuvaus itse luodusta turvallisuudesta. Kirjoituksissa toisille lapsille korostui vahvasti lapsien halu olla luotettava toiselle lapselle. Itse luotu turvallisuuden tunne tuli esiin kirjoituksissa vain lähinnä lasten toisilleen antamissa ohjeissa, esimerkiksi kirjoituksessa, jossa neuvottiin lasta olemaan kertomatta asioistaan toisille, jotta he eivät voisi levittää

tietojaan muille. Valokuvien kautta ilmaistiin puolestaan enemmän juuri oman toiminnan kautta luotua turvallisuutta. Valokuvia oli otettu omasta huoneesta, puhelimesta, omasta voimasta. Valokuvien kuvauksissa oli mainittu oman toiminnan vaikutus koettuun turvallisuuteen. Karttatyöskentelyssä lapset ilmaisivat omia valintojaan, joilla turvaa voi luoda, esimerkiksi menemällä omaan sänkyyn tai toisen lapsen huoneeseen.

Vuorovaikutus

Kirjoituksissa toiselle lapselle vuorovaikutukseen rohkaiseminen oli kuvattuna jokaisen lapsen kirjoituksissa. Lapset rohkaisivat toista lasta vuorovaikutukseen toisten lasten, aikuisten ja läheisten kanssa. Myös työntekijälle suunnatuissa kirjoituksissa oli kirjoitettu vuorovaikutuksen toiveesta. Kirjoituksissa kannustettiin myös työntekijää keskustelemaan muiden työntekijöiden kanssa. Kirjoituksissa lapset rohkaisivat tukeutumaan toisiin ihmisiin.

”Kannattaa jutella ja vaikka soittaa tärkeimmille henkilöillesi.”

”Yritä kysyä jos näet että jollain on turvaton olo juttele sen kanssa.”

5.1.2 Työntekijöiden kuvaukset turvallisuutta luovista tekijöistä

Työntekijöiden kuvauksia turvallisuustekijöistä kerättiin samalla tavoin kuin lasten kanssa, eläytymismenetelmää hyödyntäen. Työntekijöiden ajatuksia turvallisuutta luovista tekijöistä kerättiin myös valokuvien avulla. Heitä pyydettiin myös sanallistamaan mitä heidän ottamat kuvat kuvaavat analyysivirheiden minimoimiseksi. Turvakävelyä ei työntekijöiden kanssa toteutettu, koska näistä tekijöistä oli käyty keskusteluja, jotka olivat huomioituna jo tutkijanpäiväkirjassa. Työntekijät kuvasivat aineistossa seuraavia asioita turvallisuutta luoviksi tekijöiksi:

Aikuisten luoma tuki ja turva

Työntekijät kuvasivat kirjoituksissaan, joissa he kirjoittivat yksikköön muuttavalle lapselle, korostetusti työntekijöiden lapsille luomaa turvaa. Tätä turvaa luodaan kirjoituksien perusteella aikuisten omien kokemusten ja kyvykkyyden perusteella. Oleellisena tekijänä kirjoituksien perusteella aikuisten luomassa turvassa on myös aikuisten motivaatio olla turvana lapsille. Aikuisten kirjoituksissa korostui

aikuisten halu saatavilla olemiseen ja aitoon läsnäoloon. Jonkin verran kirjoituksissa korostettiin myös aikuisen roolituksen kautta tuomaa turvallisuutta. Kirjoituksissa kuvailtiin aikuisten huolehtivan kaikesta ja aikuisten olevan lapsia varten.

”Ohjaajat ovat kokeneita lastenkodissa pitkään töitä tehneitä aikuisia. He ovat nähneet monenmoisia tilanteita ja osaavat varmasti auttaa ja tukea monessa asiassa.”

”Me aikuiset kyllä tuetaan sua siinä TÄYSILLÄ.”

”Aikuiset ovat aina sinua varten.”

Kirjoittaessaan uudelle työntekijälle, kirjoituksissa korostui vahva aikuisuus, johon oleellisesti liittyi aikuisten yhdessä toimiminen. Kirjoituksissa korostui, että aikuiset yhdessä asettavat rajat lapsille, pitävät yhdessä sovituista säännöistä ja raameista kiinni. Rajojen asettamisen kuvattiin olevan joskus myös haasteellista ja vaativan työntekijältä pitkäjänteisyyttä. Kirjoituksissa korostettiin kuitenkin aikuisten olevan turvanluojia, huolimatta sen haasteellisuudesta.

”Välillä rajojen luominen lapselle ei välttämättä tunnu kivalta ja on hankalaa, mutta myös rajat luovat turvallisuutta lapselle itselleen ja ympäristölle.”

Työntekijät olivat ottaneet runsaasti kuvia liittyen työryhmän tuomaan turvallisuuden tunteeseen. Kuvia oli otettu toimistosta, jonka kuvattiin olevan paikka, jossa voi saada tukea työryhmältä, jossa on tilaa vuorovaikutukselle. Myös puhelimesta oli otettu kuva, jolla haluttiin tuoda ilmi sitä, miten merkittävää on, että myös puhelimitse on mahdollista tavoittaa työkaveri silloin, kun on siihen tarve.

Rakenteiden luoma turva

Kirjoittaessaan yksikköön muuttavalle lapselle työntekijät toivat ilmi rakenteellisia tekijöitä suhteessa turvallisuuteen. Työntekijät kuvasivat lapselle päivärytmiä, työntekijöiden määrää ja heidän roolejaan. Työntekijät korostivat lapselle ulkoovien olevan lukittuina. Lapselle kerrottiin myös hänen omasta huoneestaan ja siitä, miten lapsen huone on lapsen omaa tilaa, minne muut eivät pääse ilman lapsen lupaa. Lapselle korostettiin myös huoneen oven olevan lukittavissa lapsen niin halutessa.

KUVA 2. Yhteistyötä arvojen ja perustehtävän ääressä

Aikuisten kirjoituksissa rakenteelliset asiat tulivat esiin työntekijöiden korostaessa uudelle työntekijälle sitä, miten tärkeää on pitää yhdessä sovitusta asioista kiinni. Kuvassa 2 on kuvattuna aineistoa, joka syntyi työntekijöiden tarkastellessa yhdessä perustehtävää ja arvoja. Työntekijöiden kirjoituksissa aikuisen rooli nähtiin vahvasti rajojen asettajana, mutta siten, että rajat ovat yhdessä määriteltäviä. Kirjoituksissa toivottiin työntekijän kunnioittavan rajoja ja havaitessaan niissä muutettavaa, tuovan tämän ilmi, jolloin niitä yhdessä voidaan tarvittaessa muuttaa.

”Opettele talon toimintatavat ja käytännöt, jotta myös sinä voit olla se turvallinen aikuinen, jolta saa vastauksia.”

Rakenteelliset turvallisuustekijät olivat edustettuna myös työntekijöiden ottamissa valokuvissa. Valokuvissa tuotiin ilmi fyysisiä rakenteita, kuten ulko-ovien ja lukkojen tuomaa turvallisuuden tunnetta sekä kirjoitettujen ohjeiden merkitystä arjen työssä.

Lapsen vaikutusmahdollisuudet

Työntekijöiden kirjoituksista lapselle oli selvästi havaittavissa lapsen vaikutusmahdollisuuksien korostuminen. Kirjoituksissaan työntekijät tarjosivat lapselle paljon mahdollisuuksia lapsen omaan päätöksentekoon. Työntekijät kuvasivat

mahdollisuuksista yhteydenpitoon läheisiin, mahdollisuuksista tiiviiseen vuorovaikutukseen, mahdollisuudesta olla yksin tai olla yhdessä. Työntekijät korostivat myös lapsen omaa valtaa suhteessa omaan huoneeseen. Kirjoituksissa korostettiin, että kukaan ei saa tulla lapsen huoneeseen ilman lapsen lupaa. Tämä kirjoitettiin suhteessa aikuisiin ja toisiin lapsiin. Kirjoituksissa aikuiset olivat tarjoamassa mahdollisuuksia ja luomassa lapselle valintamahdollisuuksia.

Lapsen vaikutusmahdollisuudet ja ennen kaikkea lapsen kohtaaminen ja heidän oikeuksiensa kunnioitus näkyi vahvasti työntekijöiden kirjoittaessa uudelle työntekijälle. Kirjoituksissa korostui lapsen oikeudet yksityisyyteen, omaan tilaan, turvaan ja suojaan. Kirjoituksissa korostui kunnioitus suhteessa lapsiin. Kirjoituksissa nousi esiin ennakkoluulottomuus, jollaista toivottiin uudelta työntekijältä suhteessa lapsiin. Lapselle haluttiin kirjoitusten perusteella antaa mahdollisuus siihen, että lapsi tulee kohdatuksi avoimesti.

”Muista kunnioittaa lasten oikeutta yksityisyyteensä.”

Vuorovaikutus

Työntekijöiden kirjoittaessa uudelle työntekijälle, kommunikoinnin tärkeys korostui vahvasti. Uuden työntekijän toivottiin kommunikoivan paljon, kysyvän asioita ja kuuntelevan. Uutta työntekijää kannustettiin olevan rohkea avoimeen keskusteluun ja siihen, että ottaa rohkeasti esiin havaitsemiaan puutteita tai epäkohtia. Uudelle työntekijälle haluttiin kertoa, että kysyminen on merkittävää ja tärkeää. Myös tiedonkulkuun haluttiin uuden työntekijän panostavan. Kirjoituksissa korostui, miten tärkeää turvallisuuden kannalta on, että tieto kulkee hyvin, ajallaan ja tarkasti.

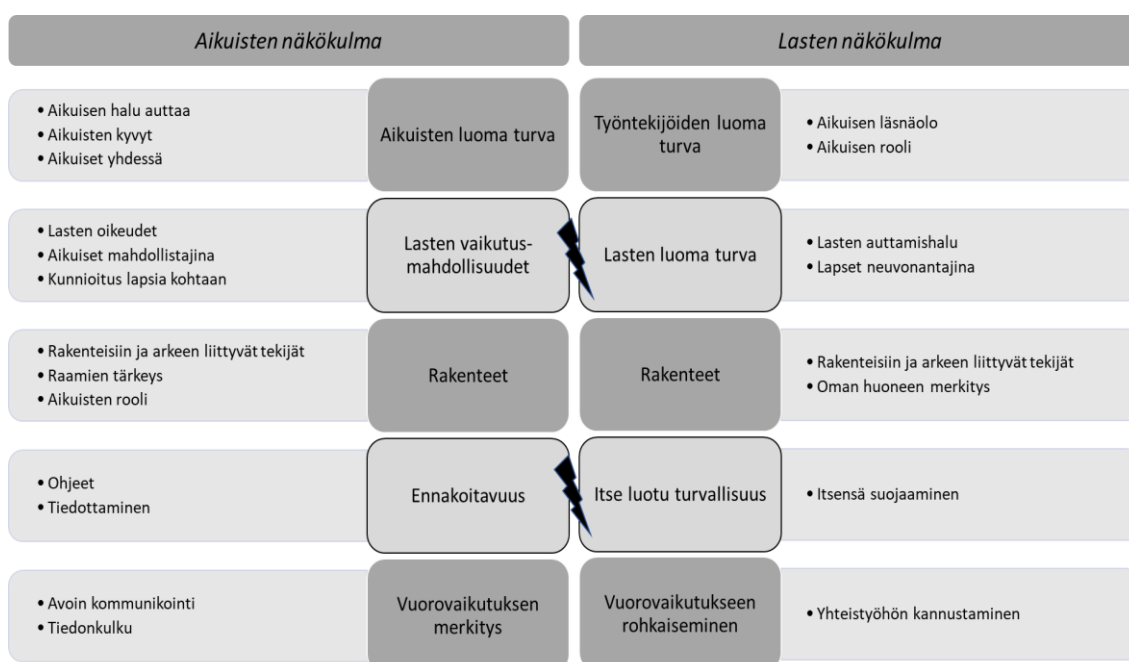
Työntekijöiden kirjoittaessa lapselle kommunikoinnista kirjoitettiin myös. Työntekijät rohkaisivat kirjoituksissaan lasta kommunikointiin. Erityisesti työntekijät kuvasivat olevansa valmiina kommunikoimaan lapsen kanssa ja kannustivat lasta hakeutumaan vuorovaikutukseen. Valokuvien kautta työntekijät toivat ilmi myös tiedonkulun ja vuorovaikutuksen merkitystä turvallisuuden kokemisessa. Aikuiset olivat ottaneet kuvia erilaisista tiedonkulkua helpottavista asioista.

Ennakoitavuus

Työntekijöiden kirjoituksissa tuotiin ilmi ennakoitavuutta. Lapselle haluttiin kertoa asioita paljon ennakoon esimerkiksi, kuinka monta ihmistä on töissä, koska omaohjaajat ovat töissä. Lapselle haluttiin myös kertoa arjen poikkeuksista heti, kun tilanne sen sallii. Lapselle haluttiin myös tuoda esiin, ettei yksikköön pääse kukaan ilman, että sopii siitä aikuisten kanssa. Valokuvissakin työntekijät toivat esiin ennakoitavuuden tärkeyttä. Konkreettiset, kirjatut ohjeet koettiin turvallisuutta luoviksi. Niiden kuvattiin antavan turvaa, niiden kertoessa, mitä ja milloin tulee tehdä.

5.1.3 Lasten ja työntekijöiden kuvausten erot ja yhtäläisyydet

Lasten ja työntekijöiden kuvaukset siitä, mitkä tekijät luovat turvaa kohdeyksikössä, erosivat toisistaan analyysin perusteella hyvin vähän. Lapset ja aikuiset olivat kuvanneet asioita omista lähtökohdistaan, joka oli havaittavissa tavoissa, joilla asioita ilmaistiin. Analyysin perusteella kuitenkin oli havaittavissa hyvin yhteneväiset käsitykset turvallisuutta luovista tekijöistä. Kuviossa 8 on havainnollistettu analyysin tuloksia suhteessa turvallisuustekijöihin. Kuviossa vasemmalla puolella on havainnollistettuna aikuisten esiin nostamia seikkoja ja oikealla puolella lasten vastaavaa pohdintaa.

KUVIO 8. Lasten ja työntekijöiden kuvaukset turvallisuutta luovista tekijöistä

Sekä lapset että työntekijät korostivat aikuisten luomaa turvallisuutta sekä vuorovaikutuksen tärkeyttä. Kuvassa 3 nähdään työntekijän ottama kuva turvallisuuden luomisesta. Aikuisten luoma turvallisuus määrittyi sekä aikuisten kykyjen, tahdon ja roolin perusteella. Aikuiset korostivat oman vuorovaikutuksen olevan isossa roolissa turvallisuutta luotaessa. Sekä lasten että aikuisten kirjoituksissa kuvattiin hyvin paljon aikuisten läsnäolon merkityksellisyyttä. Aikuiset halusivat olla läsnä ja lapset toivoivat aikuisten läsnäoloa.

KUVA 3. Työntekijän kuva turvallisuuden luomisesta

Rakenteelliset asiat turvallisuuden luojina oli kuvattuina sekä aikuisilla että lapsilla, mutta sisällöllisesti niissä oli määrittelyeroja. Lasten kirjoituksissa oli mainittu rakenteellisia tekijöitä varsin vähän, mutta valokuvien kautta lapset toivat enemmän ilmi rakenteellisia turvallisuustekijöitä. Samoin turvakävelyn aikana rakenteelliset tekijät tuli vahvemmin esiin. Rakenteellisina turvallisuustekijöinä lapset kuvasivat paljon ovia, jotka saa lukittua. Aikuisten kirjoituksissa, erityisesti heidän kirjoittaessaan lapselle, lukittujen ovien merkitys turvallisuustekijänä tuli esiin. Valokuvien kautta työntekijät toivat ilmi lukkojen merkitystä. Aikuisten rakenteellisina turvallisuustekijöinä korostui kuitenkin enemmän yhteiset säännöt ja niistä kiinnipitäminen. Säännöt koettiin luovan turvaa niin aikuisille kuin lapsillekin.

Aikuiset korostivat kirjoituksissa usein lasten oikeuksia ja lasten mahdollisuuksia vaikuttaa omiin asioihinsa. Aikuisten kirjoituksissa oli kuvauksia myös siitä, miten aikuiset olivat mahdollisuuksien luojina ja valinnanmahdollisuus näiden mahdollisuuksien suhteen jätettiin lapselle. Aikuisten kirjoituksissa kuvattiin lasten kunnioituksen merkitystä.

Ennakoiminen turvallisuustekijänä oli havaittavissa vain aikuisten kirjoituksissa. Ennakoinnin merkitystä korostettiin suhteessa aikuisiin ja lapsiin. Kirjoituksissa näkyi aikuisten kunnioitus raameja kohtaan ja toisaalta se, että aikuisten näkivät turvallisuuteen vaikuttavana asiana sen, mikäli näihin raameihin tulee yllättäviä muutoksia. Ennakoitavuudesta kirjoittaessa ennakoitavuus yhdistyi sekä vuorovaikutukseen että rakenteellisiin asioihin.

Lasten aineistossa oli kuvauksia itse luodusta turvallisuudesta. Aineistossa kuvattiin omien valintojen vaikutusta turvallisuuteen ja myös sitä, miten itse voi mahdollisesti tehdä, mikäli turvallisuus on uhattuna. Aikuisten aineistossa ei ollut havaittavissa lasten itselleen luomaa turvallisuutta. Useissa lasten kirjoituksissa kuvattiin myös lasten halua auttaa, halua olla tukena.

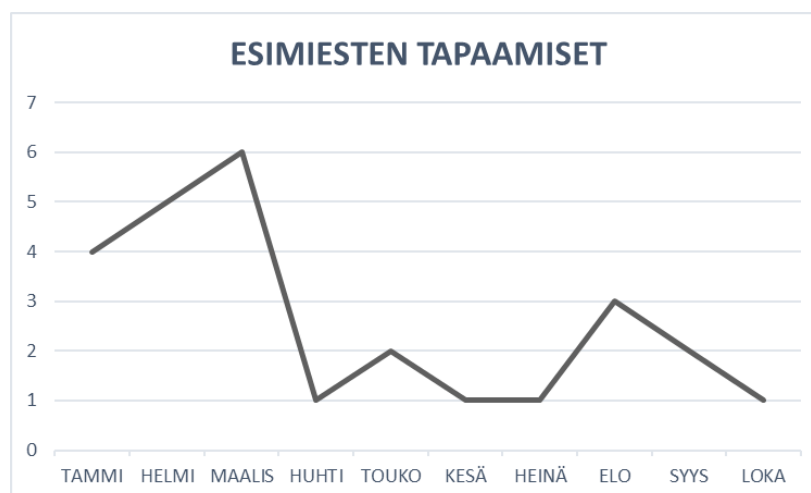
5.2 Lastenkodissa toteutunut turvallisuustyö

Lastenkodissa toteutetun turvallisuustyön analysointi alkoi jo tutkijanpäiväkirjaan kirjoittaessa. Päiväkirjaan kirjattiin havaintoja asioista ja toiminnoista, joilla vaikutettiin suoraan tai välillisesti turvallisuuden luomiseen. Päiväkirjassa ei huomioitu niinkään perusarkea, joka itsessään luo turvallisuutta. Turvallisuustyöskentelyä kohdeyksikössä tarkasteltiin analysoimalla tutkijanpäiväkirjan aineistoa teoreettisella sisällönanalyysillä, suhteessa tutkijoiden Pietikäinen, Reiman & Oedewald vuonna 2008 julkaisemaan turvallisuuskulttuurin teorian kolmen tason malliin. Nämä turvallisuuskulttuurin kolme tasoa ovat psykologisten ulottuvuuksien, sosiologisten prosessien sekä organisatoristen ulottuvuuksien tasot. Tutkijanpäiväkirjasta etsittiin tapahtumia ja kuvauksia liittyen näihin teemoihin. Analyysissä tarkasteltiin myös näiden tapahtumien ilmenemisaikoja ja suhteutettiin niitä toisiinsa. Myös turvallisuutta luovien tekijöiden aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta saadut tulokset on analysoitu tässä kokonaisuudessa.

5.2.1 Organisatoriset tekijät

Organisatoriset tekijät korostuivat tutkimusprosessin alkuvaiheessa erittäin paljon. Organisaatiossa oli tapahtunut juuri rakenteellinen muutos. Tämä muutos näkyi erityisesti esimiesten työskentelyssä. Esimiehet kokoontuivat tiiviisti talvella 2019. Esimiesten tapaamissa alkuvuodesta korostui organisaatiomuutoksen läpiviemiseen liittyvät asiat, kuten tapahtuneiden muutoksien tarkastelu, tulevien muutosten ennakoiminen ja suunnitteleminen, esimiesten koulutukset, toimintaohjeistuksien päivittäminen, vastuuketjujen tarkasteleminen, uuden asiakaskirjausjärjestelmän käyttöönoton aikataulutusta ja suunnittelu.

Alkuvuodesta organisatoriset tekijät olivat muutostyöhön keskittyviä. Esimiesten toiminnassa tapahtui muutoksia vuoden 2019 aikana. Organisaatiomuutoksen vaatimat käytännön asiat vähenivät. Myös koollekutsutut esimiestapaamiset vähenivät. Kuvioon 9 on havainnollistettu esimiesten toimintaa tammikuusta lokakuuhun. Taulukkoon on koottu sellaiset esimiesten kokoukset, jotka ovat selkeästi tapahtuneet suunnitellusti koollekutsuttuna. Esimiehet ovat toimineet jatkuvasti, mm. puhelimitse ja sähköpostineuvotteluin. Tässä on kuitenkin havainnollistettu selkeät erikseen koollekutsut tapaamiset.

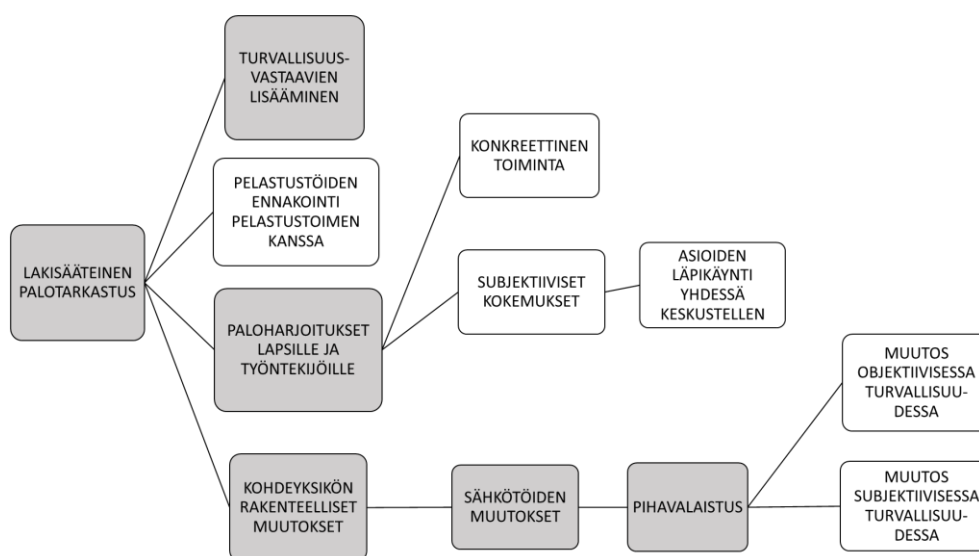

KUVIO 9 Esimiesten koollekutsut yhteistapaamiset

Keväällä esimiestyöskentelyssä korostui ennakoiva työskentely, johon kuuluivat esimerkiksi työntekijöiden rekrytointi, koulutusten suunnittelu ja toteuttaminen, tu-

levaisuuden kehitystarpeiden analysointi ja toteutusten aikatauluttaminen. Työhyvinvointi, erityisesti työterveyden toimivuuden tarkasteleminen, oli myös yhtenä esimiesten organisatorisena toimena. Läpi opinnäytetyöprosessin esimiesten yksi tärkeä tehtävä oli viestinnästä huolehtiminen.

Organisatorisia toimia toteuttivat kuitenkin myös muut kuin esimiehet. Esimerkiksi alkuvuodesta 2019 yksikössä suoritettiin palotarkastus. Palotarkastuksen aikaan yksikköön päätettiin valita kaksi turvallisuudesta vastaavaa työntekijää. He ottivat vastuulleen yksikön rakenteellisten turvallisuusasioiden tarkastelemisen. Palotarkastuksen jälkeen aloitettiin toimenpiteitä, jolla turvallisuutta yksikössä voidaan lisätä. Turvallisuusvastaavat organisoivat myös yksikköön paloharjoitukset, johon osallistuivat sekä lapset että vuorossa olleet työntekijät. Paloharjoituksen jälkeen lasten kanssa käytiin keskustellen läpi tarkastuksessa heränneet ajatukset. Yksi tapahtuma, paloharjoitus, sai aikaan tapahtumaketjun, jonka voidaan olevan osana kaikissa teorian kuvaamissa organisaatiokulttuurin tasoissa. Tapahtumaketju on havainnollistettu kuviossa 10.

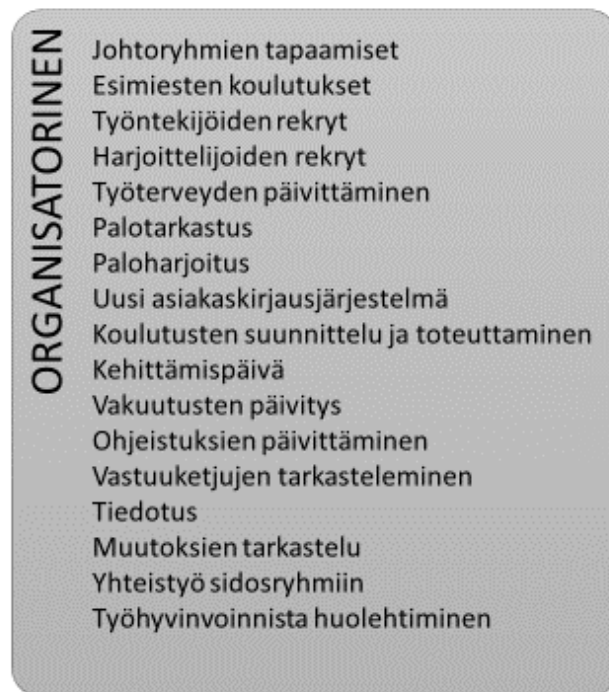

KUVIO 10 Palotarkastuksesta lähtenyt tapahtumaketju

Kuviossa 10 harmaalla taustalla näkyvät kuvaukset voidaan selkeästi katsoa kuuluvan organisatorisen tason toimintoihin. Muiden kuvausten osalta tilanne on erilainen. Ne voidaan katsoa kuuluvaksi moniin tasoihin, riippuen mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan – yksilön, yhteisön vai organisaation näkökulmasta.

Organisatorista toimintaa toteuttivat myös muut työntekijät. Muun muassa kohdeyksikköön hakeneet harjoittelijat haastateltiin useamman työntekijän toimesta. Jokainen työntekijä osallistui myös kehittämispäivän aikana nykytilan analysointiin ja kehittämistoimenpiteiden suunnitteluun. Iso osa sidosryhmien kanssa tehtävästä työstä toteutui työntekijöiden toimesta heidän osallistuen säännöllisesti yhteistyö – ja verkostopalaveriihin.

Organisatoriseen ulottuvuuteen kuului paljon sekä työntekijöiden että esimiesten toteuttamaa toimintaa. Keskeiset toiminnot ja turvallisuuteen vaikuttavat organisatorisen ulottuvuuden asiat, joita prosessin aikana kohdeyksikössä tapahtui, on koottu kuvioon 11.

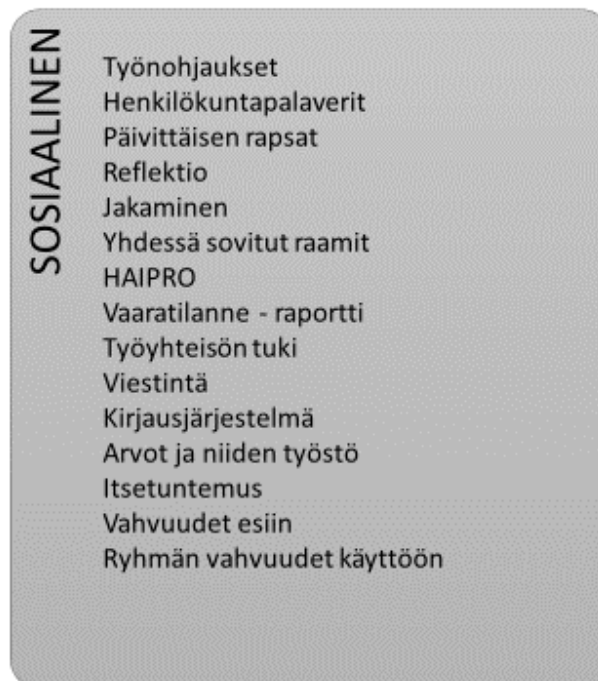

KUVIO 11 Keskeiset organisatoriseen ulottuvuuteen sisältyvät toimet

Organisatorisen tason toiminnot kohdeyksikössä ovat paljon johtoryhmän vastualueella, mutta analyysin perusteella voidaan havaita, että kohdeyksikössä työntekijät toteuttavat hyvin paljon organisatorisen tason toimintaa.

5.2.2 Sosiaalisen tason prosessit

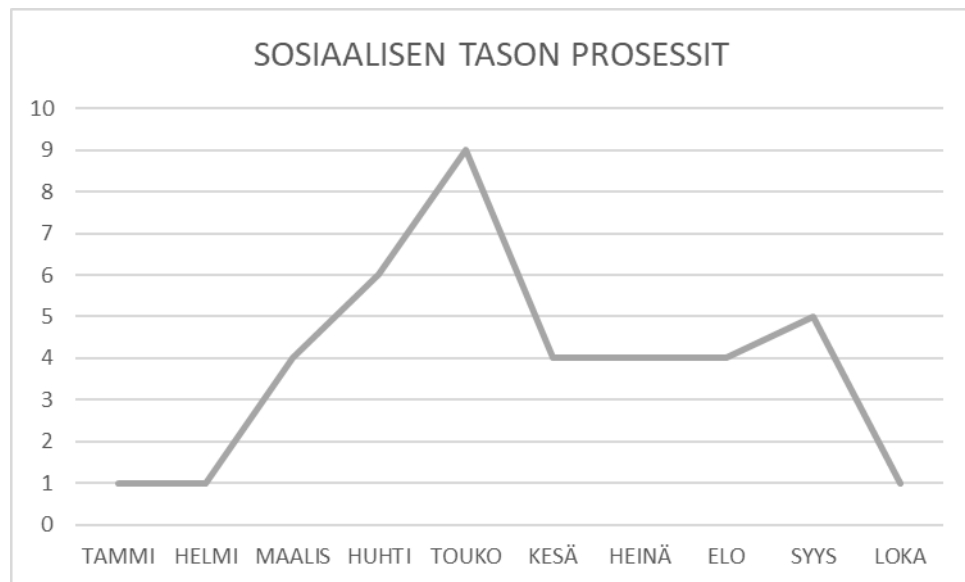
Turvallisuuskulttuurin sosiaalisen tason prosesseja kohdeyksikössä tapahtui hyvin paljon koko työryhmän toimesta. Sosiaalisen tason toiminnoista päivittäiset raportoinnit, henkilökuntapalaverit ja työnohjaukset ovat säännöllisesti toteutuvia sosiaalisen tason toimintoja. Rakenteellisena muutoksena kirjausjärjestelmä oli erityisesti maaliskuun 2019 jälkeen voimakkaasti esillä. Uusi kirjausjärjestelmä vaati muutoskykyä, jakamista, yhdessä oppimista, joka näkyi selvästi työryhmän vuorovaikutuksen lisääntymisenä tähän liittyen. Selkeästi tutkimusaikana erilaiset arjessa tapahtuvat muutokset lisäsivät työntekijöiden keskinäistä vuorovaikutusta. Muutostilanteissa työyhteisön yhdessä tekeminen lisääntyi aktiivisen viestinnän ohella. Kuviossa 12 on kootusti havaittuja sosiaalisen tason tapahtumia tutkijanpäiväkirjaan pohjautuen. Sosiaaliseen tasoon on kerätty selkeitä havaittavia tapahtumia, tai keskustelujen kautta ilmi tulleita asioita, jotka ovat joko ennakoon suunniteltuja tapahtumia, tavoitteellisia toimia ja/tai selkeästi turvallisuuteen vaikuttavia asioita joko yksilön tai yhteisön kannalta.

KUVIO 12 Keskeiset sosiaalisen tason prosessit kohdeyksikössä

Sosiaalisen tason prosesseja analysoitaessa oli huomattavissa, että työryhmässä toimittiin määrätietoisesti ja tavoitteellisesti. Muutokset, jotka kohdeysi-

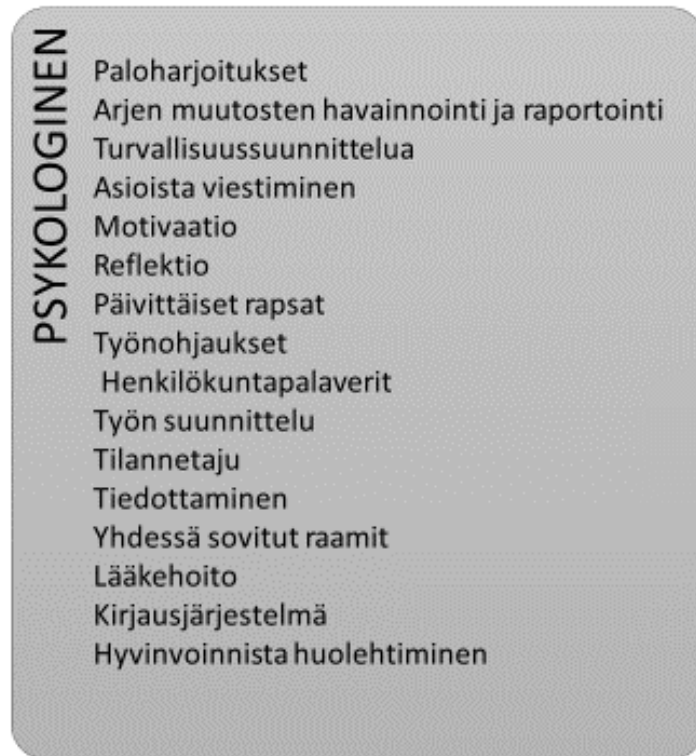
kön perusarjessa tapahtuivat, vaikuttivat selkeästi sosiaalisen tason prosesseihin. Analyysivaiheessa arjessa tapahtuneet konkreettiset tapahtumat, jotka olivat suunniteltuja ja tavoitteellisia, selkeästi perusarjesta poikkeavia laskettiin kuukausittain yhteen. Niiden esiintyminen on havainnollistettu kuvioon 13. Tähän ei huomioitu perusarjessa tapahtuvaa jatkuvaa sosiaaliseen tasoon kuuluvaa toimintaa, kuten päivittäisiä raportteja tai asiakasneuvotteluja.

KUVIO 13 Sosiaalisen tason muutosprosessit

5.2.3 Psykologiset ulottuvuudet

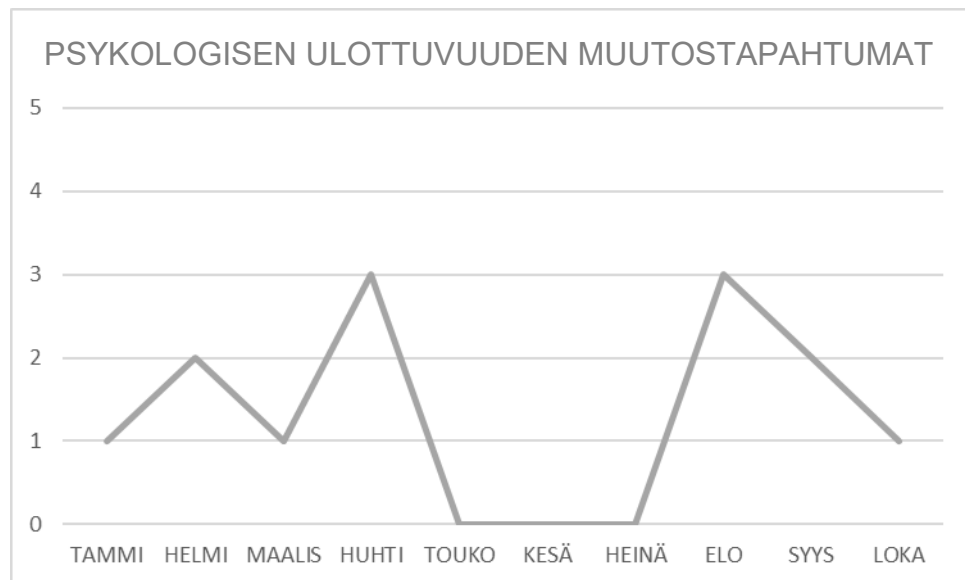
Turvallisuuskulttuurin psykologiseen ulottuvuuteen sisältyviä toimia voidaan pitää vaikeimmin havaittavina prosesseina. Selkeitä psykologisen ulottuvuuden tapahtumia kohdeyksikössä olivat arjen muutosten havainnointi ja raportointi, havaituista muutoksista eteenpäin viestiminen. Päivittäiset raportit, säännölliset työohjaukset ja henkilökuntapalaverit olivat näkyvintä psykologisen tason toimintaa. Yhdessä sovitut raamit, kirjausjärjestelmä, lääkehoidon toteuttaminen ja oman sekä työryhmän työn suunnittelua olivat päivittäin havaittavissa olevaa psykologisen tason toimintaa. Psykologisen ulottuvuuden toimintaa oli selkeästi havaittavissa myös työntekijöiden kirjoittamissa kuvauksissa liittyen turvallisuutta luoviin tekijöihin. Mainitut havainnointi, raportointi, muutosviestiminen ovat tässä analyysissa pohjautuneet pitkälti näihin kirjoituksiin. Kuvioon 14 on tiivistetty analyysissä havaittuja psykologisen tason toimintoja:

KUVIO 14 Tutkimuksen aikana havaittuja psykologisen ulottuvuuden toimintoja

Lisäksi psykologisen tason toiminnoissa tapahtui asioita, jotka olivat enemmän sidoksissa aikaan, tilannetekijöihin tai muutoksiin, kuten esimerkiksi paloharjoitukset, oman ja toisten työhyvinvoinnista huolehtiminen, tilannetaju. Nämä mainitut psykologisten prosessien tapahtumat ovat analysoitu sekä tutkijanpäiväkirjaa että työntekijöiden kirjoittamien turvallisuutta luovien tekijöiden analysoinnilla.

Psykologisen tason muutostapahtumat, jotka ovat selkeästi perustyöstä poikkeavia, osa yllättävien tilanteiden jälkeen kohdennetusti järjestettyjä, turvallisuuden psykologiseen ulottuvuuteen kuuluvia, on laskettu kuukausittain ja havainnollistettu kuvioon 15.

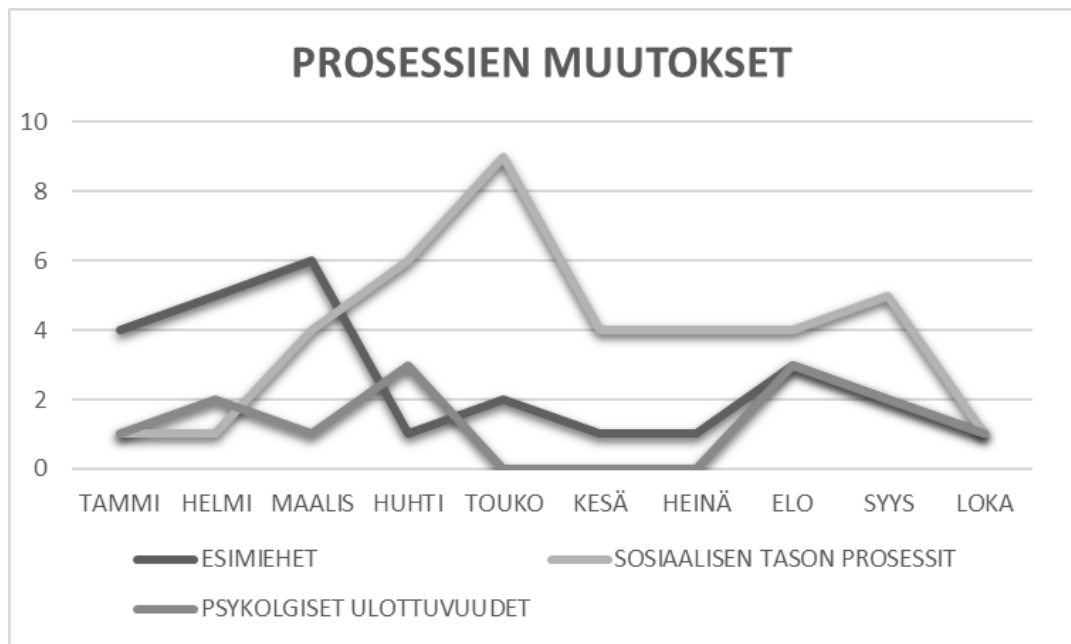

KUVIO 15 Psykologisen ulottuvuuden muutostapahtumat

Psykologisen tason muutostapahtumien kuviota tarkastellessa on huomioitava, että touko – heinäkuun välisenä aikana varmasti tapahtui psykologisen ulottuvuuden tapahtumia, vaikka ne eivät näy muutostapahtumien kuviossa. Loma-aikana arki on erilaista ja yhteisen jakamisen aika vähäisempää. Prosessit jäivät mahdollisesti sen vuoksi esimerkiksi vain työparien kesken jaetuksi.

5.2.4 Turvallisuuskulttuurin kolmen tason kokonaisuus

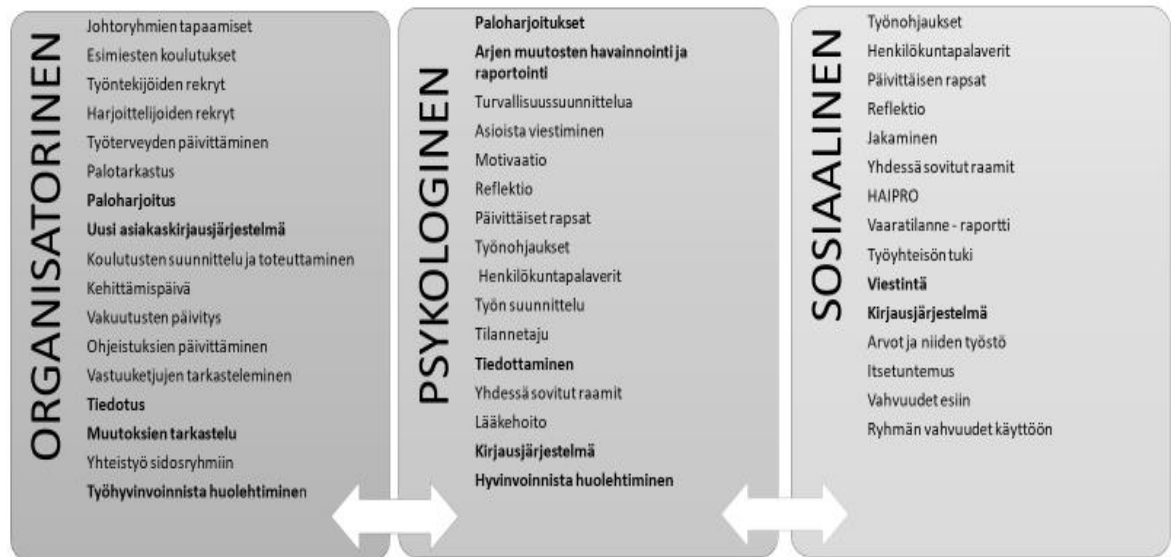
Analysoimalla teorialähtöisesti turvallisuuskulttuurin tasoja, voitiin havaita, että kohdeorganisaatiossa tapahtui tutkimusaikana selkeitä turvallisuuskulttuuriin kuuluvia ja turvallisuuteen vaikuttavia tapahtumia. Tapahtumia oli havaittavissa paljon jokaisella tasolla. Alkuvuodesta tapahtumissa korostui organisaatiomuutoksiin liittyvät tapahtumat, jotka olivat havaittavissa erityisesti organisatoristen toimintojen osuudessa. Kevään aikana organisatoriset tapahtumat vähenivät. Samaan aikaan voitiin havaita psykologisen- ja sosiaalisen tason tapahtumien lisääntyminen. Seuraavassa kuviossa (kuvio 16) on koostettu yhteen havaittuja muutoksia.

KUVIO 16 Yhteenveto turvallisuuskulttuurin eri prosessien muutoksista

Kuvioissa on konkretisoitu esimiestyön, sosiaalisten prosessien sekä psykologisen ulottuvuuden prosessien sijoittuminen suhteessa aikaan. Kuviossa on selkeästi nähtävissä kohdeyksikössä tapahtuneet suurimmat muutoshetket. Organisaatiomuutos talvella sekä maaliskuussa ja heinäkuussa tapahtuneet muutokset liittyen asiakastilanteisiin, ovat selkeästi vaikuttaneet kohdeyksikön toimintaan sekä esimiestasolla että sosiaalisten prosessien sekä psykologisen ulottuvuuden tasoilla. Esimiestason työ valikoitui tähän asteikkoon turvallisuuskulttuurin korostaessa nimenomaan esimiestyön vaikutusta turvallisuuskulttuurin kehittämiseen.

Kohdeyksikössä tapahtuneiden prosessien voidaan havaita olevan vahvasti suhteessa toisiinsa. Sen voi havaita sekä aiemmasta yhteenvetokuvioista sekä kuvioista kuvioista 17. Moni tutkimusaikana tapahtunut tilanne oli määriteltävissä kuuluvaksi eri tasoille. Esimerkiksi aiemmin mainittu paloharjoitus oli selkeästi organisatorinen toiminta alkaessaan, mutta se muuttui paloharjoituksen myötä sosiaalisesti ja harjoituksen aikana ja sen jälkeen myös psykologiseksi toiminnaksi.

KUVIO 17 Kokoava kuva turvallisuuskulttuurin eri tasojen prosesseista

Kuviossa 17 on havaittavissa, että usealle tasolle asettuvia tapahtumia ovat esimerkiksi viestintä, paloturvallisuuteen liittyvät tapahtumat, kirjausjärjestelmä, koulutukset, ohjeistukset, vastuuketjut, muutoksien tarkastelu, yhteistyö sidosryhmiin ja työhyvinvointi. Nämä on havainnollistettu kuviossa tummennettuna. Tapahtumat ovat hyvin monitahoisia. Esimerkiksi vastuuketjun tarkasteleminen on selkeä organisatorisen ulottuvuuden tapahtuma. Kun muutos asiakastilanteessa loi turvattomuutta ja testasi vastuuketjua, ilmiöstä tuli psykologisen tason ulottuvuus. Epäkohdassa piti arvioida vastuuketjua uudelleen. Tämä lisäsi viestintää ja sosiaalisen tason prosesseja. Monien tapahtumien osalta niiden turvallisuuskulttuuritasoille sijoittuminen vaihteli, riippuen miten asia työyhteisössä kehittyi. Analysoitaessa turvallisuuskulttuurin tasoja, tapahtumaketjujen syklisyys näkyi hyvin.

5.3 Tutkimustulosten tarkastelu

Tutkittaessa turvallisuustekijöitä oli havaittavissa, että kohdeyksikössä aikuisten kuvaaman toiminnan mukaan on vahvasti pyritty vaikuttamaan turvallisuuden objektiiviseen tilaan. Työntekijöiden tuottamissa aineistoissa rakenteellisista asioista kuvattiin toimintaohjeita, raameja ja korostetusti selkeitä, yhdessä sovittuja, sääntöjä. Sääntöjen koettiin luovan turvaa niin aikuisille kuin lapsillekin. Lasten

kuvauksissa rakenteellisten turvallisuustekijöiden esiintuminen oli huomattavasti vähäisempää. Rakenteelliset tekijät korostuivat lasten ottamissa valokuvissa ja turvakävelyssä ja ne liittyivät konkreettisiin asioihin, kuten turvavälineistöön, oman huoneen oveen.

Objektiiviseen turvallisuuteen vaikuttaminen oli selkeästi työntekijöille tärkeää, joka näkyi myös turvallisuuskulttuurin eri tasojen toimintoja analysoimalla. Turvallisuuskulttuurin organisatorisella tasolla tapahtui paljon erilaista toimintaa. Päävastuu organisatorisen tason toiminnoista oli esimiehillä, joka näkyi erityisesti heidän työskentelyssään suhteessa kohdeyksikön muutostapahtumiin. Organisatorisen tason toimenpiteitä tekivät kuitenkin kaikki työntekijät tutkimusajankana. Työntekijöiden toiminnassa oli havaittavissa muutosten vaikutus työntekijöiden toimintaan. Muutos turvallisuustilanteessa näkyi turvallisuuskulttuurin tasoa tarkasteltaessa erityisesti sosiaalisten prosessien lisääntymisenä, myös psykologisen tason prosesseissa toiminta muutostilanteissa lisääntyi.

Kohdeyksikössä muutoksiin reagoitiin turvallisuuskulttuurin jokaisella tasolla. Organisaatiotason muutokset näkyivät esimiesten toiminnan lisääntymisenä. Perusarjessa asiakastasolla tapahtuneet muutokset näkyivät puolestaan sosiaalisen ja psykologisen tason muutoksissa. Työntekijöiden aineistojen perusteella muutoksia pyrittiin myös ennakoimaan. Ennakoitavuus oli aihe, joka erosi työntekijöiden ja lasten kuvaamista turvallisuustekijöistä. Työntekijöiden aineiston perusteella ennakoitua tapahtuu paljon, monissa eri asioissa.

Aikuisten läsnäololla on aineiston perusteella turvallisuustekijänä hyvin suuri merkitys. Sekä lasten että työntekijöiden tuottamissa aineistoissa korostui aikuisten luoma turvallisuus. Työntekijöiden aineistoissa kyvykkyys, halu ja valmius vastata lasten turvallisuusvajeesiin oli erittäin vahva. Lasten aineistoissa oli puolestaan huomattavissa selvästi tahto ja valmius vastaanottaa aikuisen läsnäoloa. Aikuiset loivat läsnäolollaan turvaa lapsille, mutta myös toisilleen osana työyhteisöä.

Lapset kuvasivat turvallisuutta luovaksi tekijäksi myös heidän toisilleen luomaa turvaa. He kannustivat toisia luomaan suhteita kohdeyksikön sisällä, kannustivat

yhdessä tekemiseen ja vuorovaikutukseen. Tämän asian huomioiminen ei työntekijöiden kirjoituksissa tullut esille. Sen sijaan aikuiset kirjoittivat paljon siitä, miten työyhteisö antaa korvaamatonta tukea heille itselleen. Sekä lapset että aikuisivat kuvasivat samaa ilmiötä, mutta omista lähtökohdistaan.

Työntekijöillä on kohdeyksikössä rakenteellisesti mahdollistettu puitteet, joissa työyhteisön luomaa turvaa ja tukea on mahdollista saada, luoda ja tarvittaessa vahvistaa edelleen. Säännölliset henkilökuntapalaverit ja työnohjaukset ovat selkeitä osoituksia tästä. Lasten kohdalla tilanne vaikutti olevan erilainen. Heille järjestettiin aikuisjohtoisesti tapahtumia, kuten yhteisiä matkoja, retkiä, yhteistä toimintaa. Arki pohjautuu kuitenkin analysoidun aineiston perusteella aikuisten vahvaan rooliin, aikuisten määrittelemiin raameihin. Se millaista lapsilähtöistä yhteisöllistä toimintaa näissä raameissa mahdollistuu, ei aineistoista käynyt ilmi.

Vuorovaikutus oli kerätyn aineiston mukaan hyvin merkityksellinen turvallisuustekijä. Lasten kirjoituksissa rohkaistiin lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten, työntekijöiden, aikuisten sekä läheisten kanssa. Kirjoituksissa lapset rohkaisivat myös tukeutumaan toisiin ihmisiin. Samoin työntekijöiden kirjoituksissa toivottiin avointa keskustelua. Kysyminen koettiin merkittäväksi ja tärkeäksi. Työntekijät rohkaisivat myös nostamaan esiin havaittuja epäkohtia. Kirjoituksissa toivottiin työntekijän kunnioittavan yhdessä luotuja rajoja, mutta olivat kuitenkin avoimia rajojen avoimeen tarkasteluun:

”Kyseenalaista, jos huomaat käytäntöjä, jotka luovat turvattomuutta tai edes epävarmuutta henkilökunnalle tai nuorille.”

Tämä osoittaa aiemmin mainittua joustavuutta. Rakenteet eivät olleet pakonomaisesti pysyviä, vaan niiden halutaan joustavan tarpeenmukaisesti. Perusarjessa tapahtuvat muutokset näkyivät selvästi psykologisen ja sosiaalisen tasoulottuvuuksissa tarkastellessa turvallisuuden tasoja työntekijöiden osalta. Työyhteisö reagoi muutokseen, tarkasteli yhteisissä tapaamisissaan niitä, tekivät muutoksia toimintaan, eivätkä jääneet kiinni aiemmin luotuihin toimintamalleihin. Se, miten nämä muutostilanteet vaikuttavat lapsiin ja miten niitä heidän kanssaan käydään läpi, ei aineistosta käynyt ilmi.

Vuorovaikutus, aikuisten luoma turva sekä rakenteiden luova turva ovat tutkimuksen kohteena olevassa lastenkodissa turvallisuutta luovat tekijät sekä lasten että aikuiset kuvaamana. Turvallisuuden tässä lastenkodissa, niin lapsille kuin työntekijöille voidaan nähdä muodostuvan hyvin pitkälti siis vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, vahvojen raamien tukemana.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäyteprosessin kautta pyrittiin saamaan esiin sekä lasten että työntekijöiden ainutlaatuisia kuvauksia siitä, mitkä tekijät luovat heille kohdeyksikössä turvallisuutta. Opinnäytetyö onnistui tässä tavoitteessaan. Sekä lapset että työntekijät kuvasivat monia eri tekijöitä, joilla vaikutetaan heidän kokemaan turvallisuuteen. Tämä on arvokasta tietoa. Tämän tiedon avulla on mahdollisuus vahvistaa juuri niitä tekijöitä, joilla luodaan turvallisuutta. Tämä antaa vahvuuksia myös niihin hetkiin, jolloin turvallisuus syystä tai toisesta vaarantuu.

Työllä tavoiteltiin tietoisien turvallisuustyöskentelyn lisäämistä. Tämä opinnäytetyöprosessi antoi alun tämänkaltaiselle toiminnalle. Lastenkodissa heräsi keskusteluja ja ajatuksia turvallisuudesta heti lasten ja työntekijöiden kuullessa turvallisuuden keskittyvästä opinnäytetyöstä. Aineistonkeruutapahtumat osaltaan lisäsivät tätä puhetta. Aiemmissa tutkimuksissa lastenkodissa olevat nuoret olivat kuvanneet, että aikuiset usein lastenkodeissa keskittyivät havaittaviin ongelmiin lasten ympärillä (Moore ym. 2016c, 58). Se on luonnollista. Mutta näin toimiessa voi jäädä huomaamatta oleellinen. Se, miten lapset tuntevat tai haluavat tuntea turvallisuuden. Vuorovaikutuksen, asioiden avoimella puheeksi ottamisella, voidaan vaikuttaa kohdennetusti juuri niihin asioihin, jotka ovat nuorille merkityksellisiä.

Useat toimenpiteet, jotka kohdeyksikössä tehtiin, ja joiden voitiin katsoa vaikuttaneen turvallisuuteen, saivat toimintamotiivinsa muista kuin turvallisuuden tähtävistä motiiveista. Esimerkiksi yhteisissä retkissä tai vaikka talon lautapeliuokissa tavoiteltiin yhdessä oloa ja vuorovaikutuksellista toimintaa. Prosessin aikana tuli kuitenkin ilmi, että juuri tällaiset hetket ovat niitä, joilla turvallisuudenkin tunnetta voidaan lisätä. Aiempien lastenkoteihin tehtyjen tutkimusten mukaan nämä yhteiset tapahtumat ovat erityisen tärkeitä sijoitetuille lapsille. (Khoo ym. 2015, 3-6.) (Korkka 2013, 65.) Yhteisössä luotiin turvaa, usein tiedostamatta, että hyvinkin arkiset asiat voivat olla juuri niitä, joilla erityisesti lasten turvallisuuden kokemiseen voidaan vaikuttaa. Voidaan siis korostaa edelleen sitä, että lastenkodin ilmapiiriin tulisi olla sellainen, että turvallisuusasiat voidaan ottaa puheeksi, nostaa käsiteltäväksi ja sitä kautta suunnitella juuri näihin asioihin liittyviä toimenpiteitä.

Osa kohdeyksikön toiminnoista oli tavoitteellisesti turvallisuuden parantamiseen keskittyviä, esimerkiksi ulkoalueiden valaistuksen parantaminen tai sisätiloissa tehdyt muutokset. Aiemmin turvallisuutta tarkasteltaessa todettiin, että kiinnittämällä huomio objektiiviseen turvallisuuteen, on mahdollisuus lisätä myös turvallisuuden tunnetta (Koskela 2009, 38). Ilmiö toimii myös toisin päin. Vaikuttamalla yksilön turvallisuuden tuntemukseen voidaan lisätä myös objektiivista turvallisuutta. Tässäkin opinnäytetyössä oli havaittavissa turvallisuuden tilanteen aiheuttamaa toiminnallista syklistyyttä. Muutos objektiivisessa tilanteessa sai aikaan muutoksia myös subjektiivisessa kokemuksessa. Muutos yksilön subjektiivisessa turvallisuuden kokemisessa lisäsi vuorovaikutusta, jakamista ja edelleen objektiiviseen turvallisuuteen vaikuttamista. Lastenkodin kontekstissa tämä turvallisuuden tunteen muokattavuus on hyvä ottaa toiminnassa huomioon. Joskus pienillä teoilla, oikeanlaisella kohtaamisella tai kuulluksi tulemisen tunteella, voidaan vaikuttaa suurestikin subjektiivisesti koettuun turvallisuuteen.

Ei ole olemassa yksiselitteistä tapaa määritellä tekijöitä, joilla vaikutetaan turvallisuuden kokemiseen. Ei ole olemassa mittaria, joilla turvallisuus voidaan mitata. (Branders 2016, 19.) On olemassa toimintaohjeita ja vaatimuslistoja, joissa on tärkeä tavoite: asiakasturvallisuuden varmistaminen. Jos nämä toimintaohjeet ja listat on sataprosenttisesti tehty ja niitä on noudatettu, ollaanko turvassa. Ei. Tässä kohtaa onkin hyvä palata aiemmin esitettyihin kysymyksiin: Kuka määrittelee turvan tai turvattomuuden? Kenen näkökulmasta määrittelyä tehdään? Turvallisuus voi olla pieniä asioita, joita on vaikeaa sanallistaa. Ilmeet, eleet, äänet, kohtaaminen ovat oleellisia asioita, jotka eivät taivu mitattavaan muotoon. Se, miten ihminen yhteisössään, oli sitten kysymyksessä lapsi tai työntekijä, tulee kohdatuksi, on merkitsevää. Organisaatioihin voidaan luoda erilaisia suunnitelmia ja vaatimuksia, joilla turvallisuus pyritään varmistamaan. Vaikka nämä kaikki toteutuisi, ei voida olla varmoja siitä, mikä organisaation turvallisuustilanne on. Niiden avulla luodaan raamit, joissa toimitaan, ja on jo lainkin mukaan toimittava. Yksilön subjektiivinen tunne ei näihin raameihin kuitenkaan asetu.

Turvallisuuden subjektiivisuus on aina muistettava huomioitava. Anja Riitta Lahikaisen mukaan lasten hyvinvoinnin mittareina tärkeämpiä mittareita ovat nimenomaan subjektiiviset kokemukset (Simola ym. 2011, 9.) Ei voida todeta, että tietyt

puitteet tai tietyllä tavalla toimivat työntekijät olisivat aina turvallisia. Toiselle turvallisuus voi muodostua hyvin eri tavalla kuin toiselle (Moore ym. 2016c, 58). Tuija Eronen (2012) toivoi monien näkökulmien mukaanottoa lastenkoteihin liittyvissä tutkimuksissa sekä mahdollisimman autenttisia olosuhteita tutkimusta toteutettaessa. Eronen toivoi yhdessä tutkimista. (Eronen 2012. 113.) Tämä opinäytetyö pyrki juuri tähän. Se pyrki tarkastelemaan asiaa monesta eri näkökulmasta. Se pyrki saamaan asioita esille, niin että niihin voitaisiin yhdessä tarttua.

Tarkastellessa tässä lastenkodissa työntekijöiden kuvauksia, pystyi havaitsemaan työntekijöiden vahvan kyvykkyyden, halun ja valmiuden vastata lasten turvallisuusvajeisiin. Tämä on erittäin merkityksellistä kontekstissa, jossa toimitaan hyvin haavoittuvassa asemassa olevien lasten kanssa. Pauli Niemelä kuvasi nimenomaa turvallisuuden vajeen, joka liittyy lähipiiriin ja verkostoihin, olevan vakavana uhkana ihmisen hyvinvoinnille (Niemelä & Lahikainen 2000, 27). Tässä lastenkodissa vaje, jos sellaista tässä kontekstissa koetaan, ei ainakaan vaikuttanut johtuvan työntekijöiden motiivin puutteesta. Halu tehdä asiat hyvin oli vahva. Lasten aineistoissa oli puolestaan huomattavissa selvästi tahto ja valmius vastaanottaa aikuisen läsnäoloa. Tämä yhtälö ei tässä kontekstissa ole itsestään selvää. Sijoitetut lapset ovat usein joutuneet kokemaan isoja muutoksia elämässään. Lapsilla ei aiempien kokemuksiensa vuoksi aina ole valmiuksia luottaa aikuisiin. Kohdeyksikössä on aineistojen perusteella onnistuttu luomaan tilanne, jossa lapset ovat vastaanottavaisia aikuisten läsnäolon suhteen ja aikuiset valmiina vastaamaan tähän.

Kohdeyksikössä turvallisuustilanne oli prosessin lähtötilanteessa tuoreiden palautteiden mukaan hyvä. Miten tähän tilanteeseen oli tultu? Mitä tilanteen eteen oli tehty? On muistettava, että subjektiivisesti koettu turvallisuuden tunne on muuttuva (Reiman 2015, 8). Turvallisuudentunne tämän opinäytetyöprosessin aikana sekä opinäytetyön tekijän kohdalla, että varmasti jokaisen siihen osallistuneen kohdalla vaihteli suurestikin, kuten varmasti oli vaihdellut aikaisempien vuosien aikana. Huolimatta näistä turvallisuuden kokemisen muutoksista, kartoitukset kertoivat kohdeyksikössä koetusta turvallisuuden tunteesta. Oleellista on siis olleet ne teot, joita näissä muutostilanteissa on onnistuttu tässä lastenkodissa tekemään. Tässä opinäytetyössäkin pyrittiin tarttumaan juuri näihin muutoshetkiin. Muutokset luovat mahdollisuuksia muuttaa toimintaa.

Vahvat rakenteet ja arjen säännöllisyys ovat tekijöitä, jotka sekä tässä että aiemmissa tutkimuksissa (Moore ym. 2016a 26, 83.) (Moore ym. 2016b, 29.) (Khoo ym. 2015, 3-6.) lastenkodin kontekstissa kuvailtiin turvallisuutta luoviksi tekijöiksi. Nämä mahdollistavat paljon, kuten muun muassa ennakkoinnin, jonka työntekijät kuvasivat merkitykselliseksi turvallisuustekijäksi. Ennakkoinnin tärkeyden havaitsivat myös Laakso (2009) väitöskirjassaan sekä tutkija Moore (2016) yhdessä tutkijakollegojen kanssa. Heidän tutkimuksiensa mukaan nuoret olivat ilmaisseet, että sijoituspaikan pitäisi olla vakaa, ennustettava. Lastenkodin arjessa oleellista ovat toiminnan säännöllisyys, luottamuksellisuus, avoimuus, tarpeenmukaisuus sekä joustavuus. (Laakso 2009, 253-254.) (Moore ym. 2016c, 58.) Ennakoitavuuden voisi sanoa olevan vastuunsa kantavan henkilökunnan määrätietoista toimintaa turvallisuuden eteen. Kun työntekijät ennakoivat asioita, voi monet haasteelliset tilanteet jäädä tapahtumatta, ratketa jo varhaisessa vaiheessa tai vähintäänkin niiden seuraukset olla pienemmät. Työntekijöiden ennakoiminen on usein näkymätöntä työtä, jota lasten on vaikeaa havaita, mutta jonka vaikutukset he voivat kokea monin eri tavoin, erityisesti turvallisuuden tunteeseen suurestikin vaikuttavana.

Kun ennakkoinnin mahdollistumista tarkastelee laajemmin, se vaatii mahdollistukseen sekä yksilön että yhteisön toimenpiteitä. Yhteisössä on oltava riittävä johdonmukaisuus. Tässä kontekstissa johdonmukainen toiminta mahdollistuu selkeiden rakenteiden kautta. Selkeät rakenteet mahdollistuvat erityisesti organisaattoristen prosessien toimiessa. Lastenkodissa vaaditaan riittävät mahdollisuudet yhteisten raamien, arvojen ja niiden säännöllisen tarkastamisen. Siihen tarvitaan aikaa ja sitoutumista kaikilta organisaation tasoilta.

Opinnäytetyön aineistojen perusteella on havaittavissa, että kohdeyksikössä on aikuisten toiminnalla vahvasti pyritty vaikuttamaan turvallisuuden objektiiviseen tilaan. Työntekijöiden tuottamissa aineistoissa rakenteellisista asioista kuvattiin toimintaohjeita, raameja ja korostetusti selkeitä, yhdessä sovittuja, sääntöjä. Sääntöjen koettiin luovan turvaa niin aikuisille kuin lapsillekin. Se, miten vähän lapset kuvasivat rakenteiden tuomaa turvaa, vaikuttaisi aineiston perusteella siltä, että aikuisten määrätietoisella, vahvoihin rakenteisiin nojautuvalla toiminnalla, lastenkodissa pyritään, tietoisesti tai tiedostamattomasti, siihen, että ulkoiset tekijät, liittyen kohdeyksikköön, eivät uhkaisi lasten kokemaa turvallisuutta.

Kun tarkastelee lasten kuvauksia turvallisuutta luovista tekijöistä, voidaan havaita, että he kuvasivat tekijöitä, jotka sijoittuvat tässä opinnäytetyössä keskeisesti sosiaalisten prosessien ja psykologisten ulottuvuuksien tasolle. Tasoille, jotka voidaan rinnastaa Niemelän (Niemelä & Lahikainen 2000, 27.) kuvaaman turvallisuuden mallin tasoon, jonka keskiössä ovat terveydellinen ja sosiaalinen/yhteisöllinen turvallisuuskäsitys. Tämä taso käsittää ihmisen lähipiirin ja sosiaaliset verkostot. Lasten kuvauksissa korostui subjektiivinen kokemus. Subjektiivisella turvallisuuskäsityksellä kuvataan yksilöllistä, koettua turvallisuutta. Se on muuttuva tila, joka sisältää tunteita, mielikuvia. Siihen on siis mahdollista vaikuttaa.

Aikuiset halusivat olla vaikuttamassa. Se tuli kirjoituksista hyvin esiin. Myös aikuiset kuvasivat vahvasti subjektiivista turvallisuutta. Aikuiset käsitelivät paljon myös objektiivista turvallisuutta. Se tapahtui paljon arjen toimissa. On selvää, että objektiiviseen turvallisuuteen on kiinnitettävä tässä kontekstissa huomioita. Työntekijöiden on otettava huomioon työssään yhteiskuntaan ja ulkoiseen toimintaympäristöön liittyviä turvallisuustekijöitä. Vaikuttaisi siltä, että tässä lastenkodissa aikuiset toimivat puskureina. He huomioivat ympäristön turvallisuustekijät, ennakkoivat niiden vaikutuksia, pyrkivät tiedottamaan niistä ja olemaan muutosten aikana sekä lapsille että toisilleen läsnä.

Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia tavoittelee turvallisuusorientoituneita yhteisöjä, joissa olisi halua, mahdollisuuksia ja keinoja yhdessä luoda uusia toimia suhteessa positiivisiin turvallisuustekijöihin. (Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017, 12, 25.) Tässä kohdeyksikössä tämän analyysin perusteella ainakin halua työntekijöillä tätä tavoitetta kohti on paljon. Vahvasti esiin noussut vuoro-vaikutus mahdollistaa turvallisuuden näkökulmasta paljon. Se on avain siihen, että asioista voidaan keskustella, niitä voidaan kyseenalaistaa. Tämän avulla toiminta voi muuttua. Työntekijät kannustivat rakentavaan kyseenalaistamisen kulttuuriin. Rakentavan kyseenalaistamisen toivoisi olevan mahdollista myös nuorille. Vahvasti aikuisjohtoisessa yhteisössä on riski siihen, että se on myös aikuismääritteistä. Mikäli rakentava kyseenalaistamisen kulttuuri sallitaan myös lapsille, mahdollistuu turvallisuuden kannalta erittäin hyvä maaperä.

7 POHDINTAA

7.1 Turvallisuuden ja turvallisuuskulttuurin tarkastelua lastenkodissa

Opinnäytetyö kohdisti huomion turvallisuuteen – sen kokemiseen, arviointiin ja vahvistamiseen. Opinnäytetyön toteuttaja tavoitteli tasavertaista tutkimuksellisuutta lapset ja työntekijät huomioiden. Hyvin usein prosessin aikana ajaututtiin kuitenkin aikuislähtöiseen pohdintaan. Juuri tässä on lastenkodeissa tapahtuvan työn dilemmaa. Lapset, joiden elämään on jouduttu puuttumaan hyvin rajulla tavalla, tarvitsevat kasvaakseen ja kehittyäkseen vahvaa, turvallista aikuisuutta. Tämän lastenkodissa työskentelevät tietävät. Kaikessa inhimillisyydessään ja hyvää tarkoittavalla toiminnallaan vahva aikuisjohtoinen toiminta voi kuitenkin johtaa asioiden vääristymiseen. Omalla toiminnallamme me aikuiset voimme luoda myös turvattomuutta. Tämä olisi osattava ottaa huomioon lasten kanssa työskennellessä.

Aikuisten mielessä turvallinen lastenkoti voi lasten kokemana olla jotain ihan muuta (Moore ym. 2016c, 58). Sen vuoksi tässä opinnäytetyössä nimenomaan haluttiin samanaikaisesti tarkastella molempien näkökulmaa asiaan. Turvallisuuden tunne on subjektiivinen, mutta kokemuksellisesti hyvin yhteisöllinen (Koskela 2009, 16). Se on enemmän kuin osiensa summa. Pieni muutos yksilön kohdalla voi tuottaa suuren muutoksen koko yhteisön turvallisuustilanteessa. Pienillä asioilla voi olla suuri merkitys. Tässä lastenkodissa on hienoa, että turvallisuutta luovat asiat olivat lapsille ja työntekijöille hyvin samankaltaisia. Se antaa hyvän lähtökohdan turvallisuuden ylläpitämiseen ja vahvistamiseen.

Turvallisuus, dynaaminen tapahtuma, näkymätön ja vaikuttava tekijä, vaatii jatkuvaa työtä mahdollistuakseen. Sen eteen tekevät lapset arjessaan paljon työtä; lastenkodissa, koulussa, kaveripiireissä. Samoin aikuiset tekevät sen eteen töitä; kodissaan; työelämässä, sosiaalisissa suhteissaan. Turvallisuus mahdollistuu toiminnallisen prosessin tuloksena – tai jää mahdollistumatta. Lastenkodin kontekstissa sen eteen on tehtävä määrätietoisesti töitä – yksin ja yhdessä, yhteisten arvojen ja raamien mukaisesti.

Tässä kontekstissa turvallisuuden luominen, ylläpitäminen ja parantaminen vaatii tietämystä ja ymmärrystä tähän kontekstiin liittyvistä vaaroista ja ennen kaikkea sitä, että näiden vaarojen ennaltaehkäisemiseksi tehdään jatkuvaa työtä. Tässä prosessissa työyhteisö oli hienosti toteuttamassa tätä toimintaa. Prosessin aikana kontekstin vaarat tulivat hyvin konkreettisestikin esiin. Ne vaativat sekä lapsilta että aikuisilta muutosta ja aiempaa määrätietoisempaa työskentelyä turvallisuuden vuoksi. Ne vaativat perustehtävän ääreen pysähtymistä, arvokeskusteluja, toisten ihmisten tukea.

Turvallisuuskulttuuri, se niin monella tapaa määritelty, epämääräiseksiinkin kuvailtu teoria, voi olla tukemassa tarkastellessa ja kehittäessä lastenkodin turvallisuutta. Huolellinen ja ennalta määritetty perustehtävä ja yksilön sitoutuminen perustehtävään sekä hyvä työilmapiiri ovat oleellinen osa hyvää turvallisuuskulttuuria. Tutkijoiden Reiman, Pietikäinen & Oedewald mukaan organisaatio, jossa on hyvä turvallisuuskulttuuri, on paradoksaalisesti sellainen, jossa sen jäsenet ymmärtävät asiakasturvallisuuden moniulotteisuuden ja vaikean ennustettavuuden, mutta pyrkivät siitä huolimatta hallitsemaan sitä (Reiman, Pietikäinen & Oedewald, 2008, 74). Tämän määritelmän mukaan tutkimusaineiston analyysin tuloksien perusteella voi todeta, että kohdeyksikössä vallitsee hyvä turvallisuuskulttuuri. Se ei tarkoita sitä, että kohdeyksikössä on aina, pysyvästi, turvallista lapsille ja työntekijöille. Sellaista lastenkotia tuskin on olemassakaan. Se tarkoittaa sitä, että kohdeyksikössä ollaan valmiina kohtaamaan, kuulemaan, ja toimimaan. Ennakoimalla muutoksia, reagoimalla niihin ja tiedostamalla oman työn haasteet ja rajallisuuskin, on kohdeorganisaatio luonut itselleen turvallisuuskulttuuria, jossa turvallisuus on aito arvo, jonka vuoksi yhdessä ollaan valmiita tekemään työtä.

Organisaation turvallisuustyöskentelyä tarkastellessa turvallisuuskulttuurin kolmen ulottuvuuden avulla, tutkimuksen toteuttaja ajautui tilanteeseen, jossa lasten näkökulma unohtui. Tässä kohtaa tarkastelu, määrittelemine ja mittaaminen kohdistui siihen, mitä aikuiset tekevät turvallisuuden eteen. Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia (2017) tavoittelee sosiaalialan palveluiden olevan jatkossa vaikuttavia ja turvallisia. Niiden halutaan olevan sellaisia, joissa asiakas on yhdenvertainen toimija palveluprosessissa ja sen suunnittelussa. Yksilön vaikutusmah-

dollisuuksia ja vastuunottoa potilas- ja asiakasturvallisuudesta halutaan vahvistaa. (Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017, 12, 25.) Tämä on tärkeä tavoite. Jos tämä tutkimus olisi toteutettu tämän tavoitteen mukaisesti, olisi lasten näkökulma ollut esillä koko prosessin ajan. Sekä kansainväliset että kotimaiset tutkimukset lastensuojelun kontekstissa korostivat myös tätä tavoitetta: Lapset haluavat tulla kuulluksi omissa asioissaan (Moore ym. 2016b, 29) (Moore ym. 2018).

Potilas ja asiakasturvallisuusstrategian tavoitteena on myös edistää ja kehittää suomalaista sosiaali- ja terveydenhuoltoa kohti yhtenäistä turvallisuuskulttuuria ja sen toteutumista (Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017, 12). Tavoite on jalo, kunnianhimoinen ja haastava. Kun tarkastellaan turvallisuuskulttuuria, ollaan aiheen äärellä, jossa määrittelemisen on vaikeaa. Puhutaan turvallisuudesta, jota on vaikeaa määritellä. Puhutaan kulttuurista, jota on vaikeaa määritellä. Tässä opinnäytetyössä tätä tavoitetta kohti haluttiin edetä. Se osoittautui haastavaksi juurikin määrittelemisen näkökulmasta. Mikä toiminta on organisatorista? Mikä sosiaalista? Miten nämä toiminnat vaikuttavat toisiinsa? Mutta ennen kaikkea, miten ne vaikuttavat turvallisuuden kokemiseen lastenkodissa. Tätä arviota tehdessä lapsinäkökulmaa ei tarkasteltu. Vain lastenkodissa tehtävä turvallisuustyö oli keskiössä. Kun tavoitellaan asiakkaiden osallisuutta, tämä tarkastelumene- telmä ei vaikuttanut toimivalta.

Tutkijat Ruuhilehto ja Vilppola mainitsivat, että toivotulla tavalla toimiakseen turvallisuuskulttuuri on määriteltävä sellaiseen muotoon, että sitä voidaan käsitellä (Ruuhilehto ja Vilppola 2000, 53). Analyysin edetessä heräsi kysymys siitä, millainen turvallisuuskulttuurimalli olisi sellainen, jossa voidaan tarkastella turvallisuuskulttuuria asiakaskeskeisesti. Pohdinta eteni suunnitteluun, joka perustui tässä opinnäytetyössä tehtyihin löydöksiin. Pohdinnan tuloksena syntyi lastenkodin turvallisuuskulttuurimalli. Mallissa huomioidaan tässä lastenkodissa korostuneet asiat: yksilöllisyys ja yhteisöllisyys, vuorovaikutus, vahvat rakenteet. Mallia voi hyödyntää tarkasteltaessa turvallisuustilannetta sekä lastenkodin lasten että työntekijöiden osalta. Mallin perusteella on mahdollista luoda arviointimenetelmiä, jossa tarkastellaan asioita eri näkökulmista, yhteneväisesti lapsen ja työntekijöiden kohdalla. Kuviossa 18 esitellään lastenkodin turvallisuuskulttuuri malli.

Kuvio 18. Lastenkodin turvallisuuskulttuurimalli (Lappi 2019)

Luotu malli huomioi lapsen subjektiivisuuden. Se tarkastelee lapsen psykologisia ja sosiaalisia tekijöitä. Se nostaa esiin myös yhteisöllisyyden, joka tässä lastenkodissa nousi erityisen merkittäväksi turvallisuustekijäksi. Mallissa rakenteelliset tekijät nähdään kaikkiin tasoihin vaikuttavana. Vahvat rakenteet toimivat mahdollistajina yhteisön hyvään turvallisuuskulttuurin. Mallin avulla voidaan luoda yhteneväinen arviointimenetelmä lapsille ja työntekijöille. Malli voi toimia myös pohjana hyvän kohtelun suunnitelman laatimisessa ja sen tarkistamisessa. Rakenne luo pohjan arviointityölle ja kysymyksiä muuttamalla se muokkautuu tarkasteltavan kohteen mukaan.

Tämä tutkimus osoitti, että lastenkodissa on halua ja mahdollisuuksia yhteisen turvallisuuskulttuurin luomiseen sekä lapsilla että työntekijöillä. Sen he osoittivat omalla toiminnallaan aineistonkeruun hetkissä sekä tuottamissaan aineistoissa. Opinnäytetyöprosessin avulla pyrittiin kohti määrätietoista ja jatkuvaa turvallisuustyön arviointia, jossa tavoitellaan turvallisuutta sekä kohdeyksikössä asuville lapsille, mutta myös työntekijöille. Työ on vasta alussa, mutta jatkuu tästä eteenpäin uuden lastenkodin turvallisuuskulttuurimallin avulla.

7.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Turvallisuus tutkimusaiheena on monenlaisia tunteita herättävää. Tässä opinnäytetyössä tarkasteltiin turvallisuusasioita kontekstissa, jossa eettisiä pohdintoja ei voi suorittaa liikaa. Opinnäytetyön aihe sai alkunsa johtoryhmän tavoitteista, mutta sen lopullisen rajaamisen suoritti opinnäytetyön tekijä. Tutkijan muotoilema aihe on huomioitava luotettavuutta arvioitaessa. Tässä kontekstissa opinnäytetyön tekijä vaikuttaa jo aihevalinnallaan lastenkodin yhteisöön sekä sen kautta mahdollisesti tuloksiin.

Tutkimuksen suunnitelmavaiheessa on aina mukana jo teoreettista ajattelua ja tutkijalähtöisiä ydinolettamuksia (Eskola & Suoranta, 359). Vaikka opinnäytetyössä käytetty aineistolähtöinen sisällönanalyysi pyrki osaltaan tavoittelemaan puhtaita aineistosta esiin nousevia tekijöitä, ovat opinnäytetyön toteuttajan ydinolettamukset taustalla tiedostamattomasti vaikuttamassa analyysin toteuttamiseen.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin turvallisuutta turvallisuus – näkökulmasta, ei turvattomuus – näkökulmasta. Valinta oli eettinen. Sillä pyrittiin tarkastelemaan ilmiötä näkökulmasta, jolla minimoidaan riski siitä, että toimenpiteillä luotaisiin turvattomuutta. On etu, että turvallisuusasioita voitiin lähteä kehittämään ei-ongelmakeskeisesti. Usein kehitystyö lähtee liikkeelle kriisitilanteen jälkeen.

Tutkimuksen aikana oli tarkkaan pohdittava, selvitettävä ja huomioitava alaikäiset sijoitetut lapset, heihin liittyvät vastuukysymykset ja ennen kaikkea heidän yksityisyytensä suoja. Tutkimusta varten hankittiin tietoiset suostumukset työntekijöiltä, lapsilta, vanhemmilta ja tarvittaessa sosiaalityöntekijöiltä. Jokaisen itsemääräämisoikeus oli korostetusti esillä. Kaikki saivat halutessaan osallistua aineistonkeruutapahtumiin, myös ne, jotka eivät syystä tai toisesta voineet osallistua itse tutkimuksen toteuttamiseen. Tällä pyrittiin varmistamaan jokaisen mahdollisuus yhteisölliseen toimintaan ja turvattiin se, ettei tutkimuksen toteutuksen aikana luoda eriarvoisuutta. Vain heidän tuottama aineisto, joilta oli saatu tietoinen lupa opinnäytetyöhön, otettiin analyysiin mukaan.

Tutkimuksessa oli pohdittava eettisyyttä ennen kaikkea osallistujien näkökulmasta. Osallistujien hyvinvointi tutkimuksen aikana ja myös tutkimuksen jälkeen oli varmistettava. Aineistonkeruussa oli ennakoitava mahdollisimman hyvin se, jos tapahtuma käynnistää jotain, josta nuoret haluavat puhua jälkikäteen. Tässä vuorossa olevilla ohjaajilla oli tärkeä rooli ja toisaalta hyvä mahdollisuus tukea lapsia omissa pohdinnoissaan.

Turvallisuuden kokemiseen kartoittaviksi aineistonkeruumenetelmiksi valikoitui kolme eri menetelmää. Sille oli eettiset ja käytännölliset perusteet. Tällä triangulaatiolla suhteessa menetelmään, pyrittiin saamaan kattavaa kuvausta tutkimuskohteesta, turvallisuuden kokemuksesta. Menetelmätriangulaatiolla tarkoitetaan menetelmää, jossa aineistoa hankitaan usean eri menetelmän avulla. (Eskola & Suoranta, 321). Usean eri menetelmän käyttö mahdollisti lasten osallistumisen prosessiin omien osaamisiensa ja vahvuksiensa mukaan. Aineiston analyysissä hyödynnettiin myös aineistotriangulaatiota, jolla tarkoitetaan tutkimuksessa yhdistettävien useanlaisia aineistoja keskenään (Eskola & Suoranta, 314). Opinnäytetyössä yhdistettiin luovien menetelmien kautta saadut aineistot, sekä tutkijanpäiväkirjan aineisto. Tutkijanpäiväkirjan aineisto vahvisti esimerkiksi työntekijöiden kirjoittamien tarinoiden toteutumista käytännön työssä.

Eettisyys oli huomioitava myös aineistojen säilytyksessä, GDPR-laki huomioiden. Eettisyys vaikutti erityisesti opinnäytetyön raportointiin. Opinnäytetyössä noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä. Ennen kaikkea raportoinnissa oli tarkkaan huomioitava, miten kirjataan ja mitkä kirjaukset tulevat julkisiksi. Siinä oli huomioitava vaitiolovelvollisuus sekä tutkimuksen kohteiden tunnistettavuuden eliminoiminen.

Opinnäytetyön tekijä toimi itse tämän kohdeyksikön yksikönjohtajana. Asema yksikön esimiehenä loi sekä haasteita että mahdollisuuksia työlle ja on suurin luottavuuteen vaikuttava asia. Yksikönjohtaja on vastuussa yksikössä tapahtuvasta työstä, johon oleellisesti kuuluu turvallisuus. Yksikönjohtajan velvollisuus on huolehtia siitä, että yksikössä turvallisuusasiat on hoidettu hyvin ja vastuullisesti. Siten on selvää, että tutkimuksen aihe motivoi tekijäänsä paljon. Toiminnallisessa kehittämistutkimuksessa yksikönjohtaja toimi tutkittavassa ilmiössä itsekin toimijana. Vaikka tavoite olisi olla vaikuttamatta tutkimuksen eri osioihin, asemansa vuoksi opinnäytetyön toteuttaja tässä roolissa tahtomattaankin vaikuttaa

niihin. Juuri tämän vuoksi teeman tutkimiseen käytettiin useita eri menetelmiä, jotta tämä vaikuttavuus voitaisiin minimoida - erityisesti turvallisuustekijöitä tutkiessa. Pyrkimys opinnäytetyön toteuttajalla oli pysyä etäällä aineistonkeruun vaiheessa, mutta olla vaikuttamassa aineiston analyysin jälkeisiin toimintoihin.

Tutkijan päiväkirja toimi keskeisenä aineistona turvallisuuskulttuurin tilaa arvioitaessa. Tutkijanpäiväkirja muodostui opinnäytetyön toteuttajan havainnoista ja tulkinnoista. Tutkija tarkastelee ilmiöitä aina omasta lähtökohdastaan. Siihen vaikuttavat muun muassa tutkijan oma historia, tilannetekijät, tutkijan asema. Tässä opinnäytetyössä työn toteuttaja oli osana tarkasteltavaa yhteisöä, yksikönjohtajan asemassa. Se, että toteuttaja on esimiesasemassa ja se, että aihe on toteuttajalähtöinen, voi vääristää tuloksia. On myös mahdollista, että havainnoitsija ohjaa omilla toimillaan prosessia ja muita prosessiin osallistuvia ja tätä kautta vaikuttaa myös aineistoon. Opinnäytetyön toteuttaja on kuitenkin pitkään toiminut yhteisössään ja tuntee sekä lapset että työntekijät. Toteuttaja tietää perusarjen jo pitkältä ajalta, jonka vuoksi voidaan olettaa, että havaitut tapahtumat sisältävä pääosin aitoa arkista turvallisuustyötä.

Luotettavuuskysymys liittyy myös havainnoijan tekemiin havaintoihin. Tutkijan päiväkirja on muodostunut työn toteuttajan havainnoista liittyen yhteisön toimintaan. Turvallisuuden teoria ohjasi havainnointia ja turvallisuuskulttuurin teoria puolestaan analyysivaiheessa kerätyn tiedon jäsentämisessä. Sekä havainnot, että niiden määrittäminen voivat erota hyvinkin paljon siitä, miten joku muu olisi kohdeyksikössä asioita havainnut ja kirjannut. Tutkija katsoi ilmiöitä valitsemiansa teorioiden pohjalta, omien tiedostamattomien tai tietoisten motiivien ohjajanaan, osana yhteisöä. Siten on selvää, että prosessissa näkyy tutkijan vaikutus.

7.3 Kehittämisehdotukset ja jatkotutkimukset

Yhdessä lasten ja työntekijöiden kanssa tehty turvallisuuden tutkiminen oli vaikuttavaa. Se muutti organisaation turvallisuuspuhetta jo prosessin aikana ja vaikutuksia on varmasti tutkimuksen jälkeiseenkin aikaan. Yhdessä tehtävään tutkimukseen suhteessa muihinkin ilmiöihin olisi erittäin tärkeää tässä kontekstissa panostaa.

Tässä opinnäytetyössä nousi esimerkiksi oleellisesti esiin kohdeyksikön raamit. Miten raamit määrittyvät? Miten lapset kuvaavat raameja? Mitkä he määrittelevät toimiviksi raameiksi ja mitkä puolestaan sellaisiksi, jotka vaatisivat työstöä. Miten aikuiset puolestaan määrittelevät raamit ja niiden merkityksen. Tämän kontekstin aiemmissa tutkimuksissa oli asiat määritelty pitkälti aikuisjohtoisesti. Olisi tärkeää tarkastella, miten ajatukset hyvistä raameista eroavat, vai eroavatko, työntekijöiden ja lasten kesken tällaisessa kontekstissa.

Toinen erityisen tärkeä ja ajankohtainenkin kehittämissuositus kohdistuu sekä omavalvonnan luonteeseen että potilas ja asiakasturvallisuusstrategian tavoittelemaan asiakasturvallisuutteen ja yhtenäiseen turvallisuuskulttuuriin. Omavalvontasuunnitelman todettiin tutkimuksessa olleen joissain konteksteissa toimimaton ja sen toteutuminenkin saattoi olla hyvin heikolla tasolla. On syytä pohtia, miksi suunnitelma ei toimi. Omavalvonta on tällä hetkellä keskeinen laadunvalvonnan väline. Sen käyttöönotto poisti konkreettisia valvontatoimenpiteitä. Vastuu valvonnasta siirrettiin organisaatioille. Mikä on asiakasturvallisuuden tilanne, jos omavalvontasuunnitelmaa ei jostain syystä noudateta? On tärkeää tutkia, miten omavalvontasuunnitelmassa vastaa tavoitteisiinsa. Vai vastaako? Onko se jäänyt liian etäiseksi sosiaalialan perustyöstä keskittäen toimenpiteet liian mekaanisiksi, jolloin niiden vaikuttavuus kohdeyksikköön saattaa jäädä liian vähäiseksi?

Myös tavoiteltu yhtenäinen turvallisuuskulttuurin tavoite haastaa pohtimaan sitä, mikä olisi asianmukainen ja tavoitteisiin vastaava määritelmä juuri tässä kontekstissa. Sosiaalialalla tehdään töitä ihmisten kanssa, suhteissa, usein hyvin abstraktien asioiden äärellä. Työn mittaaminen on vaikeaa. Myös asioiden määrittäminen on vaikeaa. Miten yhtenäistää turvallisuuskulttuuria silloin, kun sen osatekijöiden mittaaminen on vaikeaa ja sen subjektisuuden vuoksi joskus jopa mahdotonta. Sosiaalialan turvallisuustilanteen tutkiminen olisi hyväksi sekä organisaatioiden että yksilöiden turvallisuudelle. Erityisesti on syytä tutkia lastensuojelun nykytilaa, nimenomaa turvallisuuden näkökulmasta. Tämän tutkimisen jälkeen olisi hyvä kehittää menetelmiä, joilla tutkimustiedon kautta saatuihin epäkohtiin pystyttäisiin vastaamaan.

LÄHTEET

Aalto, E., Alasuutari, M., Heino, T., Lamponen, T. & Rutanen, N. (toim.) 2012. Raportti Lapsuudentutkimuksen päiviltä 2011. Raportti 51/2011. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy.

Aaltonen, J. 2014. Väkivallan kohtaaminen lastensuojelutyössä. Työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia uhka- ja vaaratilanteista. Metropolia Ammattikorkeakoulu. YAMK - opinnäyte.

Araneva, M. 2016. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Helsinki: Talentum Pro.

Branders, M. 2016. Kokonainen turvallisuus? Kokonaisturvallisuuden poliittinen kelpoisuus ja hallinnollinen toteutettavuus. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Eskola, J., Mäenpää, T. & Wallin, A. Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa. 2017. Tampere: Tampere University Press.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen (ePub-versio). Tampere: Vastapaino.

Eronen, T. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, sosiaalityö. Väitöskirja.

IAEA. 1991. A Report by the International Nuclear Safety Advisory Group. IAEA. Safety series No. 75-INSAG-4. Luettu 20.10.2019. https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Pub882_web.pdf

Juhola, S. 2013. Työhyvinvoinnin kehittäminen työhyvinvointisuunnitelman avulla porin ensi- ja turvakotiyhdistyksessä. Satakunnan ammattikorkeakoulu. YAMK – opinnäytetyö.

Kertesz, M., Spriggs, M. & Humphreys, C. 2018. Who Makes Decisions for Vulnerable Young People? Shifting Sands and Murky Waters. Australian Social Work. May 2018.

Khoo, E., Mancinas, S. & Skoog, V. 2015. We are not orphans. Children's experience of everyday life in institutional care in Mexico. Children and Youth Services Review. Volume 59. December 2015. Pages 1-9.

Korkka, M. 2013. "Ehkä enemmän niit omaohjaaja hetkii": sijaishuollon nuorten toiveiden kautta omaohjaajatyömenetelmää kehittämässä. Helsinki. Diakonia-ammattikorkeakoulu. YAMK - opinnäyte.

Koskela, H. 2009. Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Tampere. Gaudeamus Helsinki University Press.

Korpilahti, U. 2018. Kansallisen lasten ja nuorten turvallisuuden edistämisen ohjelman tavoite- ja toimenpidesuunnitelma vuosille 2018-2025: Osa I. Työpaperi 11/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hoikkala, S. & Kuokkanen, J. (toim.) 2017. Turvallisesti sijaishuollossa – Väki-
valtatyön keinoja lastensuojelulaitoksessa. Lastensuojelun Keskusliiton verkko-
julkaisu 4/2017.

Husso, R. 2017a. Omavalvontaa ohjaava lainsäädäntö sosiaali- ja terveyden-
huollossa. 25.10.2017. Luettu 28.10.2019
[https://www.avi.fi/documents/10191/9908526/Omavalvontaa+oh-
jaava+lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6%20sosiaali-+ja+tervey-
denhuollossa+Riitta+Husso.pdf/1b521d08-819d-45ec-8163-fd5560257f63](https://www.avi.fi/documents/10191/9908526/Omavalvontaa+oh-
jaava+lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6%20sosiaali-+ja+tervey-
denhuollossa+Riitta+Husso.pdf/1b521d08-819d-45ec-8163-fd5560257f63)

Husso, R. 2017b. Omavalvonnan työpaja. 22.11.2017. Valvira. Luettu
28.10.2019 [https://www.avi.fi/documents/10191/9785990/Riitta+Husso+Val-
vira/4d222b5b-274d-4304-a58a-394e2764cf16](https://www.avi.fi/documents/10191/9785990/Riitta+Husso+Val-
vira/4d222b5b-274d-4304-a58a-394e2764cf16)

Hytönen, K-M., Malinen, A., Salenius, P., Haikari, J., Markkola, P., Kuronen, M.
& Koivisto, J. 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkoh-
telu 1937–1983. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita. Helsinki:
Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvalli-
suuden strategiasta 5.10.2017. 2017. Sisäministeriön julkaisu 15/2017. Helsinki:
Sisäministeriö.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset- etnografia lastenkotityöstä. Tam-
pere: Tampere University Press. Väitöskirja.

Lappi, P. 2019. Tutkijanpäiväkirjan aineisto. (Julkaisematon)

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Lehtonen, I. & Telén, J. 2013. Hatkassa - Selvitys nuorten luvattomista poissa-
oloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä. Lastensuojelun keskus-
liitto. Luettu 27.10.2019. [https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskus-
liitto/Hatkassa.pdf](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskus-
liitto/Hatkassa.pdf).

Majoinen, M. 2016. Turvataitokasvatus lastensuojelulaitoksessa. Jyväskylän
ammattikorkeakoulu. YAMK – opinnäytetyö.

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.). 2019.
Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8.
Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Moore, T., McArthur, M., Death, J., Tilbury, C & Roche, S. 2016.a Young peo-
ple's views on safety and preventing abuse and harm in residential care: "It's
got to be better than home". Children and Youth Services Review. 81. 212-219.

- Moore, T., McArthur, M., Heerde, J., Roche, S. & O'Leary, P. 2016.c Our safety counts: Children and young people's perceptions of safety and institutional responses to their safety concerns. Melbourne: Institute of Child Protection Studies, Australian Catholic University.
- Moore, T., McArthur, M., Roche, S., Death, J. & Tilbury, C. 2016.b Safe and sound: Exploring the safety of young people in residential care. Melbourne: Institute of Child Protection Studies, Australian Catholic University. Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse, Sydney.
- Moore, T., McArthur, M., Death, J., Tilbury, C. & Roche, S. 2018. Sticking with us through it all: The importance of trustworthy relationships for children and young people in residential care. *Children & Youth Services Review*. Jan 2018, Vol. 84, p68-75. 8p.
- Muistola, M., Mykkänen, J., Böök M L. & Kärjä, A-V. 2017. (toim.) Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 123.
- Niemelä, P. & Lahikainen, A-R. (toim.) 2000. Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Pietikäinen, E., Reiman, T. & Oedewalt, P. 2008. Turvallisuuskulttuurityö organisaation toiminnan kehittämisenä terveydenhuollossa. VTT Tiedotteita - research notes 2456. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Pohjola, A., Kairala, M., Lyly, H. & Niskala, A. 2017. Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystaloudessa (ePub-versio). Tampere: Vastapaino.
- Potilas- ja asiakasturvallisuusstrategia 2017–2021. 2017. Valtioneuvoston periaatepäätös. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Pösö, T. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. Perhetyön tieto. (toim.) Tampere: Vastapaino.
- Ranta, T. & Martikainen, S. 2017 Turvakävellen turvallinen koulu. Laurea Julkaisut 81. Helsinki: Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Rantapelkonen, J. & Limnell, J. 2017. Pelottaako? Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus (ePub-versio). Docendo.
- Reiman, T. 2015. Turvallisuusasiantuntijoiden roolit, toimintatavat ja tarvittavat kyvyt ja taidot. VTT Technology 198. Kuopio: VTT.
- Reiman, T. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskriittiset organisaatiot - onnettomuudet, kulttuuri ja johtaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Reiman, T., Pietikäinen, E. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskulttuuri. Teoria ja arviointi. Espoo. VTT Publications 700. Helsinki: Edita Prima Oy.

- Reiman, T., Silla, A., Heikkilä, J., Pietikäinen, E. & Luoma, J. 2012. Turvallisuuskulttuuri liikennejärjestelmässä. Esitutkimus. Espoo. VTT.
- Ruuhilehto, K. & Vilppola, K. 2000. Turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuden edistäminen yrityksessä. TUKES-julkaisu 1/2000. Helsinki.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Tampere Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Sanastokeskus. 2017. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Helsinki: Sanastokeskus TSK.
- Savolainen, M. 2018. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink Entertainment Oy.
- Simola, J., Ihalainen, J., Kuusinen-James, K., Seppänen, M. & Rytönen, T. 2011. Turvallinen perhe-elämä ei synny sattumalta. Kuntien palvelurakenteiden kehittämisprojekti. Päijät-Hämeen liitto. A189.
- Southwell, J., & Fraser, E. 2010. Young People's Satisfaction with Residential Care: Identifying Strengths and Weaknesses in Service Delivery. Child Welfare. Mar/Apr 2010, Vol. 89 Issue 2, p209-228. 20p.
- Sunell, O. 2016. Turvallisuuskulttuuri julkisen hallinnon organisaatiossa vuoteen 2025 tultaessa. Nykytilan kartoitus ja neljä skenaariota. Julkaisu 1441. Tampere: University of Technology.
- Suojanen, U. 2004. Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä. Metodix-metoditietämystä kaikille. Luettu 17.10.2019. <https://metodix.fi/2014/05/19/suojanen-toimintatutkimus/>
- Tiitinen, L. & Silén, M. 2016. Sosiaalialan epäkohdat ja niiden käsittely – kyselyraportti. Lapin yliopisto. Luettu 26.10.2019. <http://www.luc.fi/loader.aspx?id=2641402d-5a35-4f8c-84b0-88c107f5eb1e>
- THL. 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Luettu 27.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- THL. 2019. Tilastoraportti. Lastensuojelu 2018. Luettu 27.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Tuomi, J. & Sarajärvi, J. 2018. Uudistettu painos. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (ePub-versio). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turner, B., Pidgeon, N. & Toft, B. 1989. Safety Culture: Its Importance in Future Risk Management. Karlstad. Sweden. Position Paper.

Turvallisuusjohtaminen. 2019.Työsuojelu. Työsuojelu työpaikalla. Luettu 9.3.2019. <https://www.tyosuojelu.fi/tyosuojelu-tyopaikalla/turvallisuusjohtaminen>

Waitinen, M. 2014. Oppilaitoksen turvallisuusopas 2: turvallisuuskulttuurin kehittäminen. Vantaa: Suomen palopäälystöliitto.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä (ePub-versio). 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wilson, Christina. Keeping Transgender and Gender-Expansive Youth Safe in Out-of-Home Care. 2017. Children's Rights Litigation, Fall2017, Vol. 20, Issue 1.

LIITTEET

Liite 1. Eläytymismenetelmän kehyskertomukset

KEHYSKERTOMUS 1

Lastenkotiin on juuri muuttanut uusi nuori. Hän on hieman jännittynyt ja pelois-
saankin. Hän haluaa kokea olevansa Kissankellosa turvassa ja hän haluaa
kuulla sinulta, mitkä asiat / tekijät voisivat luoda Kissankellosa hänelle turvaa.
Mitä kertoisit hänelle?

KEHYSKERTOMUS 2

Lastenkodissa on aloittanut uusi työntekijä. Hän haluaa olla hyvä työntekijä ja
tehdä asioita oikein. Hän keskustelee kanssasi ja haluaa kuulla juuri sinulta, mi-
ten hän voisi parhaalla mahdollisella tavalla luoda Kissankelloon turvallisuutta.
Mitä kertoisit hänelle neuvoksi?

